TEXTE COMENTATE

Lyceum

Tabel cronologic,
prefață,
note,
referințe critice
și
bibliografie
de
C. CIUCHINDEL

Text stabilit
de
ION NISTOR

ALEXANDRU DAVILA

Vlaicu-Vodă

EDITURA ALBATROS

TEXTE COMENTATE

Lyceum

1988
EDITURA ALBATROS
BUCUREȘTI

ALEXANDRU DAVILA

Vlaicu-Vodă

Dramă în 5 acte, în versuri

Tabel cronologic,
prefață,
note,
referințe critice
și
bibliografie
de
C. CIUCHINDEL

Text stabilit
de
ION NISTOR

Scanned with OKEN Scanner

TABEL CRONOLOGIC

1862 „M-am născut la 12 februarie 1862 la Golești... Tatăl meu era generalul doctor Garol Davila și mumă-mea, Ana, era născută Racoviță-Golescu, coborîtoare directă prin tatăl său din Vodă Mihail Racoviță, care a domnit șaptesprezece ani atît în Moldova, cît și în Muntenia".

„... Mama mea era sora celor patru frați Golești, din vechea familie boierească Golescu".

„Tatăl meu era francez născut la Parma în Italia". Copilul a fost crescut la Frankfurt pe Main, de bunica lui, d-na Bettman-Holweg, care l-a învățat limba germană.

B.P. Hasdeu publică în „Din Moldova", revista lui, piesa *Răposatul postelnic* considerată de autor o „tragedie istorică".

1869—1873 „Crescut de maică-mea în evlavia neamului românesc, am învățat primele slove la școala comunală din Golești, instalată într-un pavilion al curții [noastre]. Învățător era un oarecare Cucu Starostescu". Acesta are meritul de a fi apropiat pe elevii lui de textele literare valoroase ca *Baladele* și *Lăcrămioarele* lui Vasile Alecsandri și *Cîntarea României* de Alecu Russo.

Scanned with OKEN Scanner

Continuă studiile în București la început la școala luterană cu limbă de predare germană condusă de Bergamonter și ca intern la institutul particular al lui V.A. Urechia înființat în 1871.
Într-o scrisoare a doctorului Carol Davila adresată soției sale, acesta o roagă: „Fă-l să înțeleagă că instrucția va fi singura lui avere și că trebuie să fie mîndru de a deveni fiul operelor sale".
Cu ocazia unei reprezentații teatrale organizată în institut, Al. Davila va declama *Les vrais mangeur* de Boufflers.

Al. Odobescu devine membru al Academiei Române (1870).
Are loc Serbarea de la Putna (1871), organizată de Societatea „România Jună", cu ocazia sărbătoririi a 400 de ani de la construirea mînăstirii.
B. P. Hasdeu elaborează piesa *Trei crai de la răsărit (Orthonerozia)* (1871—1872).
Moare I.Heliade Rădulescu (1872).
Vasile Alecsandri publică în „Convorbiri literare" poemul său *Dumbrava Roșie* (1872).
Apare sub semnătura lui Bogdan Petriceicu Hasdeu *Istoria critică a românilor*, o operă de erudiție (1873).

1874 Îi moare mama „victimă a unui accident nenorocit". În urma acestui neașteptat eveniment Carol Davila hotărăște ca fiul lui, Alexandru, să-și continue studiile la liceul Saint-Louis din Paris.

Apare *Pseudo-kynegletikos* de Al. Odobescu.

1875—1879 Se împrietenește cu viitorul comediograf George Feideau și cu Jacques de Férandy, viitorul societar al Comedici Franceze, ambii elevi la același liceu. În aceeași perioadă îi cunoaște pe N. Filipescu, Take Ionescu, Nicu Xenopol, dr. I. Cantacuzino, V.

Scanned with OKEN Scanner

Morțun, viitoare personalități ale vieții politice, culturale și științifice, care veniseră în Franța să-și continue studiile începute în România.

În scrisorile adresate tatălui, Alexandru vădește „o precocitate epistolară șocantă" (G. Călinescu), oferind mostre de analiză lucidă a situației lui la învățătură („sînt cel mai slab din clasă", dar „silința și bunăvoința mea satisfac profesorii"), a consecințelor ce se desprind („am căzut la bacalaureat [...] în modul cel mai ridicol").

Trecerea de la copil la adolescent, sesizată imediat de Alexandru, este anunțată printr-o scrisoare către dr. Carol Davila: Reținem cîteva: „Nu mai sînt copil... [ci] un grand garçon" [...]: „Dacă ai ști ce schimbare s-a făcut în mine [— împlinise 14 ani —] ai găsi că nu sunt destule concedii" [...]; „trebuie să fiu serios și să fiu răspunzător de ceea ce fac".

„Războiul de independență m-a surprins la Paris." Împreună cu Vintilă, C.A. Rosetti, Dinu Grant, Lambru Vasilescu, dorind să se înroleze în armata română, înaintează o cerere generalului Lecca, ministru de război, pe care acesta o respinge pe motivul „că suntem foarte tineri".

Înfrîngerea turcilor a fost sărbătorită în mod deosebit de românii aflați la Paris. „Patriotismul nostru [— îi scrie Alexandru tatălui său —] ne-a înfocat și cu toții am intonat *Marseillaise* și frumosul cîntec al girondiniilor *Par la voix du canon d'alarme*".

Se înființează „Societatea dramatică" din București (1877). Ion Ghica, deși deținea postul de director general al teatrelor, va fi primul director al noii societăți.

V. Alecsandri publică cel de al doilea poem istoric *Dan, căpitan de plai* (1875).

Scanned with OKEN Scanner

În „Buciumul român" apare *Țiganiada* lui I. Budai Deleanu sub îngrijirea lui Teodor Codrescu (1875—1877).
B.P. Hasdeu publică primele capitole din *Ursita*, roman istoric, în „Buciumul" (1876).
V. Alecsandri își publică volumul *Ostașii noștri*, iar' B.P. Hasdeu una din remarcabilele lui opere de erudiție — *Cuvente den bătrîni* (1878).
Are loc debutul pe scena Teatrului Național al lui Ion Luca Caragiale cu piesa *O noapte furtunoasă* (1879).

1880 „Am ascuns lumii obiceiurile mele de versificator".
Elena Perticari, sora scriitorului, e cea care dă în vileag preocupările poetice ale lui Alexandru. Prima, se intitulează *Au peuplier de la maison.*
Îl cunoaște pe Paul Verlaine la cafeneaua de pe bulevardul Saint-Michel „La source". Față de Sorbona viitorul dramaturg are poziția vulpii care n-ajunge la struguri, adică „această bătrînă zgripțuroaică, cît e de bătrînă, vrea să-i faci curte [...] în schimb făgăduiește să ne dea o deplină fericire care la sfîrșitul sfîrșitului nu e alta decît un petic de pergament murdar, mîzgîlit, iscălit."

Se naște M. Sadoveanu
Apare în „Convorbiri literare" piesa lui I.L. Caragiale *Conu Leonida față cu reacțiunea.*

1881—1883 Se întoarce definitiv în țară cu multe obiective nerealizate (studii neterminate ce nu permit conturarea unei viitoare cariere). Într-o scrisoare adresată tatălui, fiul speră într-o iertare: „sînt convins că oricît de rîioasă ar fi, tu vei primi cu bucurie oaia cea pierdută care se întoarce la stînă").
În urma numirii lui ca „atașat supranumerar" la Ministerul de Externe, viitorul dramaturg va lucra

Scanned with OKEN Scanner

în această calitate la ambasadele românești din Belgia și Italia.
Aflînd că noul ministru de externe, D.A. Sturdza, intenționează să-l numească „secretar intim", Al. Davila mărturisește undeva: „Este o onoare care e cu atît mai măgulitoare, cu cît e mai puțin meritată". Va funcționa ca profesor de limba franceză la Azilul Elena Doamna.

I. Creangă își publică în „Convorbiri literare" trei părți din *Amintiri din copilărie* (1881—1882).
Apare „Contemporanul" revistă „științifică și literară" condusă de Ion Nădejde (1881).
Își începe activitatea societatea revistei „Literatorul" condusă de Al. Macedonski.

1884 Moare doctorul Carol Davila.
În martie, are loc premiera piesei lui V. Alecsandri, *Fîntîna Blanduziei.*
În noiembrie pe scena Teatrului Național are loc premiera comediei lui I.L. Caragiale *O scrisoare pierdută.*
G. Coșbuc își începe cariera de scriitor publicînd în „Tribuna" de la Sibiu, un „cotidian politic și literar" condus de Ioan Slavici, primele lui creații literare.

1885 Se căsătorește cu Ortansa Keminger de Lippa de care va divorța în 1889. Vor avea doi copii: Citta, născută în 1886, și Theodor născut în 1888. Într-o scrisoare a sa, Al. Davila va mărturisi că „m-am căsătorit fără să am cu ce ține o casă..."
Al. Davila publică primele lui poezii în „Revista literară" a lui Al. Macedonski.

Pe scena Teatrului Național din București are loc premiera dramei *Ovidiu* de V. Alecsandri.

Scanned with OKEN Scanner

Are loc premiera *D'ale carnavalului*, comedie de situații semnată de I.L. Caragiale.
Moare Gr. Alexandrescu.
Se nasc Liviu Rebreanu și M. Sorbul care peste ani vor deveni cumnați.

1886 Publică articole și cronici dramatice în „Epoca" și „Independența română", iar în „Convorbiri literare" îi apare poezia *Încă timpul.*

Bogdan Petriceicu Hasdeu începe să-și publice *Etymologicum Magnum Romaniae.*

1887 În urma renunțării la cariera diplomatică „guvernul conservator m-a numit inspector de poliție însărcinat cu Prefectura Poliției Capitalei".

Al. Odobescu publică *Scrieri literare și istorice* (3 volume).
B.P. Hasdeu tipărește în „Revista nouă", al cărei director era, drama *Femeia*, o variantă a *Domniței Rosanda.*

1888—1890 Divorțează de Ortansa Keminger, cea care va fi cauza sinuciderii lui Al. Odobescu (1889).
Al. Davila va realiza în limba franceză poeziile *La lune, A une mondaine, A une amie* și prozele *Les contes du paravent, La raison des fous* etc.

În iunie și în decembrie 1889 decedează. M. Eminescu și I. Creangă.
În același an apare în „Convorbiri literare" studiul lui Titu Maiorescu *Eminescu și poeziile lui.*
În februarie 1890, are loc premiera dramei *Năpasta* de I.L. Caragiale.
În august 1890 moare V. Alecsandri.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

1892 Are loc premiera dramei istorice *Despot-Vodă* de Vasile Alecsandri.

1897 Într-o scrisoare adresată Elenei Perticari, sora dramaturgului, Felicia Racoviță îi confirmă acesteia că, Alexandru Davila a fost „mult timp bolnav", boală despre care nu întîlnim știri concrete în alte surse.

1898—1899 Inculpat într-un proces de ultragiu pentru lovirea unor agenți ai poliției din Pitești aflați în exercițiul funcțiunii, viitorul dramaturg se va afla în detenție la Pitești între 30 martie — 4 septembrie 1898. („Mă așteptam la un an", spune el, în *„jurnal intim"*)

Din motive necunoscute încă Al. Davila a fost în martie la Budapesta. Cît timp și pentru ce s-a deplasat în capitala Ungariei, *„Jurnal intim"* și alte izvoare nu oferă informații suficiente.

Scriitorul ține un *„Jurnal intim"* scris în limba franceză. (Vezi revista „Manuscriptum" din 1972.) Din acest *„Jurnal intim"* aflăm că autorul făcuse o mare pasiune pentru Anuca, fiica prefectului de Argeș, ai cărei părinți se opuneau căsătoriei ei cu Al. Davila. Intenționa să lucreze un „libret de operă lirică" pentru Lexi Catargi. Alegerea lui s-a oprit asupra operei lui Tennyson, *Enoch Arden.*

Colaborează cu articole și cronici dramatice la revista „Literatura și arta română".

La Golești elaborează poezia *Visul.*

Ov. Densusianu realizează drama în versuri *Între două lumi* (1889).

Se naște G. Călinescu (1889).

1900 Într-o cerere adresată Direcțiunii Generale a Teatrelor Al. Davila solicita concesionarea pe trei ani a Operei Române. În vederea obținerii acestei aprobări Al. Davila introduce în memoriul său cîteva ispititoare obiective: de a nu solicita subvenții din partea statului; de a asigura promovarea unor opere naționale ori „cîntate numai în limba românească" și de a forma o „pleiadă de artiști lirici români de o deosebită valoare dintre care opera națională să-și poată recruta în viitor personalul". În ciuda unor avize favorabile, conducerea Ministerului Instrucțiunii Publice și a Cultelor nu reacționează prompt și pozitiv la acest memoriu.

Se ocupă de realizarea unor improvizații teatrale moderne și termină *Le cotillon*.

Este publicată drama lui George Ranetti, *Manasse*.

Sugerîndu-i-se de către Nerva Hodoș să facă „din ideea unirii Țării Românești o piesă de teatru", Al. Davila îi replică „Foarte bine [...] dar nu voiesc să fac o piesă à thèse în care să glorific această idee, deoarece ea este un fapt împlinit. Trebuie găsită epoca istorică necesară și figurile istorice cari au fost însuflețite de această idee".

„Am scris *Vlaicu-Vodă* în camera din strada Sf. Voievozi unde stam cu chirie alături de Nerva Hodoș căci nici pe vremea aceea nu mă prea îmbulzeau banii."

1901 „Am citit piesa *Vlaicu-Vodă* într-o seară din anul 1901 la Ulpiu Hodoș, în strada Dionisie. Erau de față între alții Petre Grădișteanu, Iacob Negruzzi, Olănescu-Ascanio".

Apare revista literară „Sămănătorul" sub conducerea lui G. Coșbuc și Al. Vlahuță.

Scanned with OKEN Scanner

1902 În ziua cînd Al. Davila împlinea 40 de ani (12 febr.) are loc pe scena Teatrului Naţional premiera piesei sale *Vlaicu-Vodă*. Succesul a fost deosebit atît datorită textului, cît şi interpreţilor Agatha Bîrsescu, Marioara Voiculescu, C.I. Nottara, Aristide N. Demetriade, V. Maximilian, Zaharia Bîrsan, Tony Bulandra, Ion Petrescu, Petre Sturdza, I.I. Livescu ş.a.
Editura Socec publică prima ediţie a piesei *Vlaicu-Vodă*.
Are loc sărbătorirea semicentenarului Teatrului Naţional din Bucureşti.
Colaborează la revista „Sămănătorul" cu poeziile *Revedere, Pasărea sfioasă, Balada strămoşilor*.

I. Slavici publică romanul său istoric *Din bătrîni*.

1904 Realizează pantomima balet *Basmul cu Domniţa din vis*, o foarte modestă creaţie.

M. Sadoveanu publică romanul istoric *Şoimii*, operă cc fusese elaborată în 1901 sub titlul *Fraţii Potcoavă* precum şi *Dureri înăbuşite* şi *Crîşma lui Moş Precu*.
Apare revista literară „Linia dreaptă" condusă de Tudor Arghezi şi V. Demetrius.

1905—1908 Al. Davila este director al Teatrului Naţional din Bucureşti.
„Acestuia [e vorba de Al. Davila] nu-i lipseşte nici cultura aleasă, nici bunul gust, nici energia, adică niciuna din calităţile esenţiale ce se cer unui director de teatru. Va avea de îndreptat deprinderi rele învechite, de stabilit o disciplină mai severă, de ţinut mai cu seamă cumpănă dreaptă între năzuinţele tuturor. Va trebui să înfrîne ici-colo egoismul artistic [...] să se ferească de influenţele ce vor căuta să i se impună.

Scanned with OKEN Scanner

Va avea de pus orînduială în repertoriul haotic al Teatrului Național [...] și de dat o atențiune specială montării pieselor..." — un adevărat „program" sugerat de revista „Literatura și arta română" noului director.
Tony Bulandra îi va spune lui I. Massoff că „Davila își face intrarea ca director al Teatrului Național cu modificări care bruscau violent mersul obișnuit al teatrului. Era omul nou care venise cu idei noi într-o instituție veche îmbîcsită de idei învechite". Am menționa printre altele obligativitatea ca actorii să joace rolurile la repetiții așa cum le vor juca la reprezentații; a retras „rolul actorilor care [i] se păreau insuficienți"; a obligat întregul personal al teatrului să fie punctual la serviciu ș.a.
Alexandru Davila devine ținta unor atacuri dezlănțuite de revistele „Teatrul", „Săptămîna", ziarele „Voința națională" și „Epoca".
Scrie *Trisilabice dactile*, *Basmul fără rost*.
Îi apare poemul epic *Ileana Cosînzeana*.

Apare la Iași revista „Viața românească" (1906).

Are loc răscoala țăranilor din februarie 1907. I se impune, în urma unor manifestări ale studenților, să-și dea demisia. Un prim și concis bilanț al celor trei ani de conducere a Teatrului Național cuprinde printre altele: „...am izbutit să atrag publicul de Teatrul Național și de unde nu se jucau mai înainte decît circa 100 de reprezentații pe stagiune am ajuns să dau peste 300 de reprezentații și am întreit aproape bugetul Teatrului Național.
Am fost înlocuit în anul 1908 și din funcția de director al teatrelor".

1909 Ia ființă Compania dramatică „Al. Davila", prima trupă dramatică particulară, liberă „de sacra protecție oficială"; alcătuită din Maria Giurgea, Marioara

Scanned with OKEN Scanner

Voiculescu, Romald Bulfinski, Niculescu-Buzău, Tony și Lucia Bulandra, Ion Morțun, Ion Manolescu, Gh. Storin ș.a.

Se constituie Societatea Scriitorilor Români. Al. Davila va fi unul dintre membrii ei fondatori.

Barbu Ștefănescu Delavrancea realizează *Apus de soare*, capodoperă ce-i va fi jucată în același an pe scena Teatrului Național. În toamnă vede lumina rampei cea de a doua dramă istorică *Viforul*.

1910 Se promulgă noua lege a teatrelor.

Se înființează primul comitet de lectură al Teatrului Național.

Alexandru și Nicolae Xenopol îi propun lui Al. Davila să facă parte din comitetul de redacție al revistei „Țara nouă".

La un an de la înființarea companiei dramatice „Davila" ziarele și revistele încep să consemneze câteva realizări deosebite. Astfel Liviu Rebreanu recunoaște în „Scena" că „reprezentațiile de o nctăgăduită valoare artistică cu care s-a produs trupa d-sale [...] care deseori a făcut să amuțească și pe cei mai pretențioși snobi trebuie să convingă pe oricine că arta noastră dramatică nu se poate lipsi de iscusința și priceperea șefului noii grupări. Într-adevăr, ceea ce a făcut dl. Davila este vrednic de admirația și lauda tuturor. Ansamblurile minunate ce le-am văzut la compania d-sale sînt cele mai desăvîrșite dintre cîte s-au pomenit vreodată pe scena românească."

M. Sadoveanu e numit director al Teatrului Național din Iași.

Barbu Ștefănescu Delavrancea termină *Luceafărul*, cea de a treia dramă istorică a sa.

Scanned with OKEN Scanner

1911 Al. Davila va publica în revista „Scena" — lunile noiembrie și decembrie — primul act din drama sa istorică *Sulașul Troian* dramă rămasă neterminată. Apare „Rampa" sub conducerea lui N.D. Cocea. Printre colaboratorii permanenți ai revistei (A.D. Herz, Victor Eftimiu, Liviu Rebreanu, Al. Macedonski, Emil Isac, etc.) figurează și Al. Davila.

N. Iorga își publică poemul dramatic *Mihai Viteazul*. Au loc premierele pieselor *Înșir-te mărgărite* de Victor Eftimiu și *Luceafărul* de Barbu Ștefănescu Delavrancea.

1912 Al. Davila este numit, pentru a doua oară, director al Direcțiunii generale a Teatrelor.
Se destramă compania dramatică „Davila" și se înființează compania dramatică „Voiculescu-Bulandra".

Au loc premierele pieselor *Cocoșul negru* de Victor Eftimiu și *Hagi Tudose* de Barbu Ștefănescu Delavrancea.

Moare la Berlin I.L. Caragiale.

1913 „În anul 1913 dîndu-mi perfect de bine seama de ascendența pe care o are teatrul pentru publicul românesc, am înființat cu Nicu Cocea «Rampa», ziar dedicat exclusiv teatrului". (De fapt e o reapariție deoarece prima serie apăruse în anii 1911—1912.) Al. Davila, dorind să introducă spiritul novator, modern în teatrul românesc, expune un proiect de modificare a legii teatrelor privind stabilitatea direcției, mărirea drepturilor de autoadministrare a Societății dramatice, sporirea mijloacelor ei financiare, includerea literaturii naționale dramatice în repertoriul obligator al Teatrelor Naționale.
Se declanșează discuțiile privind paternitatea piesei *Vlaicu-Vodă*.

Scanned with OKEN Scanner

„S-a pornit contra mea o campanie dintre cele mai aprige. În fruntea denigratorilor mei stătea Ghiță Ranetti" („Nu mult înaintea morții lui, autorul *Florilor albastre*, cu lacrimi în ochi, mi-a cerut să-l iert").

1914 Continuă să lucreze la *Sutașul Troian* piesa care, din păcate, va rămîne neterminată.

E obligat să demisioneze din funcția de director general al teatrelor. Cu acest prilej înaintează conducerii ministerului un mic raport în care încearcă să facă un scurt bilanț al activității sale. „Chemat din nou, în octombrie 1912, prin înalta dvs. încredere la Direcțiunea Generală a Teatrelor, am crezut momentul sosit de a organiza teatrele naționale pe noue baze conform cu progresul teatrului și nevoile noue care se impuneau [...] în asemenea împrejurări nu am putut da toată atențiunea mea decît repertoriului, prea părăsit, și întărirea trupei Teatrului Național prin introducerea în ea a elementelor tinere și a valorilor noue..."

Sînt publicate dramele istorice *Se face ziuă* de Zaharia Bîrsan și *Letopiseți* de M. Sorbul.

1915 Cade victima unui atentat. În urma loviturilor cu cuțitul date în cap Al. Davila va rămîne infirm pînă cînd va deceda (în 1929).

Direcțiunea Generală a Teatrelor îl premiază pentru munca pasională pe care o depusese în anii cînd a deținut funcția de director.

Apare romanul istoric *Neamul Șoimărești lor* de M. Sadoveanu.

Este publicată *Ringala*, dramă istorică a lui Victor Eftimiu.

Scanned with OKEN Scanner

1916 Se declanșează primul Război Mondial. Își dau viața pe cîmpurile de luptă scriitorii Const. T. Stoika, Mihai Săulescu, Ioan Grămadă ș.a.

1917 Elaborează în vara acestui an *Duda și Mura.*
Colaborează la „Scena" condusă de dramaturgul A.D. Herz.

În acest an decedează Titu Maiorescu, Calistrat Hogaș, G. Diamandy, Anton Naum ș.a.

1918 În „Scena" îi apar *Balada dactilelor* și *Colindă de primăvară* care într-o scrisoare către A.D. Herz e menționată sub titlul *Firicel de iarbă.*
Scrie *Vorbe de clacă* o „povestire dialogată în versuri" care „...E un fel de piesă de teatru — de dimensiunile unui singur act — reprezentînd clăcași care povestesc de ale neamului". Textul va apare în „Scena" lui A.D. Herz.

Ion Barbu debutează cu versuri în revista lui Al. Macedonski, „Literatorul".
Moare Barbu Delavrancea.

1923 Colaborează la revista clujeană „*Cultura poporului*".
Elaborează versiunea românească a piesei lui H. von Kleist, *Ulcica spartă.*

Apare romanul istoric *Cel din urmă armaș* de I. Slavici și drama *Tulburarea apelor* de Lucian Blaga.

1925 Într-o scrisoare adresată lui Ovid Densusianu, Al. Davila îi mărturisește că „Problema alfabetului românesc mă preocupă de vreo 20 de ani. Îndrăznesc să vă prezint studiul meu...". Studiul va apare în „Cultura poporului" și în *Din torsul zilelor,* vol. I. p. 111—132.

Moare I. Slavici.

Scanned with OKEN Scanner

1929 I se acordă premiul național pentru literatură în valoare de 100 000 lei.
La 19 oct. Al. Davila moare. Într-o scrisoare a „Elisei Rosetti-Bălăccanu către Elena Perticari, aflată atunci în străinătate, aceasta îi scrie: „Boala care a răpit pe bietul tău frate provenea de la rinichi. Datorită uremiei nu s-a mai putut face nimic. [...] Au fost trei discursuri: A. Demetriade, V. Enescu și Ion Marin Sadoveanu în numele scriitorilor români (acesta din urmă remarcabil) toate discursurile foarte simțite și însuflețite de emoție."

C. CIUCHINDEL

Scanned with OKEN Scanner

PREFAȚĂ

Alexandru Davila provoca uimire în lumea teatrală și literară cînd, la 12 februarie 1902, avea loc la Teatrul Național din București premiera piesei cu tematică istorică *Vlaicu-Vodă*, tipărită în același an. Surpriza era în parte firească, deoarece nimic din ceea ce scrisese și publicase autorul pînă atunci în presa literară a vremii — modeste versuri și proză — nu anunța pe creatorul unei capodopere dramatice cu subiect istoric. Din mărturiile scriitorului aflăm că Al. Davila intenționa să realizeze o trilogie intitulată *Mirciada* — inițial *Rumân Grue*, „pentru că, afirmă scriitorul, vroiam ca subiectul trilogiei să fie Rumân Grue (adică Neamul Românesc)" — alcătuită din *Vlaicu-Vodă*, *Dan Vodă* (a cărui acțiune se desfășoară în jurul anului 1386) și *Mircea cel Bătrîn*. Primei creații din serie îi succede un act din *Sutașul Troian*, operă care reținea evenimente istorice și social-politice din Țara Românească în secolele XIV-XV și personaje istorice de prim rang în epocă — Mircea cel Bătrîn, Radu Turcitu, Vlad Dracul ș.a. Referindu-se la această operă, istoricii și criticii literari conchid în unanimitate că *Sutașul Troian* se anunța a fi valoric superioară lui *Vlaicu-Vodă*, întrucît „versul e mai sprinten, conflictul și acțiunea mai îndrăznețe, pasiunile mai dezvoltate" (I. Breazu). Din creația dramatică ulterioară a lui Al. Davila semnalăm: *Basmul cu domnița din vis*, fantezie în trei tablouri, cu personaje (Priculici, Zîna Zînelor, Muma Pădurii, Puterea

Scanned with OKEN Scanner

Puterilor) și întîmplări din basmul popular; *Ileana Cosînzeana*, o piesă versificată, în stil folcloric, cu trimiteri la realitățile contemporane din jurul anului 1907 („În blînda noastră țară / Vedenii crunte se strecoară. /În toate ura se răsfrînge, / Răscoale, chinuri, foc și sînge..."); *Duda și Mura*, valorificare a sentințelor populare în maniera lui Anton Pann.

Interesul pentru istorie, suscitat de „Dacia literară", continua să-i atragă pe scriitori și la sfîrșitul secolului al XIX-lea și la începutul celui următor. Era „o temă ce plutea în atmosferă", pe care revistele literare ale timpului, cum a fost, de exemplu, „Semănătorul", o încorporau în programul lor literar. „Umpleți-vă sufletele de cea mai adîncă evlavie pentru trecutul glorios al neamului acestuia, pentru faptele nespus de mărețe ale strămoșilor noștri, încălziți-vă de cea mai entuziastă iubire pentru patria voastră apărată cu atîtea jertfe...", scria Alexandru Vlahuță în primul număr al revistei „Semănătorul". Al. Davila a fost sensibilizat și atras de tematica istorică și datorită educației primite în familie — mama sa aparținea familiei marilor boieri patrioți Golești.

Prezența temelor istorice în creațiile dramatice ale scriitorilor români a fost permanentă și nu se reduce la *Răzvan și Vidra* de B.P. Hasdeu și *Despot-Vodă* de V. Alecsandri. Am aminti aici piesele: *Ștefan-Vodă cel Berbant*, *Alexandru Lăpușneanul*, *Brâncovenii și Cantacuzinii*, *Mărirea și uciderea lui Mihai Viteazul*, *Postelnicul Constantin Cantacuzin* ș.a. de D. Bolintineanu, drame în trei acte *Vornicul Bucioc* de V.A. Urechia, *Rhea Silvia* și *Despot-Vodă* de N. Scurtescu, *Mihu*, „o trăsătură din resbelul lui Ștefan cel Mare cu Matei Corvin, regele Ungariei", semnată de N. Istrati, *Petru Rareș* de D. Ollănescu-Ascanio și *Constantin Brâncoveanu* de I.N. Șoimescu.

Am menționat numai cîteva din dramele istorice românești pentru a sublinia, pe de o parte, ideea că scriitorii

Scanned with OKEN Scanner

receptaseră apelul „Daciei literare", dar, din lipsa izvoarelor privitoare la istoria românilor în secolele al XIV-lea și al XV-lea, aceștia au evitat să abordeze evenimente din epoca respectivă, iar pe de altă parte, pentru a pune în evidență inceditul temei și îndrăzneala autorului piesei *Vlaicu-Vodă*, încununată de un succes datorat exclusiv calităților artistice ale dramaturgului.

Pentru realizarea piesei *Vlaicu-Vodă*, Al. Davila a trebuit, firește, să se documenteze. Dar sursele referitoare la istoria Țării Românești în secolul al XIV-lea erau la acea dată, după opinia lui G. Călinescu, „fatal insuficiente". Izvoarele pe care le putea consulta dramaturgul în perioada anilor 1900—1901, cînd scria piesa, erau: *Istoria critică a românilor* de B.P. Hasdeu, *Istoria românilor din Dacia Traiană* de A.D. Xenopol, *Letopisețele* publicate de M. Kogălniceanu și lucrările semnate de N. Bălcescu. Dar numărul redus al documentelor relative la epoca pe care avea să o evoce nu a însemnat un impediment pentru dramaturg. „Intuiția admirabilă a întregului", cum afirmă G. Călinescu, adică sesizarea contradicțiilor sociale și economice, a problemelor și tendințelor politice și ideologice, atmosfera și starea de spirit a boierimii autohtone, locul și rolul bisericii în viața politică a țării, se confirmă în întreg ansamblul construcției dramatice.

În elaborarea dramei, scriitorul, un foarte bun cunoscător al limbii și literaturii franceze, a apelat la modalități artistice specifice teatrului romantic, ilustrat de V. Hugo, Alfred de Musset, Al. Dumas ș.a. Dacă în cazul lui V. Alecsandri, depistarea surselor literare franceze se poate face cu ușurință, datorită faptului că preluările nu suferă prea multe modificări, în ceea ce-l privește pe autorul lui *Vlaicu-Vodă*, acesta reține numai elementele care sporesc caracterul dramatic al piesei. Gh. Bogdan-Duică susține, de exemplu, că pentru ultimele două scene ale actului întîi — descoperirea

Scanned with OKEN Scanner

lui Pala și încercările boierilor de a lichida pe spionul Doamnei — Al. Davila folosește sugestii din *Patria* de V. Sardou și din *Maria Stuart* de Fr. Schiller.

În eforturile criticilor de a stabili caracteristicile textului dramatic și apartenența lui la una din speciile literare ale genului, *Vlaicu-Vodă* a fost considerată de Eugen Lovinescu „o piesă cu caracter psihologic", datorită conflictului insolubil dintre Vlaicu și Doamna Clara. Același text este văzut de un critic ca „o comedie dramatică", scrisă în maniera lui Calderon de la Barca sau Lope de Vega. Pentru C. Ciopraga, *Vlaicu-Vodă* este „o dramă de conștiință", iar V. Eftimiu apreciază că piesa este „un poem istoric".

Vlaicu-Vodă, expresie artistică remarcabilă a unui vibrant patriotism, a declanșat, la prima apariție în volum (1902) un entuziasm justificat, dar și rețineri discutabile și chiar critici mai mult sau mai puțin subiective. N. Iorga are rezerve față de prezența unor abateri de la adevărul istoric și în ceea ce privește reconstituirea epocii. Eugen Lovinescu își exprimă dezacordul pentru modalitatea în care Al. Davila l-a creionat pe Mircea, întrucît personajul contrastează cu imaginea ce ne-au transmis-o istoria și M. Eminescu. Gh. Bogdan-Duică îi găsește piesei mai multe neajunsuri, iar V. Eftimiu consideră că „edificiul piesei e șubred din punct de vedere al logicii, al psihologiei personajelor, al verosimilității și al credibilității". În schimb, G. Călinescu evalucază drama *Vlaicu-Vodă* ca „o capodoperă admirabilă", opinie pe care o întîlnim și la Pompiliu Constantinescu. De asemenea, toți istoricii și criticii literari care s-au oprit după 1941 — an în care G. Călinescu și-a publicat *Istoria literaturii române* — asupra acestei opere dramatice s-au alăturat opiniilor formulate de marele critic. Menționăm în acest sens pe Dumitru Micu, Constantin Ciopraga, Ovidiu Papadima, Ion Dodu Bălan, Virgil Brădățeanu, Vicu Mîndra, Ion Nistor, Mihai Vasiliu ș.a.

Scanned with OKEN Scanner

Unitatea de acțiune în piesa *Vlaicu-Vodă*, după cum recunoaște însuși dramaturgul[1], nu este respectată. Dar cine mai respecta, supunîndu-se de bună voie, un asemenea deziderat de sorginte clasică, atunci cînd dramaturgii descoperiseră, încă de la apariția teatrului romantic, cît de mult contribuie la înăsprirea conflictului, la accentuarea dramatismului, existența a două-trei acțiuni. Mai ales dacă acestea se întrepătrund armonios în momentele cele mai indicate și se relaționează organic și cu maximă eficiență cu acțiunea principală. În *Vlaicu-Vodă*, după afirmația dramaturgului, întîlnim două acțiuni: prima vizînd lupta pentru independența națională, ilustrată de discreta și subtila activitate desfășurată de Vlaicu; a doua fiind iubirea dintre Anca și Mircea, care, prin jocul împrejurărilor, este pe punctul să prejudicieze grav obținerea de către Vlaicu a victoriei politice. Există și o a treia acțiune: este vorba de lupta boierilor moldoveni, reprezentați de Groza Moldoveanu, venit la Curtea de Argeș pentru a obține sprijin politic în vederea înlăturării de la conducerea Moldovei a voievodului Lațcu. Implicațiile acestei acțiuni, semnificațiile și valoarea ei sînt ușor sesizabile, dacă reținem că obiectivul urmărit de moldovean este similar cu acela pe care îl vizează și Vlaicu.

Se știe că orice acțiune dramatică ia naștere și se dezvoltă datorită unui conflict a cărui tensiune este în funcție de natura și importanța scopurilor urmărite de protagoniști, de calitatea caracterelor ce se confruntă, de gradul de legătură în care se află personajele angrenate în conflictul principal, de măsura în care interesele personale se integrează în cele generale, de acuitatea înfruntării dintre protagoniști. Pompiliu Constantinescu avea perfectă dreptate cînd afirma că un conflict e cu atît mai dramatic cu cît acesta nu are loc între individualități izolate și cu probleme personale minore, ci între factori încadrați într-un colectiv ale cărui interese sînt majore și au un caracter general.

---

1 *Din torsul anilor*, vol. II, p. 168.

Scanned with OKEN Scanner

În *Vlaicu-Vodă* sesizăm un prim antagonism — cel mai important — între reprezentantul regelui Ludovic și al regatului ungar, Doamna Clara, și Vlaicu, vasalul care aspiră și luptă abil și tenace pentru obținerea independenței naționale. Pe acest prim conflict se suprapune perfect și cu aceleași trimiteri politice confruntarea dintre biserica catolică, preocupată să-și extindă influența asupra populației din Țara Românească și biserica ortodoxă hotărîtă să împiedice această expansiune. Al. Davila, subtil artizan în organizarea cît mai dramatică a materialului faptic, procedează astfel încît Doamna Clara și Vlaicu să reprezinte cele două forțe antagoniste și pe plan religios. Conflictul dintre Vlaicu și Doamna Clara apare foarte tensionat, deoarece fiecare personaj se dăruie total unei cauze de care este animat, mistuit, dar scopurile lor sînt diametral opuse și ireconciliabile. Dramaturgul se dovedește și în acest caz un iscusit maestru făcînd dovada faptului că fertilitatea materialului prelucrat este sporită și de eforturile de a conserva în cei doi protagoniști o umanitate pusă în lumină în plin complex de viață socială și politică.

Sub influența teatrului romantic, Al. Davila este preocupat să accentueze aspectul liric, să „umanizeze" conflictul de bază, adăugînd o acțiune secundară, motivat subordonată celei fundamentale, aceea a iubirii dintre Anca și Mircea. Un prim cîștig al îmbinării celor două acțiuni este accentuarea tensiunii dramatice, sesizabilă în adăugarea fiecărui eveniment petrecut pe scenă sau în afara ei, evenimente de tip agresiune și abuz, ilustrate, de exemplu, de smulgerea acordului lui Vlaicu de către Doamna Clara de a permite regelui maghiar să construiască o cetate în Banat.

Drumul spre punctul culminant al piesei — acel recitativ rostit de Vlaicu în fața iconostasului — este realizat de scriitor prin includerea într-o succesiune bine gîndită sub raportul progresiei tensiunii dramatice a unui număr mare de evenimente ce se petrec pe scenă. Nu le vom enumera aici, deoarece ele sînt consemnate în schema piesei.

Scanned with OKEN Scanner

Eliberarea Cristinei și a soțului ei, reținuți ca ostateci la Gomneh de către regele maghiar și nevoia cîștigării celor „două zile-trei" pentru ca ei să fie puși în afară de pericol, precum și opunerea deschisă, fermă a domnitorului la căsătoria Ancăi cu Mircea constituie cele două evenimente care degradează echilibrul păstrat de Vlaicu timp de patru ani cu atîtea sacrificii, umilințe și suferințe, dar aceste fapte sînt și cele care grăbesc apropierea deznodămîntului. Refuzul lui Vlaicu are o justificare de ordin moral: el nu putea fi de acord cu Doamna Clara și cu Anca, pentru că nerealizîndu-se alianța militară și politică cu Simon Stareț, facilitată și condiționată de înrudirea prin căsătorie, obținerea independenței naționale ar fi fost în mare parte compromisă. Confruntările dintre Vlaicu și Doamna Clara devin din ce în ce mai directe și mai acute. Ele se vor încheia prin încercarea de asasinare a lui Vlaicu, tentativă care eșuează datorită desconspirării făcută de Mircea. Deznodămîntul păstrează parametrii dramei, întrucît moare Grue. Soluționarea tragică a conflictului este încă o dovadă a dibăciei scriitorului care respectă un adevăr viabil și anume acela conform căruia caracterele mari rezistă pînă la pieire fără a se frînge, păstrîndu-și libertatea subiectivă în toate împrejurările.

Prin modul de a gîndi și acționa, Vlaicu reprezintă „întruparea spiritului diplomatic muntean, cum afirmă Pompiliu Constantinescu, format din simulare, voința dîrză dar reținută, din umilință aparentă și hotărîre" sau, cum scrie G. Călinescu, „întruparea principelui Machiavel pe pămînt românesc", obligat să conducă o țară după ce a fost compromisă și diminuată prin trădare o victorie obținută strălucit pe cîmpul de luptă. Situația a favorizat și a impus preluarea puterii de către Doamna Clara, astfel încît, după patru ani, s-a ajuns, conform opiniei celor din anturajul ei (Pala, Moș Neagu), ca Vlaicu să fie „un nimic", „un domn fără domnie", „un voievod fără norod" și numai „cu o umbră de putere". Dorind să înlăture „fără zăngănit de arme"

Scanned with OKEN Scanner

această situație gravă, Vlaicu alege soluția diplomației abile, a măștii de fiu prea supus, menită să ascundă, printr-un subtil joc al esenței și aparenței, conținutul adevărat al acțiunilor sale și substanța reală a scopurilor urmărite de el. Pentru aceasta va recurge la umilință, disimulare, smerenie („smerenia-i e umbră), cucernicie, afișarea lipsei de ambiții, orgolii, chiar capacități de a conduce destinele poporului său. Toate aceste atitudini aveau o justificare morală valabilă, pe care însuși Vlaicu o dezvăluie: „sfînt se face orice mijloc pentru a țării apărare".

De fapt, Vlaicu este un om de arme și politic inteligent, harnic și energic, capabil „să țină toate în mîna sa de fier". „Din umbră și-n tăcere", el „face și desface", cu ajutorul lui Grue, toate urzelile Doamnei Clara. Știe să rabde și să aștepte acel „ceas tainic" — eliberarea ostatecilor și punerea lor la adăpost — care să-i permită trecerea la acțiunea deschisă, de îndepărtare a Doamnei Clara de la conducerea țării și „implicit" a obținerii independenței naționale. Vlaicu, tipul domnitorului patriot, demonstrează astfel că nici un moment nu a renunțat la îndeplinirea programului său politic — de fapt al marilor domnitori români — de o pronunțată coloratură național-feudală; deținînd „puterea de la țară", el nu are libertatea de a știrbi „strămoșeasca legătură dintre scaun și moșie" și nici să-și „sprijinească puterea pe paloșe străine", cum face Doamna Clara. Are, în schimb, obligația de a fi vajnicul „păzitor" al celor sfinte: crucea, neamul și moșia". Vlaicu rămîne un abil politician, „adînc de nepătruns și mare", cum îl definește Miked, boier divanit care-i calcă pe urme.

Eugen Lovinescu o definea pe Doamna Clara drept o „mulier impotens", avidă să cîrmuiască o țară. Ea întrunește de altfel cîteva însușiri care, într-o anumită măsură, o îndreptățesc să conducă destinele unui popor: descinde dintr-o „viță palatină", este văduva unui domnitor mort pe cîmpul de luptă, are o energie debordantă, este tenace, întreprinzătoare și dîrză. Posedă însă alte trăsături de caracter și com-

Scanned with OKEN Scanner

portament care recomandă împiedicarea ei de a ajunge la conducerea unei țări: faptul că s-a pus în slujba unei puteri străine — regatul maghiar — care urmărea pierderea suveranității Țării Românești; Doamna Clara sprijină și puterea papală ce viza catolicizarea unui popor ortodox. Pe de altă parte, ea este expresia unei trufii excesive, înlocuind în relațiile ei cu oamenii diplomația cu silnicia, abilitatea cu duritatea în care ura se alătură cruzimii („o fiară ce chiar puii și-i sugrumă / De turbare...“); ea are „duhul prea cuprins de răutate“, ultim argument pentru a fi considerată „o stăpînă neîndurată“, despotică.

Istoricii și criticii literari au încadrat-o pe Doamna Clara în tipul de femeie voluntară din care mai fac parte Doamna Chiajna din nuvela omonimă a lui Al. Odobescu, Vidra din drama *Răzvan și Vidra* de B.P. Hasdeu, Ringala din drama cu același nume de V. Eftimiu, Vitoria Lipan din romanul *Baltagul* de M. Sadoveanu, Tofana din tragicomedia *Patima roșie* de M. Sorbul. Eroina din *Vlaicu-Vodă* se particularizează însă prin ura și fanatismul care însoțesc orice act politic al ei.

Grue reprezintă tipul personajului mut, formulă artistică viabilă, dar rar întîlnită în literatura dramatică. E. Jensen încadrează acest tip de personaj în categoria „elementelor de recuzită“, care țin de „planul scenic“ al textelor dramatice. Această opinie nu poate fi acceptată în cazul lui Rumân Grue. El este, așa cum l-a conceput Al. Davila[2] mai mult decît un „garde du corps“ al domnitorului („pavăza și brațul meu“, precizează Vlaicu într-o replică), întrucît el are reacții și desfășoară activități ce depășesc rolul de „martor“ pasiv. Este o prezență dinamică, datorită, pe de o parte, „stării de complicitate“ cu domnitorul, atît în planul atitudinilor față de Doamna Clara, cît și în alegerea căilor de soluționare a conflictelor ivite între Vlaicu și Doamna Clara, între aceasta și boieri și între aceștia din urmă și

2 Vezi Al. Davila, *Din torsul anilor*, vol. II p. 168.

Scanned with OKEN Scanner

domnitor; pe de altă parte, elementele paralingvistice și mimico-gestuale („cinetice") la care recurge Al. Davila trădează opinii și exteriorizează atitudini ale lui Grue în perfectă concordanță cu cele ale lui Vlaicu. Toate acestea definesc statutul său: din triada de roluri — locutor, interlocutor și martor pasiv sau activ — el deține pe ultimul, acela pe care dramaturgul îl nuanțează surprinzător de bine în textul scris și în reprezentarea scenică, încredințîndu-i implicit o funcție simbolică, aceea care, sub raportul realizării artistice, conferă unicitate personajului Rumân Grue în literatura noastră dramatică. El reprezintă poporul — o afirmă ulterior însuși dramaturgul[3] — care i-a fost lui Vlaicu „singurul statornic reazem" în clipele de restriște. Grue nu este nici un „fanatic" și nici un „taciturn", cum afirmă un critic literar. Activitățile lui, mai mult menționate de alții („cutreieră domnia", „pe ascuns orînduiește" etc.), atitudinile și reacțiile lui („știe multe", dar „tace, tace" ș.a.) dezvăluie un credincios tovarăș de luptă al domnitorului. Cade jertfă pentru că adeziunea lui la cauza țării include și apărarea vieții lui Vlaicu.

Eugen Lovinescu considera că, în conturarea personajului Mircea, Al. Davila a săvîrșit un adevărat „asasinat național" atribuindu-i trăsături și conduite neconforme cu ceea ce istoria ne-a transmis. Incriminarea nu are un fundament real, deoarece dramaturgul ne prezintă un Mircea tînăr, nematurizat și nepregătit încă pentru înțelegerea și rezolvarea problemelor majore de care depindea existența, dezvoltarea și afirmarea politică a țării. Prea plin de iubirea pentru Anca, Mircea e dispus să renunțe la coroana Moldovei spre dezamăgirea celor ce l-au ales („Eu m-aș lepăda de dînsa coroana ca să fiu cu Anca mea") și îl apreciază ca fiind blînd și viteaz, frumos și bun, drept și deștept, „suflet mare"

---

3 „...veșnica personificare a stratului împilat, credincios și ce pururi cade jertfă", *idem*, p. 186.

Scanned with OKEN Scanner

și cu „inima cinstită", „plin de bărbăție" și ambițios. Pînă a nu intra în calculele politice ale Doamnei Clara, Mircea îi apărea acesteia ca fiind un tînăr „ușor la suflet și de o fire cam ciudată / Prea nepăsător la toate, prea pornit spre desfătări", caracterizare justă și obiectivă. Absența oricărei „dorinți de mărire" și a unui ideal înalt, patriotic îl pune pe Mircea într-o postură stînjenitoare, care nu face cinste unui Basarab, deși iubirea pentru Anca îl justifică aproape total. În fond, Mircea rămîne un neîmplinit, chiar dacă, după moartea lui Grue, Vodă-Vlaicu îi cere să fie „ce-a fost Grue". Gestul criminal îl aduce pe Mircea la realitate, la înțelegerea unui mare adevăr și anume că menirea patriotică a unui vlăstar de casă domnitoare este și va rămîne apărarea independenței țării sale.

Anca se înfățișează mai întîi ca un prototip al îndrăgostitei romantice, ușor înclinată spre exaltare și transgresare a unor „norme" ce țin de convenienţele sociale — acceptă întîlniri tainice și, într-o primă pornire, își îndeamnă iubitul la fugă. Dragostea Ancăi și a lui Mircea, înnobilată de marile lor disponibilități afective, e hărăzită a nu se împlini. Din rațiuni politice de stat, domnița Anca va fi soția lui Simon Stareț, „Kralul" sîrb de la sud de Dunăre, act motivat de Vlaicu însuși: „Anca nu e numai sora mea și fiica doamnei Clara / E a țării și pe ea n-o măritã decît țara". „Rătăcită de durere" în jocul viclean și perfid al luptelor de culise declanșate și întreținute de Vlaicu și Doamna Clara, Anca devine, fără să vrea, elementul prin care mama ei încearcă să zădărnicească tot ce făurise Vlaicu în vederea obținerii independenței Țării Românești. În numele iubirii, Anca, acest „fulg ușor furat de duhuri", are inițiative, propune soluții și e mai pragmatică decît se așteaptă însuși Mircea: „Iubite, uite, răzbunarea eu ți-oi da-o: / Vodă Vlad nu-ți învoiește de soțic pe Anca? Ia-o!". Evoluția eroinei spre luciditate, fermitate și spirit de sacrificiu se produce spre finalul piesei, cînd renunțarea la omul iubit și acceptarea căsătoriei din motive

Scanned with OKEN Scanner

politice anulează antinomia dragoste-raţiune în favoarea celei din urmă, aureolînd capacitatea de jertfă a Ancăi: „Fie! fi-voi preţul... Mă-nvoiesc, da!... Mă-nvoiesc".

Dintre opiniile emise de critici şi istorici literari despre boierii din piesa *Vlaicu-Vodă* ceea care s-a impus a fost de „masă nediferenţiată" politic şi social. Manea, Aldea, Algiu, Vlad Dobrcanul, Murgu Herescu, Baldovin se integrează perfect în această categorie. Toţi sînt conştienţi că „mîntuirea moşici" îi poate schimba „din turmă prihănită de robi jalnici şi zmeriţi" în „ceată mîndră de ostaşi nebiruiţi". Animaţi de aceleaşi sentimente înalte, Costea, Miked şi Dragomir se diferenţiază de boierii menţionaţi mai sus. Primul, prin echilibrul, maturitatea gîndirii şi luciditatea cu care analizează situaţiile (vezi aparté-ul din finalul actului al doilea); Miked se distinge prin fermitatea, inteligenţa şi supleţea gîndirii şi a diplomaţiei sale (vezi dialogul dintre el şi Vlaicu de la începutul actului al doilea); Dragomir, fire năvalnică, reprezintă tipul omului de arme, devotat ţării şi domnitorului ei, cu al cărui sînge a fost scris „letopiseţul moşiei". Calitatea de diriguitor al bisericii ortodoxe, care îl obligă să ia atitudini ferme, îl particularizează pe Nicodim. Boierul Groza Moldoveanul, în ciuda energiei pe care o consumă pentru „sfînta cauză a Moldovei", nu se individualizează mai mult decît Dragomir.

Conducîndu-şi întreaga galerie de personaje prin meandrele unor şovăieli şi inconsecvenţe momentane, aşa cum întîlnim frecvent în teatrul romantic, dramaturgul reuşeşte să le păstreze un echilibru psihologic şi etic, care le conferă dimensiuni concrete, eroii dramei *Vlaicu-Vodă* putînd fi încadraţi unei tipologii clasice în deplina accepţiune a termenului, ca universalii umane de idealuri şi acţiune.

Drama *Vlaicu-Vodă* dezvăluie nebănuite potenţe literare. Dumitru Micu susţine pe bună dreptate că limba întrebuin-

Scanned with OKEN Scanner

ţată de dramaturg este „miezoasă"; are o anumită „prospeţime" şi, adăugăm noi, o sonoritate penetrantă şi plăcută, datorită, pe de o parte, patetismului şi retorismului unor replici, tirade şi solilocuri judicios dozate şi împletite; pe de altă parte, prezenţei unor imagini plastice inspirate, alcătuite din metafore, metonimii, epitete, epifore, anafore, anadiploze, aliteraţii etc. Selectăm cîteva exemple pentru a ilustra cele afirmate: „... sărmane / Suflet, vas luptînd cu valuri pe o mare de prihane" „nodul înnodat de datini între scaun şi popor"; „şi cernute la ciurul aprig al credinţei prigonite"; iubirea „Visul fraged ce se scaldă-ntr-o privire de foccioară"; „E a vieţii îmboldire, e avîntul către zbor / Al oricărui suflet tînăr tresărind de-ntîiul dor"; „...şi nu eu aş căuta. / Nici să-mpiedic primăvara să dea florii înflorirea / Nici să-mpiedic tinereţea să dea inimii iubirea"; „Peste lacu-mi de iubire a plouat potop de ură"; „Şi ca iedera mă mlădii pe stejarul meu trăznit"; „Nu se cade ca-n menirea ce croit-o-ne-am senină / Să ne fie spada roasă de-a păcatului rugină"; „...moartea ce-a trecut aşa de-aproape / Mi-a lăsat un frig în suflet şi o ceaţă pe pleoape"; „fulg uşor furat de duhuri"; „străveche zgură"; „sorburi de-ntuneric şi-amăgire"; „cumetrii morţii"; „surpatul nostru vis"; „ceată mîndră de ostaşi nebiruiţi"; „turmă prihănită de robi jalnici şi zmeriţi".

O creaţie artistică avînd multiple implicaţii în plan etic şi filozofic, precum piesa *Vlaicu-Vodă*, impunea autorului necesitatea de a recurge la sentinţe, acele „cuvinte înaripate" ce rezumă experienţe milenare generalizînd observaţii asupra vieţii: „nu se face apă sîngele străbun"; „salcia de ani se surpă, iar stejarul se-ntăreşte"; „...după ploaie / Mult mai limpede-i seninul, stelele mult mai vioaie".

Lexicul utilizat de Al. Davila în scrierea dramei nu abundă nici în neologisme, nici în arhaisme. În ceea ce priveşte cele din urmă, numărul lor în corpusul piesei se reduce la zece: corabie, zablău, hămişliu, alduire, otrep, izod, dosadă,

Scanned with OKEN Scanner

sperghic, sireavă, zăcăşeală). Etimologic, ele provin din limbile bulgară, maghiară, turcă ş.a.

Al. Davilă a fost inspirat apelînd la alexandrinul românesc, vers eroic de 15—16 silabe — „un vers mai leneş, mai muzical, mai românesc" (V. Eftimiu) —, pentru că autenticul vers alexandrin de 12 silabe, cel folosit de poeţii şi dramaturgii francezi, nu se potrivea întotdeauna limbii noastre. S-a spus uneori că versul „şchioapătă". Dar rarele accidente de versificaţie nu prejudiciază eforturile, mai mult decît meritorii, ale dramaturgului de a valorifica aceste „instrumente" de travaliu artistic. Remarcabilă apare şi modalitatea de a cuprinde replicile mai multor personaje în cadrul unui singur vers.

Soliditatea construcţiei dramatice, sprijinită de mînuirea subtilă şi îndrăzneaţă a rigorilor simetriei şi contrastului, atît în planul schemei compoziţionale cît şi în cel al conflictului psihologic, este numai învelişul filigranat al unui înălţător mesaj patriotic, atribut fundamental care situează piesa *Vlaicu-Vodă* printre culmile dramaturgiei noastre istorice şi o înscrie totodată în orchestra universală a izbînzilor teatrale ale genului.

C. CIUCHINDEL

Scanned with OKEN Scanner

SCHEMA DRAMEI

ACTUL I

Scena 1 Moș Neagu îl călăuzește pe Pala, omul de încredere al doamnei Clara, la locul de întîlnire a boierilor conspiratori. Prin ceea ce îi spune, bătrînul vădește luciditate în analiză, inteligență și putere de pătrundere în esența evenimentelor ce se petrec la curtea domnească și în cunoașterea oamenilor (Vlaicu, Grue). Pala, la sfatul lui Moș Neagu, se ascunde într-o scorbură.

Scena 2 Îndrăgostiții Mircea Basarab și Anca, sora domnitorului, ajung, fără să știe, la locul de întîlnire tainică a boierilor conspiratori. Aici își mărturisesc iubirea, temerile și credințele lor.

Scena 3 Sanda, însoțitoarea Ancăi, îi avertizează pe îndrăgostiți că mulți oameni se îndreaptă spre locul unde se află ei, Anca și Mircea se ascund.

Scena 4 Boierul Groza Moldoveanu le spune celor prezenți în codru că voievodul Latcu a închinat „domnia și norodul" Moldovei lui Ludovic, regele Ungariei, iar „credința" papei Urban. Totodată își exprimă regretul constatînd aceeași situație și în Țara Românească, adică Vlaicu, devenind „robul doamnei Clara" acceptă politica „măș-terii" de a facilita pătrunderea „papistășimii" și închinarea țării regelui maghiar.

Nicodim propune îndepărtarea lui Vlaicu din domnie; Costea, cel mai lucid dintre boieri, îl apără pe domnitor. Pentru rezolvarea problemei din Moldova, Costea îl propune pe Mircea. Boierii sînt de acord.
Un căuşel, participant la adunare, îl descoperă pe Pala ascuns în scorbură. Boierii, pentru a nu fi deconspirată acţiunea lor, hotărăsc omorîrea lui Pala. Acesta, înfricoşat de soarta ce-l aştepta, îl strigă pe Mircea, care îi sare în ajutor.

Scena 5 De la boierii prezenţi Mircea află că a fost propus să ocupe scaunul domniei Moldovei. La început ezită, spre surprinderea boierilor care îl aleseseră, apoi, deşi Groza insistă, Mircea refuză.

ACTUL II

Scena 7 Vlaicu are o convorbire cu banul Miked. Fiecare interlocutor încearcă diplomatic să afle opinia celuilalt privind atitudinea faţă de principalele probleme ale momentului: „dezbărarea de ungur" a Ţării Româneşti, eliberarea Cristinei şi a lui Sracimir, sora şi cumnatul lui Vlaicu, ţinuţi ca ostatici la curtea maghiară, înlăturarea lui Laţcu de la conducerea Moldovei şi realizarea alianţei politice, militare şi de „înrudire" cu Simon Stareţ, Kralul sîrbesc.

Scena 8 Doamna Clara, indignată şi revoltată, pe de o parte, că banul Miked îi dejoacă sau îi nesocoteşte hotărîrile, iar, pe de altă parte, că boierii complotează împotriva ei, îi cere lui Vlaicu să-i aresteze şi, apoi, să-i îndepărteze de la curtea domnească. Vlaicu îi cere un răgaz de două-trei zile ca să-i îndeplinească dolcanţele.

Scena 9 Doamna Clara îl informează pe Kaliźny că Vlaicu e dispus să împlinească cererile regelui ungur în schimbul eliberării Cristinei şi a soţului ei Sracimir.

Scanned with OKEN Scanner

Scena 4 Doamna Clara şi Kaliány au convingerea că, în sfîrşit, Vlaicu „[li] s-a dat pe viaţă", cu toate că se îndoiesc de loialitatea voievodului Vlaicu, ca urmare a dorinţei acestuia de a realiza o alianţă politică şi militară prin înrudire cu Simon Stareţ.

Scena 5 Încurajată de doamna Clara, Anca recunoaşte că-l iubeşte pe Mircea. Acordul mamei, privitor la viitoarea lor unire, oferit cu atîta grabă, n-o surprinde pe Anca,

Scena 6 Chemat de Anca, Mircea află că doamna Clara binecuvîntează iubirea lor.

Scena 7 Printre numeroasele declaraţii de iubire făcute Ancăi, Mircea îi strecoară şi regretul de a nu fi pus iubirea pentru ea mai presus de iubirea de ţară.

Scena 8 Ca să dejoace planul lui Vlaicu — acela de a realiza prin înrudire alianţa cu Simon Stareţ — doamna Clara îi cere în plenul şedinţei de divan acordul privind căsătoria Ancăi cu Mircea. Vlaicu se opune invocînd argumentul că pe Anca n-o „mărită decît ţara".
Mircea consimte să fie domn al Moldovei, convins că astfel îl va determina pe Vlaicu să accepte căsătoria lui cu Anca.
Constrîns şi de situaţia limită în care se află, Vlaicu îl acuză pe boierul Groza Moldoveanu de a-i atribui intenţia detronării lui Laţcu, vasalul regelui maghiar. Necunoscînd adevăratele intenţii ale lui Vlaicu, boierii sînt profund dezamăgiţi de atitudinea acestuia.

Scena 9 Boierii conjuraţi, alături de care se află Mircea, conchid, după cele petrecute în divan, că Vlaicu „trădează legea, neamul, ţara", iar prin arestarea boierului Groza întrevăd o victorie politică a doamnei Clara,

ACTUL III

Scena 1 Mircea îşi plînge iubirea. Pala încearcă să-i aducă alinarea suferinţelor insuflîndu-i speranţe. Mircea, hotărît

Scanned with OKEN Scanner

să n-o piardă pe Anca, își afirmă „rîvna de a fi domn", oriunde și prin orice mijloc."

Scena 2 Anca îi cere lui Mircea să fugă cu ea. Acesta, din dorința de a se răzbuna pe Vlaicu, îi respinge propunerea. Anca îl iartă și îi promite sprijinul ei.

Scena 3 Mircea îi reafirmă lui Pala că va face totul ca s-o aibe ca soție pe Anca.

Scena 4 Boierii adunați în casa lui Mircea îi comunică „vești urîte", precum acordarea regatului maghiar a dreptului de a construi o cetate în Banat, iar la cererea doamnei Clara, Vlaicu l-a întemnițat pe Groza Moldoveanu; de asemenea, urmează „să golească prin secure temnițele unde geme/floarea boierimii."

Atitudinea și vorbele lui Mircea, rostite la adresa boierilor de față, sînt acuzatoare, deoarece aceștia își uită jurămintele făcute anterior. Mircea anunță pe boieri că el va continua lupta împotriva lui Vlaicu.

Scena 5 Spre surprinderea celor aflați în casa lui Mircea, apare doamna Clara care mărturisește că i se alătură lui Mircea promițîndu-i tot sprijinul ei în lupta pornită împotriva lui Vlaicu.

Boierii, cu excepția lui Nicodim, trec de partea doamnei Clara. Dar aflînd că ea dorește chiar uciderea lui Vlaicu, aceștia, inclusiv Mircea, refuză. În taină, doamna Clara îi încredințează lui Pala misiunea de a-l ucide pe Vlaicu.

Scena 6 Nicodim propune celor de față să meargă la Vlaicu să i se spovedească și să-i ceară iertare. Mircea nu-i urmează.

Scena 7 Anca, dorind să-l ferească pe Mircea de a fi unul dintre omorîtorii lui Vlaicu, îi propune să fugă cu ea. El acceptă dar e arestat de pîrcălab.

Pala îi comunică lui Mircea că pînă în zori el va fi domn,

Scanned with OKEN Scanner

ACTUL IV

Scena 1 Boierii îi cer iertare lui Vlaicu de „groaznica [lor] orbire". La rugămintea lor, Vlaicu îi iartă înştiinţîndu-i, totodată, că o „crînceană pedeapsă" o aşteaptă pe doamna Clara. Vlaicu deschide cula unde se aflau întemniţaţi cei mai valoroşi boieri ai ţării. Revederea acestora îi lămureşte pe boierii rămaşi liberi care-i adevărata orientare a politicii dusă de Vlaicu.
Deghizat în sutană de călugăr catolic, soseşte la curtea domnească Dragomir Spătarul.
Grue vesteşte pe Vlaicu că oastea domnească este avertizată şi pregătită pentru intervenţie.

Scena 2 Vlaicu acceptă cererea Ancăi de a-l ierta pe Mircea, cu condiţia de a-şi da acordul în căsătoria ei cu Simon Stareţ. Anca promite.

Scena 3 Chemat de Anca, Mircea află din gura celor doi că a fost iertat.

Scena 4 Drept recunoştinţă, Mircea îi dezvăluie lui Vlaicu că doamna Clara are de gînd chiar în acea noapte să-l ucidă pe Vlaicu. Mircea este introdus în culă.

Scena 5 Are loc o scurtă consfătuire în trei (Vlaicu, Miked, Dragomir) cu privire la intenţiile criminale ale doamnei Clara.

Scena 6 Invocînd primejdia ce ameninţa domnia, e chemată doamna Clara. Înfruntată de Dragomir şi Miked, surprinsă de adevărata faţă a lui Vlaicu, doamna Clara pleacă din camera domnitorului cu hotărîrea de a nu amîna aplicarea planului criminal conceput de ea.

Scena 7 Pala, doamna Clara şi încă doi ucigaşi sînt împiedicaţi de boierii ascunşi în cameră să realizeze uciderea voievodului român.

Scanned with OKEN Scanner

ACTUL V

Scena 1 Dragomir îl informează pe Vlaicu despre ultimele evenimente petrecute la curtea domnească: Kaliány s-a predat, norodul agitat cere „moartea fără judecată" a doamnei Clara și a celor implicați în încercarea de asasinare a domnitorului român.

Scena 2 Vlaicu îi cere lui Kaliány să părăsească țara sub escortă în trei zile și să-i comunice lui Ludovic că el, Vlaicu, „n-a fost și nu este vasalul lui".

Scena 3 Boierii comentează ultimele evenimente petrecute la curtea domnească și în oraș (moartea lui Pala, încercarea de scoatere din închisori a oamenilor doamnei Clara). Mircea trăiește remușcări, temeri, îndoieli.

Scena 4 Anca îi cere lui Vlaicu să o salveze și să o ierte pe doamna Clara.
Pîrcălabul îi comunică domnitorului că temnicerii cumpărați de doamna Clara au eliberat pe oamenii ei, dar poporul i-a ucis. Doamna Clara scăpată cu viață va fi curînd adusă în sala tronului.

Scena 5 Doamna Clara îl înfruntă pe Vlaicu și-l blestemă.

Scena 6 Vlaicu ordonă pîrcălabului închiderea la mănăstirea Snagov a doamnei Clara.
Domnitorul le cere boierilor Groza Moldoveanu și Costea Mușat să meargă în Moldova, iar acolo să acționeze după exemplul dat de munteni „pentru sfîntul drept al țării, pentru neamul ei străbun".
Este anunțată sosirea solici trimisă de Simon Stareț.

Scena 7 În mesajul solului sîrbesc se află enunțate, printre altele, sprijin militar reciproc în curățirea țării „de păgîni și străini" și statornicirea unirii politice a celor două state.

Scanned with OKEN Scanner

Incitat de consimţământul lui Vlaicu de a da pe Anca lui Simon Stareţ, Mircea se hotărcşte să-l ucidă pe domn.

Încercarea lui Mircea de a-l asasina pe Vlaicu se soldează cu omorîrea lui Grue. Domnitorul cere să i se facă lui Grue înmormîntare domnească. Pe Mircea îl iartă şi-i cere să-la locul lui Grue, adică să fie „pavăza şi braţul" său.

C. CIUCHINDEL

Scanned with OKEN Scanner

NOTA EDITORULUI

În alcătuirea acestui volum, am plecat de la sugestiile și modelele oferite de volumele apărute anterior în cadrul aceleiași colecții precum și de la edițiile similare franceze tipărite în editura Bordas („Univers des lettres". Étude critique illustrée), destinate să-i apropie pe cititori, cu precădere pe elevii din școlile generale și licee, de marile opere literare, prin dezvăluirea valențelor lor artistice.

Ca atare, volumul cuprinde textul integral al piesei *Vlaicu-Vodă* de Alexandru Davila, care este reprodus după cel publicat de Ion Nistor în antologia *Dramaturgia istorică românească* (București, Ed. Albatros, 1981, vol. I), întrucît editorul a folosit în definitivarea textului criterii științifice de transcriere unanim acceptate.

Am alăturat textului menționat note și comentarii. Unele au un pronunțat caracter istorico-literar, cîteva vizează date și persoprecum și referiri la noțiuni de teorie literară. De asemenea, am naje istorice, altele conțin aspecte de analiză literară și stilistică, explicat cuvintele necunoscute sau cu o restrînsă circulație (arhaîn evidență calitățile artistice ale piesei. ísme, regionalisme etc.). Toate au fost subsumate ideii de a pune

Am inclus o „schemă a dramei" — sugestia ne-a fost dată de Denise și Pierre Cogny, realizatorii volumului Alfred de Musset, *Lorenzaccio*, Paris, Bordas, 1977 — întrucît aceasta facilitează cunoașterea structurii de ansamblu a operei.

Volumul mai cuprinde un tabel cronologic și referințe critice. Pentru cele din urmă, am selectat doar cîteva texte din bogata exegeză consacrată piesei, oprindu-ne cu precădere la opiniile emise

Scanned with OKEN Scanner

de actori despre omul de teatru Alexandru Davila (C.C. Nottara, Tony Bulandra, Ion Manolescu ș.a.), la aprecierile pe marginea piesei *Vlaicu-Vodă* formulate de scriitori (Liviu Rebreanu, G.M Zamfirescu, Victor Eftimiu), autori și ei de piese de teatru, precum și la comentariile unor istorici și critici literari (Pompiliu Constantinescu, E. Lovinescu, G. Călinescu etc).

Ținînd seama de scopul colecției „Texte comentate" a editurii Albatros, am reținut și opiniile unor mari crtici literari, întrucît acestea pot constitui modele de urmat în analiza și evaluarea respectivei creații dramatice.

Notele din subsolul paginilor făcute de Al. Davila au fost păstrate și semnalate cu asterisc, diferențiindu-le astfel de ale noastre care sînt numerotate cu cifre arabe.

C. CIUCHINDEL

Scanned with OKEN Scanner

VLAICU-VODĂ

Dramă în 5 acte, în versuri

Scanned with OKEN Scanner

PRECUVÎNTARE[1]

(la ed. V)

O producție a închipuirii omenești nu trebuie zisă definitivă cît mai e în viață autorul ei. Deci, nici acest al cincilea avatar al lui Vlaicu *nu trebuie considerat ca fiind cel de pe urmă.*

După numeroase îndreptări și prescurtări, acesta este însă, pînă una-alta, textul pe care aș dori să-l întrebuințeze teatrele cari ar juca această piesă.

Experiența mea de douăzeci și șapte de ani mi-a dovedit că un spectacol nu trebuie, în zilele noastre, să depășească vreo trei ore, cu antracte cu tot.

Consecvent acestei păreri, am prescurtat piesa mea într-astfel încît să nu ocupe scena mai mult de vreo trei ore.

Nu m-am atins de caracterele personagiilor, ci numai de tiradele lor. Îndreptările au avut de țintă unele versuri și tranziții.

Nu am suprimat, îndeosebi, nici un cuvînt vechi pentru că aceste cuvinte sunt, cred eu, la locul lor.

Limba folosită de mine este aceea a poporului românesc; nu există în Vlaicu-Vodă *cuvinte sau locuții cari să nu fie întrebuințate în vreun colțișor al României.*

Aprilie, 1929

A. DAVILA

---

1 Această *Precuvîntare*, revăzută de autor, însoțește și ediția a III, IV (n. ed.).

Scanned with OKEN Scanner

MAMĂ

Care, mai presus de toate
Datina străbună proslăvind-o;
Ne-ai sădit în suflete credința
Întru reînvierea neamului.

Acest rod al învățământului tău îl închin

POMENIRII TALE

Scanned with OKEN Scanner

PERSONAGIILE

VLAICU-VODĂ, domnul ţării
RUMÂN GRUE, credinciosul lui
MIRCEA BASARAB, nepotul domnului
COSTEA MUŞAT
BANUL MIKED
SPĂTARUL DRAGOMIR
GROZA MOLDOVEANUL
PREACUVIOSUL NICODIM
PALA ITALIANUL
BARONUL KALIÁNY
VLAD DOBCEANUL
MANEA
ALDEA ALGIU
ROMÂN HERESCU
MURGU
BALDOVIN
PÎRCĂLABUL CURŢII
SOLUL SÎRBESC
MOŞ NEAGU
UN CĂUŞEL
ÎNTÎIUL BOIER
AL DOILEA BOIER
AL TREILEA BOIER
ÎNTÎIUL MOŞNEAN
AL DOILEA MOŞNEAN
UN BOIER BĂTRÎN
CLARA-DOAMNA, mama vitregă a lui vodă şi mama bună a domniţei Ánca
DOMNIŢA ANCA, fiica doamnei Clara şi soră, despre tată, cu vodă
SANDA
UN COPIL DE CASĂ
BOIERI — OSTAŞI — MOŞNENI etc.

Acţiunea se petrece pe la 1370, la Curtea de Argeş.

Pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti s-a jucat mai întîi drama *Vlaicu-Vodă*. Prima reprezentaţie a fost dată în 12 februarie 1902.

ACTUL I

Teatrul reprezintă o poiană muntoasă și sălbatică de unde se vede valea Argeșului. La mijloc, spre fund, tulpina scorburoasă a unui vechi stejar trăsnit. La dreapta, o stîncă mare, concavă. Bușteni, buturugi etc. E o seară luminoasă. Lumina lunii bate în mijlocul poenii.[1]

SCENA 1

Pala, Moș Neagu

(Scena rămîne cîtva goală: apoi apare, din stînga, moș Neagu căutînd cu luare-aminte. El face semn în culisă de se arată și Pala. Ei înaintează în scenă și se asigură că sunt singuri.)

MOȘ NEAGU

Am ajuns, jupîne Pala.

---

1 Datele cadrului natural în care se desfășoară primul act al piesei sînt luate din recuzita teatrului romantic („o poiană muntoasă și sălbatică", „un tărîm rece în care n-a pătruns nici o rază de soare" și „un loc fioros / ca de vrăji"). Plasarea complotului și a plimbării tinerilor îndrăgostiți accentuează acel „état d'âme" de formulă romantică.

Se poate susține ideea că peisajul prezentat de Alexandru Davila în așa zisul „plan al scriitorului", completat de cele două replici ale Ancăi, apare ca o metonimie a personajelor romantice aflate în scenă.

Scanned with OKEN Scanner

PALA

Drace! locu-i fioros

Ca de vrăji

MOȘ NEAGU

Sau vrajbe, Iată și stejarul scorburos.

PALA

De minune.

MOȘ NEAGU

Dar, jupîne, ierte-mi-se o-ntrebare:

Ce pîndești aci?

PALA

Habar n-am.

MOȘ NEAGU

Ba nu, zău?

PALA

He! mi se pare

Că te joci de-a hămișliul*!

MOȘ NEAGU

Hămișliu, eu? N-am nici gînd.

Ce să aflu de la tine ce nu știu de mult?

PALA

De cînd?

MOȘ NEAGU

De cînd casc la curte ochii. Decît să mă rîzi, mai bine

Te-ai încrede și m-ai crede.

PALA

Ce să cred?

---

* Hămișliu înseamnă șiret (n.a.).

Scanned with OKEN Scanner

MOŞ NEAGU

Ce se cuvine,
Vino... Ia priveşte-n vale, despre tîrg.

PALA

Ei? ce e?

MOŞ NEAGU

Vezi
Două umbre, aşa strînse una de-alta, dă să crezi
C-ar fi numai una?

PALA

Şi-apoi?

MOŞ NEAGU

Dar sunt două: e domniţa
Anca şi cu Mircea-domnul.

PALA

Ce spui?

MOŞ NEAGU

Amîndoi din viţa
Basarabilor.[2]

PALA

Prea bine. Dar ce cată?

MOŞ NEAGU

Se iubesc.

PALA

Ce? Nepotul cu mătuşa?[3]

2 Documentele istorice ale vremii atestă că Vlaicu, Anca, Mircea aparţin familiei domnitoare a Basarabilor.

3 Într-adevăr aşa este. Anca, fiind sora lui Vlaicu, îi era mătuşă lui Mircea. De aici neverosimilul situaţiei. Mircea însuşi în două-trei rînduri, i se adresează lui Vlaicu cu „unchiule",

Scanned with OKEN Scanner

MOȘ NEAGU

Ce e drept că se-nrudesc.

PALA

Și apoi?

MOȘ NEAGU

Păi... ei sunt ținta.

PALA

Care țintă?

MOȘ NEAGU

Vezi, jupîne,
Că ei vin încoa, chiar unde stai la pîndă?

PALA

(pricepînd)

Mă rumâne,
Or ești hămișliu ca vulpea, sau grozav ești de nătîng!
Hei! ce-i pasă doamnei Clara că doi bieți copii se strîng,
Noaptea,-n brațe!

MOȘ NEAGU

(după gîndire)

Oh! atuncea, știu pe cine...

PALA

Zău? Pe cine?

MOȘ NEAGU

(îngrijorat)

Pe boieri...

PALA

(nepăsător)

O fi.

MOŞ NEAGU[4]

Stăpîne, oh! atunci amar de tine!
Pentru dînşii eşti vrăjmaşul, veneticul, un lătin;
Că, deşi de mult în ţară, ai rămas ce eşti: străin.
Eşti străin, jupîne Pala. Mii de patimi asmuţite
Stau la pîndă, te-nconjoară; şi boierii au cuţite
Ce ucid, deşi sub haină tu porţi zale de oţel.
— Za subţire de Milano, împletită mărunţel. —
Pază bună-n aşa vremuri pentru omul doamnei Clara,
Care,-n ciuda Ohridimei,[5] catolicizează ţara.

PALA

Moşule, tu ţii cu dînşii!

MOŞ NEAGU

Eu! Că doară nu-s român!
Sunt maghiar, ca Clara-doamna. Şi-apoi, tu-mi eşti bun stăpîn.
Dar îţi zic: fă ochii-n patru; de boieri să-ţi fie teamă:
E-n primejdie iscoada cînd e taina mai de seamă.
Am aflat şi eu destule despre ce-aştepţi aci.

PALA

Ce?

MOŞ NEAGU

He! multe! Tu eşti mîndru că te vei învrednici
Să spui, mîine, Clarei-doamnii ce-au făcut aci boierii;

---

4 Un personaj al cărui statut social nu-l cunoaştem este Moş Neagu, cel care îl conduce pe Pala în amintitul codru. „Maghiarul", aşa se autodefineşte, surprinde prin opiniile sale pertinente şi foarte aproape de adevăr pe care le emite despre oamenii situaţi în vîrful piramidei sociale.

5 *Ohridimei* — vezi nota dramaturgului (p. 20) — este o metonimie pentru ortodoxism, aşa cum „papistăşimea" şi „papimea" sînt pentru catolicism.

Scanned with OKEN Scanner

Mîndră e și Clara-doamna, azi — cînd frînele puterii
Par pe mîini a-i fi lăsate de nevrednicul voivod —;
Mîndră și papistășimea că se-nfige prin norod;
Și e mîndru Kaliány — ce-și închipuie, nerodul,
Că el toate le-nstrunează, sfatul, doamna și voivodul —,
Toți-îs mîndri, toți-îs falnici. Vodă singur e smerit.
Dar smerenia-i e umbră, ce de pizmă l-a ferit.
El mereu în ea se-afundă și, cucernic, pururi tace;
Dar din umbră și tăcere vodă face și desface.
Îi ajunge — ca să țină toate-n mîna sa de fier —
Să-l priceapă Rumân Grue — Grue, ce nu-i nici boier —
Ce cutreieră domnia și, pe-ascuns, orînduiește
Ce, pe-ascuns, gîndește vodă, și, pe-ascuns, îi poruncește.
Și, de-s frîne și zăbale între voi — voi toți — și el,
I-a lui frîna; iar a voastră, doar zăbaua de oțel.
— Astfel se rostesc bătrînii din adîncul cugetării;
Însă voi nu le dați seamă și tociți răbdarea țării
Și-a lui vodă.

PALA

Taci, moșnege. Vlad[6], cucernicul voivod
Este domn fără domnie și voivod fără norod.
N-are oaste, n-are curte, abia streji — o mîngîiere
Ca să-și dea măcar cu gîndul c-are o umbră de putere, —
Despărțit, prin Clara-doamna, de nebunii ce l-au pus
Să se lupte cu crăimea și biserica de-Apus,
— Și, deși cu vitejie cucerise Făgărașul,
Și, deși arsese Alba, drept răsplată că vrăjmașul
Îi prinsese robi surioră și cumnat, pe Strașimir,
Totuși — de cînd oropsit e vel-spătarul Dragomir —
Vlaicu, ca-ntr-un vis, pierdut-a judecata lui săracă;

6 Domnul Țării Românești e numit cînd Vlad, mai des și de către toți, cînd Vlaicu, întîlnit rar la Pala, Groza Moldoveanu, Doamna Clara, Nicodim și Mircea. Folosirea ambelor antroponime nu urmează unor norme.

Scanned with OKEN Scanner

Şi, de-i domn, e că se-ndură doamna, buna lui dădacă.
El nu e nimic. Iar Grue — crede-mă, că bine ştiu —
Îi jăleşte ca pe-o babă văduvă de timpuriu;
Şi, de umblă prin domnie, asta numai ca să-i spună
De-i belşug sau sărăcie, or de-i vremea rea sau bună.

MOŞ NEAGU

Fie! Dar boierii mişcă; s-ar putea să nu mai vrea
Să-i frămînte sub călcîie, pururi, o muiere rea,
De-l tîrăşti prin bătătură, vorba ceea, rupi zăblăul,[7]
Închisorile sunt pline şi-ntr-o zi...

PALA

Avem călăul!
Du-te-acum. Fii fără grijă; mi-am pus zaua de oţel.
Şi-apoi, scorbura e mare şi m-oi face mititel
(Moş Neagu îl ajută să intre în scorbură.)

MOŞ NEAGU

Dumnezeu să te păzească.

PALA

Aud şoapte... Haide, du-te.
(Moş Neagu iese repede prin dreapta. Pala ascultă puţin, apoi:)
Ce-o fi? Ura sau iubirea?[8]
(Mai ascultă, cătînd spre stînga.)
E iubirea... trece iute.
(Se ascunde în scorbură.)

---

7 *Zăblău* — pînză de cîlţi sau de păr de capră din care se fac cergi, păturі, leicere.

8 O antiteză realizată din două metonimii.

Scanned with OKEN Scanner

SCENA II

Pala, ascuns Mircea, Anca, îmbrățișați, venind din stînga, urmați de Sanda.

ANCA

Prea ne depărtăm de curte, azi... Ce crîng întunecat.
Parcă nici-un om pe-aicea de cu veacuri n-a călcat.
Un covor de mușchi se-ntinde sub picioare. Simți? Ai crede
Că tărîmul ăsta rece raza soarelui nu-l vede...
Mi-e răcoare.

MIRCEA

Stă-mi aproape, mai aproape, draga mea;
Inima-mi să te-nfășoare cu iubirea ce e-n ea.
Cît de dulce mi-ești cînd tremuri și te strîngi de mine, cînd
Ți se mlădie de pieptu-mi trupușorul tău plăpînd.
Anco, mîna ta mă arde, deși-i rece... De ce oare?
N-o lua, nu: ci pe buze, și, deschisă ca o floare,
Pune-mi-o; tu, să mă farmeci cu parfumul ei, și, eu,
C-un sărut pe veci într-însa, să-mi aștern tot dorul meu.
Apoi, tu, să-l pui la sînu-ți inima să ți-o pătrunză.
Adă mîna, ad-o.

ANCA

Du-mă mai la lună. — Ce de frunză!
Însă nici o vietate. Uite, singură să fiu,
Mi se pare că, de frică, aș muri-n așa pustiu.
Dar cu tine mi-e pustiul plin de farmec, nu mi-e teamă
De nimica și de nimeni...

MIRCEA

Adă mîna.

ANCA

Că te cheamă
Mircea Basarab, că-n tine e mai cald și mai vioi,
Decît în toți Basarabii, sîngele ce curge-n noi.

MIRCEA

Fie. Dar la ce mi-s bune sînge, neam, străbuni și nume?
Nu. Iubirea ta mi-e totul. Anca mea, pe-această lume.
Uite, astăzi chiar, boierii, cu moș Costea-n capul lor,
Vreau să țină, nu știu unde, o-ntrunire, un sobor,
Ca să facă, nu știu care, vitejie boierească.
Meargă ei. La ce mi-e slava? Anca mea să mă iubească!
Și de mi s-ar da domnia — dac-aceasta s-ar putea! —
Eu m-aș lepăda de dînsa ca să fiu cu Anca mea.

ANCA

Dacă s-ar putea? Ce vorbă?... Dacă s-ar putea? Cum oare?
Strămoșeasca noastră casă nu e casă domnitoare?

MIRCEA

(nestăpînindu-și ciuda, lămurește)

Eu, nepot mezin,[9] domnia n-o s-o am... Dar am ce dai,
Ce nu poate da coroana cu tot mîndrul său alai,
Am iubirea ta, iubirea! Adă mîna.

ANCA

Stai... îndată...
Dar, în lipsă de domnie, poți ajunge ban...

MIRCEA

Vreodată...
Adă mîna ta.

ANCA

Și banul e cît un voivod.

MIRCEA

Nu știu:
Vino să ședem alături, ca la sînu-mi să te țiu.

---

9 *Mezin* — Cel mai tînăr dintre mai mulți frați (nepoți); prislea, nic.

Scanned with OKEN Scanner

ANCA

(mergînd spre un luşteau, la dreapta)

Ba, nu este tot atîta, căci pe ban îl stăpîneşte
Vodă, pe cînd peste vodă numai Dumnezeu domneşte.

MIRCEA

(aşezîndu-se pe luşteau, cu Anca)

Eu sunt dar cît e şi vodă de stăpîn în tronul său;
Căci domnit îs doar de tine şi te am de Dumnezeu.

ANCA

Oh! prea mult!

MIRCEA

Nu, nu! Sunt robul lănţuit de-a ta voinţă,
Bunul plac al tău în viaţă fi-va singura-mi credinţă.
Precum chipul tău icoana către care-oi închina
Orce rugă pîn'ce ceasul adormirii va suna.

ANCA

Mirele meu!

MIRCEA

Vai! nu încă! Nu, nu-ţi sunt pe faţă mire!
Ce va zice doamna Clara de gingaşa-ne iubire?
Cînd de mine pomeneşte, spune că nu-s încă bun
Nici de cuşma bărbătească, nici de numele străbun.
Şi de ce? Că fug de curte, că-n ogoi[10] mă joc de-a hoina[11]
Şi că-n loc de liturghie pui să mi se cînte doina.
Ei! şi-apoi? Dar în războaie, la Vidin, la Făgăraş,
Cînd era mai cruntă lupta, fost-am coadă sau fruntaş?

---

10 *Ogoi* — teren pe care copiii se joacă cu mingea de oină.

11 *Hoina (Oina)* — joc cu mingea realizat de două echipe pe un teren adecvat. Are un pronunţat caracter popular şi unul specific naţional.

Scanned with OKEN Scanner

ANCA

Ba erai în fruntea oastei. Flamura basarabească
Tu, se zice, c-ai înfipt-o-n Alba Iulia crăiască.

MIRCEA

Da! Și unchiul meu, pe-atuncea, mă iubea, pe cînd acum
E pornit asupră-mi, Anco, mă-ndoiesc de vodă.

ANCA

Cum?

MIRCEA

Cine știe ce nădejde pune el pe alba-ți frunte?
Pentru ce-nfrățire nouă mîna ta i-ar fi o punte?
Ce menire îți vor ție, inimă care iubești,
Îmbinările sucite ale rîvnelor domnești?
Dar-ar vrea să te mărite cu-altul!...

ANCA

Năluciri nebune.
Și, de-altminteri, tu știi bine că nicicînd nu m-aș supune.

MIRCEA

Te-ai împotrivi?

ANCA

Oh! Mîrceo, te-ndoiești!

MIRCEA

Iertare-ți cer!
M-aș putea-ndoi, vreodată, de luceafărul din cer!
De-adierile pădurii, de blîndețea lunii line,
Și de soare, și de-ziuă, și de noapte... nu de tine!
Adă mîna ta.

(Anca i-o dă, el o sărută lung. O tăcere.)

ANCA

Ascultă. Frate-meu, orcum, e bun.
El nu vrea nefericirea soră-si. Ce zici? Să-i spun
Tot. Da?

Scanned with OKEN Scanner

MIRCEA
(cu obrazul în mîna ei)

Da.

ANCA

O să priceapă că nu-i vorba de-o iubire
Trecătoare, ci adîncă. Că nu-ncape-mpotrivire.
Da?

MIRCEA
(ca mai sus)

Da.

ANCA

La-nceput va zice nu; dar îl voi dezmierda
Dulce, dulce, de va zice mai la urmă și el da.
Da?

MIRCEA
(aidoma)

Da.

ANCA

Și la urma urmei vei vedea că și coroana
Poate da iubirea, dînsa care-ți va fi dat pe Ana.
Da?

MIRCEA
(tot așa)

Da.

ANCA

Mirceo, dar mai spune cîte-o vorbă?

MIRCEA

Cum să spun?
Mi-ai pus mîna peste gură ca să tac... și mă supun.

Scanned with OKEN Scanner

ANCA

Dragul meu!
(Se aruncă la sînul lui. Amîndoi rămîn îmbrăţişaţi, ca în extaz.

SCENA III

Aceiaşi, Sanda, care de la începutul scenei ţine laturile şi acum vine repede din stînga.

SANDA

Se-aude zgomot... Vine lume dinspre vale.

ANCA
(tresărind)

Doamne, ce să fie?

MIRCEA
(oprind-o)

Nimeni. Oameni care-şi văd de cale. Stai la sînul meu.

ANCA

Dar dacă vin aci?

MIRCEA

Eh! ca şi noi.
Se iubesc şi trag la codru, cum făcurăm amîndoi.
Vino.

SANDA

Ba nu, doamne Mirceo. Cei de vin au alte gînduri;
Toţi bărbaţi cu arme lucii. M-am uitat cum rînduri-rînduri
Au ieşit din tîrg prin toate părţile, ca pe furiş;
Apoi o luară-ncoace ca să intre-n tufăriş.
Sînt aproape-acum.
(In timpul acesta Mircea s-a sculat de pe buştean, ţinînd pe Anca, s-a încredinţat că spada îi e alături, şi a ascultat.)

ANCA

Mi-e frică!...

MIRCEA

(zîmbind)

Cum? Ţi-e frică lîngă mine?

ANCA

(asemenea)

Iartă-mă.

SANDA

(arătînd în fund spre dreapta)

Pe-aici desişul e cît de stufos.

MIRCEA

Prea bine;

Să ne-adăpostim într-însul.

(Către Anca:)

Ca-ntr-un cuib ne-om pituli
Şi astă-mantă largă tainic pe-amîndoi ne va-nveli,
Şi nimic nu vom mai spune. Nu?

ANCA

Nu.

MIRCEA

Şi puţin mai tare
De te-oi strînge, nu vei zice nu?

ANCA

Nu.

MIRCEA

Dar o sărutare...

(Anca face semn cu un zîmbet, că ba da. Dispar printre stînci, pe unde a ieşit Sanda.)

Scanned with OKEN Scanner

PALA

(Scoate binişor trupul din scorbură şi se încredinţează că e singur.)

Uf! mi-ajunge!

(Se aud paşi.)

Vin boierii... voi avea ce asculta.

(El reintră în scorbură. Încep a sosi, cîte trei-patru, din dreapta şi din stînga, boieri, hotnogi, căuşei, moşneni, ostaşi de tot soiul, cari se recunosc, îşi dau mîna şi formează grupuri în planul al doilea. În întîiul plan se înaintează apoi, din dreapta. Nicodim cu Groza, iar din stînga, Costea Muşat cu Vlad etc.)

SCENA IV

Pala, ascuns, Groza Moldoveanul, Costea Muşat, Igumenul Nicodim, Vlad Dobceanul, Manea, Baldovin, Român Herescu, Aldea Algiu, Murgu, Căuşelul, boieri, hotnogi, moşneni, ostaşi etc.

COSTEA MUŞAT

Bun venit, boieri şi oameni.

(Către Nicodim:)

Mă închin, sfinţia-ta
Dar cu noi nu văd pe domnul Mircea.

GROZA

N-avusesem vreme
Să-i spun locul întîlnirii, şi cînd trimisei să-l cheme;
Adineauri, plecase. Dar ne-ajunge, la un sfat;
Să vii tu, jupîne Coşteo, capul neamului Muşat.

(Aprobare din partea tuturora.)

COSTEA

(către Groza)

Mulţumesc, jupîne Grozo.

(Către ceilalţi:)

Scanned with OKEN Scanner

Voi căta dar a vă spune
Pentru ce norodul vostru potrivit-am să se-adune
Azi, aci, și-n taină. — Gîndul, cerul ni-l va cerceta
Căci cu noi e, Nicodime, sfînt igumen, rasa ta.
Mai întîi, blagoslovește.

(Toți se-nchină sub blagoslovirea lui Nicodim, apoi Costea întoarce către Groza:

De-acum, spune, Grozo frate.

GROZA

(după o tăcere)

Suferințele Moldovei ce să vi le mai arate
Glasul nostru! Lațcu-vodă[12], un mișel, un renegat,
Către Ludovic și către papa Urban s-a legat
Să se-nchine lor, crăimei cu domnia și norodul;
Iar papimei cu credința. Dar boierii și sinodul,
Credincioși în legea sfîntă și-n Ohrida*-mpărtășiți,
Răzvrătindu-se, vai! fură biruiți, măcelăriți.
— Doamne, Dumnezeul nostru, cîte suflete curate
Către tine-atunci zburat-au de pe ruguri!

COSTEA

(strîngîndu-i mîna

Grozo[13] frate!

---

12 Lațcu, fiul lui Bogdan, a susținut răspîndirea catolicismului în Moldova. Demersurile și unele concesii făcute de domnitorul Moldovei bisericii catolice erau atitudini impuse de conjunctura politică a timpului, de stadiul de organizare și întărire a Moldovei.

* Oraș din sudul Serbiei, pe marginea lacului Ohrida. În veacul XIV era reședința patriarhului ortodox și, prin urmare, centrul religiei ortodoxe (n.a.).

13 Groza Moldoveanul figurează ca boier în divanul Moldovei, și după 1370, ca și Costea Mușat, descendent din casa domnitoare a Mușatinilor.

Scanned with OKEN Scanner

GROZA

Fu scăpai. Pribeag prin lume, fără pîine, fără rost,
La căminurile voastre am aflat un adăpost.
Pentru țara mea. Moldova, pentru legea creștinească,
Mi-ați întins, cu-n ca frăția, mîna voastră românească,
Dar și-aci, la obîrșia neamului, ca și la noi.
Și-a lățit papistășimea[14] necuratul ei puhoi.
Vlaicu-vodă, care-n vremuri, harnic, priceput, cucernic,
Către datina străbună, către Domnu-atot-puternic,
A oblăduit[15] moșia pentru slava ei și-a lui,
Azi, e robul doamnei Clara, prin urmare-al craiului.
Ea domnește; și printr-însa-n țara voastră românească,
Au ajuns, de-o parte, craiul, de-alta, papa să domnească

COSTEA

Da, așa e, da: la toamnă, patru ani s-or împlini
De cînd Vlad, voivodul nostru, a-ncetat a mai domni..
Ah! nu pot uita ce iute s-a-nvîrtit a soartei roată
Vodă Vlad ducea război-n Transilvania sculată
Pretutindeni erea țara curățată de vrăjmaș;
Hațegu-l ținea spătarul, Vlad era la Făgăraș;

---

14 Replicile narative ample și dense în referințe ale lui Nicodim, Costea, Vlad, Groza ș.a., privind evenimentele din ultimii trei-patru ani, cuprind principalele date ale intrigii: pierderea suzeranității și independenței naționale, preluarea conducerii statului de către Doamna Clara, prin diminuarea rolului lui Vlaicu în viața politică a țării, și „lățirea" „papistășimii" în dauna ortodoxismului, ca urmare a sprijinului dat de Doamna Clara. Conținutul replicilor lui Costea și Vlad, în care ei reconstituie modul în care s-a produs „trădarea", Clara avînd rolul principal, îl regăsim în replica lui Vlaicu din actul IV, scena 6, atunci cînd domnitorul își „dă masca jos" uimind-o pe doamna Clara.

15 *Oblădui* — a (se) conduce, a (se) administra, a (se) guverna, a proteja, a ocroti, a apăra.

Scanned with OKEN Scanner

Iar voivodul Nicolae[16], frate-său, cu-o mică oaste,
Urmărca pe Mikloș-hertzeg în Ardeal cu spada-n coaste...
Ce s-a petrecut atuncea nu se știe.

VLAD

Ba știu eu:

O trădare.

TOȚI

Da, așa e.

COSTEA
(către Vlad)

E-ndrăznеț cuvîntul tău!
Că trădarea n-a fost chipu, prin nimica dovedită...

VLAD

Oh! nedovedită încă poate-o fi, dar e vădită:
Doamna Clara, prin poruncă grabnică, chemă-napoi
Toate cetele — aproape — ce-n Ardeal erau cu noi;
Și, cum starea oștii noastre o știa, fără-ndoială,
Mikloș, chiar în acea noapte, peste noi dădu năvală.
Tabăra ne fu cuprinsă și voivodul omorît!
Doamna, cum află, crăimii sé-nchină numaidecît!
Și, ca vodă să nu poată pacea să nu i-o-ntărcască,
Se grăbi s-așeze-n Argeș sol și oaste ungurească.

---

16 Nicolae Alexandru, fiul lui Basarab, (1352—1364) și tatăl — nu frate cum susțin unii — lui Vlaicu, moare în Transilvania pe cîmpul de luptă în urma unei trădări. A fost căsătorit de două ori cu Maria și cu Clara și a avut cinci copii. Pe Elisabeta o căsătorește cu palatinul Ungariei, Ladislau de (Opolia) Oppeln; pe Ana cu țarul bulgar din Vidin, Sracimir; pe Anca cu cneazul sîrb Ștefan Uros (1355—1371); pe Vladislav-Vlaicu care îi urmează la tron și pe Radu, tatăl lui Mircea cel Bătrîn și al lui Dan. Boierul Costea Mușat greșește cînd afirmă că Nicolae voievodul e „frate" cu Vlaicu.

Scanned with OKEN Scanner

TOȚI

Da, așa e

VLAD

Toate-acestea, mi se pare, se numesc
O trădare.

NICODIM[17]

Da, trădare. Însă eu învinuiesc
De trădare și pe vodă, nu numai pe doamna Clara,
Căci cu voia lui trădarea de trei ani închină țara.
Mașterea e vinovată că crăimei ne-a-nchinat;
Îngăduitorul vodă, însă, e mai vinovat:
Prin tăcerea-i, ne-njosește.

ALDEA

Și, cînd plînge biata țară.
El se zice că, cu Gruc, strînge-n cula-i o comoară.

BALDOVIN

Iar noi suntem prada doamnei.

VLAD

Casele ne sunt pustii
Și boicrii drepți la cuget umplu beciuri și chilii...

MURGU

(întrerupînd)

Pe cînd solul Kaliány, îmbrăcat cu-a sa solie,
Pînă-n sfatul țării poartă ungurească-i fudulie.

VLAD

Ah! ne-ajunge!

---

17 Nicodim, „organizatorul vieții monastice în Țara Românească", (de numele lui este legată construirea mînăstirilor Vodița și Tismana) a trăit în această epocă agitată de consolidare militară, politică și religioasă a Țării Românești. N-avem certitudinea că el ar fi făcut parte din Sfatul Țării.

Scanned with OKEN Scanner

TOȚI

Da, ne-ajunge!

NICODIM

Trebuie cu toții-aci
Să jurăm în roiul țării trîntorii a-i nimici.
Mai întîi, pe vodă Vlaicu să-l dăm jos.

COSTEA

Oh! nu, părinte!
A ne răscula cu arme, chiar și pentru cele sfinte,
Ar fi să lovim domnia, ar fi mîna să ne-o dăm
Cu vrăjmașul din afară; și, cu dînsul, să surpăm
Tot un lucru sfînt, coroana, scaunul, altarul țării
Cula-n care stă de veghe sufletul neatîrnării.
Pas lui vodă! Nu pot crede că un om așa vînjos
Să se schimbe-așa de iute și să cadă-așa de jos!
Nu se poate: se preface. Tace, rabdă, dar pîndește
Și așteaptă — cu credință — ceasul tainic ce sosește.
Ca să-și numere părtașii, Vlad, adînc și nepătruns
Vrea să vadă cine-i prinde gîndul, pentru toți ascuns!
Facă ce zărește-n vodă judecata mea.

NICODIM

Oh! mie
Mi se pare că te-nșală vechea ta prietenie
Pentru dînsul. Dar, să zicem. — Ce rămîne de făcut?

GROZA

Lucrul e ușor: pe față, noi să-i facem cunoscut
C-ați îmbrățișat cu toții cererea Moldovei mele;
Pentru datină și lege că trăim; și, pentru ele,
Că vom ști, la trebuință, ridica, și voi și noi,
Steag de răzvrătire-n țară și,-n afară, de război.
Pricepîndu-vă pornirea, vodă Vlad o să-nțeleagă.
Că-ntre voi și doamna Clara, ceasul a sosit s-alcagă:
Sau avem aceleași rîvnè, și vom fi părtașii lui,
Ori, de nu, el e vrășmajul datinii și-al neamului.

Scanned with OKEN Scanner

NICODIM

Dacă Vlád e cum l-arată cele spuse-aci de tine,
Grozo, cererea Moldovei o va-ntîmpina cu bine.

GROZA

Da, sunt sigur. Și fiindcă cugetul ne e curat,
Că e ceasul ca să rupem taina ce ne-a-nfășurat,
Că voim ca steagul nostru sfînt să fîlfîie la soare,
Că,-n sfîrșit, e timp ca rîvna paloșul să ne-o măsoare
Să jurăm aci credință, boieri, căpitani, norod,
Celui ce-am ales Moldovei și oștirilor voivod.

COSTEA

Un flăcău iubit de vodă și,-n moșie, cu renume
Domnul Mircea.

VOCI

Domnul Mircea?

VLAD

Mircea?

NICODIM

Mircea?

COSTEA

El anume.

(O scurtă tăcere.)

ALDEA

E viteaz.

MANEA

E blînd.

CĂUȘELUL

E darnic

MURGU

E frumos

VLAD

E drept.

ÎNTÎIUL MOȘNEAN

E bun

Cu rumânii.

RUMÂN HERESCU

Nu se face apă sîngele străbun.

BALDOVIN

E deștept.

VLAD

E suflet mare, care zilnic se mărește.

AL 2-LEA MOȘNEAN

Salcia de ani se surpă, iar stejarul se-ntărește.

GROZA

Să jurăm lui Mircea-vodă ascultare!

TOȚI

O jurăm!

Ura! Ura!

COSTEA

(după ce i-a potolit cu gestul)

Dragi prieteni, noi, de-acum, să ne-nturnăm
În oraș. Umblați cu grijă; nu purcedeți în grămadă:
Căutați, pe cît se poate, nimenea să nu vă vadă!...

VLAD

(întrerupînd)

Fii pe pace.

Scanned with OKEN Scanner

COSTEA
(către Nicodim)
Sfinte preot, dă-ne alduirca[18] ta.
(Toți se descoperă și se închină)

NICODIM
(după ce îi binecuvîntează)
Domnul e cu voi!

COSTEA
(către cei din sceuă)
Să mergem.
(Ei încep a ieși prin diferite părți, grupuri-grupuri. Groza, mai la urmă, iese, după Costea și Nicodim, prin stînga. Manea și Vlad ies, prin dreapta, urmați și precedați de alții.)

MANEA
(către Vlad, ieșind la dreapta)
Vere, cine se-aștepta
Ieri, cînd Mircea bătea hoina și gonea cu noi ogoiul,
C-astă-seară va fi vodă?

VLAD
(ieșind)
Așa, vere.

MURGU
(către Groza, ieșind la stînga)
De-acum roiul
Are matcă.

GROZA
(ieșind)
Și din matcă am ieșit.
(Scena se golește cu încetul. O tăcere. Deodată, un căușel, trecînd pe lîngă stejarul trăsnit, zărește pe Pala, ascuns în scorbură.)

---

18 *Alduire* — binecuvîntare.

Scanned with OKEN Scanner

CĂUȘELUL[19]
(zărind pe Pala)
Ho!... Cine-i?... Stai.

VOCI

Ce e? Cum?

CĂUȘELUL
(apucînd pe Pala)
Ieși din tulpină, diavole, c-aci te tai!
(Se luptă cu Pala, care vrea să fugă. Alții îi vin în ajutor.)

GROZA
(întorcîndu-se repede)
Ce-i acolo?

CĂUȘELUL
(din fund)
Un om care se-ascundea într-o tulpină
Scorburoasă.

GROZA
O iscoadă!

CĂUȘELUL
Chiar!
(Scena s-a umplut repede din nou. În fund, mai mulți oameni au scos pe Pala din scorbură și-l înconjoară.)

COSTEA
Scoateți-l la lumină.
(Cei din fund se urnesc, tîrînd în scenă pe Pala care se zbuciumă.)

ÎNTÎIUL MOȘNEAN
(din acel grup)
Ține-l bine!

---

19 *Căușel* — un ostaș cu grad militar inferior,

Scanned with OKEN Scanner

CĂUȘELUL
(ținînd pe Pala de coate)
Stai cuminte, drace, că te...

AL 2-LEA MOȘNEAN
Să nu dea
Dosull

CĂUȘELUL
(îngenunchind pe Pala sub lună)
Aș!

(Toți se apropie să-l privească.)

GROZA
E Pala!

COSTEA
Pala? Doamna Clara ne pîndea!

NICODIM
Da.

VLAD
Suntem trădați!

GROZA
Se poate. Să vedem. Pala, răspunde:
Ai venit aci trimis de doamna Clara?

PALA
(îngenuncheat)
Da.

GROZA
De unde
Știa locul de-ntrunire?

PALA
Nu mi-a spus.

Scanned with OKEN Scanner

GROZA

Ah! spune drept.
E primejdie de moarte dacă minți!

PALA

Nu mint.

GROZA

Aștept.

PALA

Mi-a zis să m-ascund aicea, într-acel stejar anume:
Și s-ascult.

GROZA

Și-apoi? Urmează.

PALA

C-o să vină multă lume.

GROZA

Cine?

PALA

N-a spus.

GROZA

Minți!

PALA

N-a spus-o! Mă jur!...

GROZA

Fie. Dar știa.

PALA

Nu știa! Mă jur pe mama!

Scanned with OKEN Scanner

GROZA

(îmbucurat de răspuns, dar insistînd)

Nu?... Nu!...

PALA

Nici nu-nchipuia.

GROZA

Binc!

(La semnul lui Groza, boierii se trag la stînga şi formează un grup. Ei se chibzuiesc. Toţi îl aprobă, afară de Costea Muşat, care se înfioară. În timpul acesta, ceilalţi formează alt grup, mai la dreapta, cu Pala în mijlocul lor. O tăcere.)

PALA

(către căuşelul care-l ţine)

Lasă-mă... de ce mă strîngi aşa?... mă doare mîna.

ÎNTÎIUL MOŞNEAN

E iscoada unguroaicei, mărc!

AL 2-LEA MOŞNEAN

Ne pîndea bătrîna.

CĂUŞELUL

Bine că ne căzu-n gheare.

ÎNTÎIUL MOŞNEAN

De noi bine, de el rău,

Că ne ştie taina.

AL 2-LEA MOŞNEAN

Cine ştie multe...

ÎNTÎIUL MOŞNEAN

Aşa zău!

GROZA

(înaintînd în mijloc)

Ascultați-mă cu toții, căci primejdia e mare
Și ne-atinge deopotrivă. Deopotrivă, prin urmare,
Se cuvine să ne lege sfatul ce vom ține-aci,
Am jurat vrăjmașii legii nemilos a-i nimici;
Am jurat pe vodă Mircea la Suceava că-l vom duce;
Am jurăt c-aceste brațe ridica-vor sfînta cruce,
— Sfîntul prapure-al Ohridei dușmănit de papistași —
Și că blînda-i umbră fi-va umbra morții pe vrăjmași.
Ah! cumplite sunt acestea!... Sîngeros e jurămîntul
Ce dă toate biruinței; biruitului, mormîntul!
Zis fu însă... Vorba noastră vîntul n-apucă s-o ia,
Și dușmanul cel mai crîncen, doamna, calea ne-o tăia!
Dar iscoada-i, de astă dată, însuși cerul ne-a predat-o,
Taina noastră, pîn-acum, doamna Clara n-a aflat-o,
— Chiar aci v-o spuse însuși acest om nesocotit —
Mîine însă, chiar de mîine...[20]

---

20 Teatralitatea tiradelor este, adesea, de natură internă. Ea ține de modul cum este compusă replica, artă subordonată întotdeauna principiului păstrării unei permanente corespondențe între statutul personajelor și contextul extraverbal, pe de o parte, și modalitățile de exprimare ale personajelor, pe de altă parte. Replica intransigentului boier moldovean, Groza, care prin întindere și construcție se apropie de tiradă constituie o mostră elocventă a artei cu care Al. Davila o construiește. Vădit preocupat să evite artificialitatea acesta adaugă pe o triadă („...am jurat") ce concentrează esența celor ce spune figuri de stil și de expresii cu bogate, profunde și semnificative conotații urcînd, astfel, cota valorică a versului dramatic: metonimii („Sfîntul prapure — al Ohridei dușmănit de papistași") epanalepsă („Că blînda umbră fi-va umbra morții pe vrăjmași") anadiploză („Ce dă toate biruinței, biruitului mormîntul") etc.

Scanned with OKEN Scanner

PALA
(aparte)
Singur cu m-am osîndit![21]

GROZA
Spuncți voi, de-acum, ce soartă va avea dușmanul vostru;

VOCI
Moartea! Moartea!

PALA
Doamne sfinte!

COSTEA
Nu! pe Dumnezeul nostru,
Buni prieteni, nu-l ucideți. E o vină, vă zic eu,
Și o vină în cîntarul veșnicici trage greu.
Nu se cade ca-n mențirea ce croit-o-ne-am senină
Să ne fie spada roasă de-a păcatului rugină.
Piază rea e ca războiul drept și sfînt, ce l-am jurat;
Să-l începem cu vărsarea sîngelui nevinovat.
Ascultați-mă pe mine, bătrînceea mea pătrunde
Viitorul...

GROZA
Dar el, mîine...

---

21 Ca „organizare lingvistică", aparté-ul nu diferă de replica dintr-un dialog oarecare. Ca modalitate artistică aparté-ul îi facilitează dramaturgului prezentarea gîndurilor, sentimentelor și trăirilor sufletești ale personajului care se confruntă sau se află într-un moment critic, într-o situație limită, cum este, de exemplu, Pala în urma descoperirii lui în scorbura copacului. Avînd dimensiunile unui emistih, acest apartéu este mai aproape de tipul clasic, deși îi lipsesc două cerințe: aceea de a fi înglobat într-o replică rupînd-o prin dislocare și aceea de a nu fi adresat unui partener prezent în scenă.

Scanned with OKEN Scanner

COSTEA

Să-l închidem...

VLAD

Ce fel? Unde?

COSTEA

În vreo temniță, departe.

GROZA

Mai departe e-n pământ.

NICODIM

Pentru tine, cea mai bună temniță e un mormînt.

COSTEA

Nu-l ucideți!...

VLAD

Pe noi, mîine, ne cruța-vor papistașii?

COSTEA

Un copil!...

GROZA

El e vrăjmașul; nu se caută vrăjmașii
După vîrstă.

COSTEA

Vai! de milă!...

VOCI

Moarte! Moarte!

COSTEA

Pata sîngelui acesta să nu cadă pe-a mea frunte! Inimi crunte,

Scanned with OKEN Scanner

GROZA și VOCI

Moarte! Moarte!

(Mai mulți se năpustesc, împreună cu Groza, spre grupul lui Pala și scot pumnalele. Costea, înconjurat de Nicodim și de cîțiva boieri, stau la stînga.)

PALA

(sfîșietor)

Stați! O vorbă! Numai una!

(Năvălitorii se opresc în îndoială. Pala, tîrîndu-se pe genunchi.)

Voi, bărbați,

Nu se poate să ucideți un copil! Nu vă-nduraţi,
Nu-i așa? Voi doar la luptă scoateți paloșul!...

(Căușclul ridică brațul. Pala îi îmbrățișează genunchii.)

Stai!

GROZA

(pășind)

Haide!

PALA

(îmbrățișînd genunchii lui Groza)

Nu lovi! Să fac o cruce mai întîi... O, doamne! Vai de Mine! Ce să zic...

(Groza face un gest. Pala, zvîrcolindu-se, se întoarce în jurul lui Groza.)

Nu încă! Nu, nu! E păcat să mor...
Sunt un biet copil! Oh! milă! milă!

(Și Groza și toți privitorii par înduioșați și-și întorc fețele.)

GROZA

(hotărîndu-se, se întoarce spre Pala)

Haide!

(Dar Pala, care îl observă, sare deodată în picioare, îl îmbrîncește și aleargă spre dreapta, scoțînd spada și sperghia.)

Scanned with OKEN Scanner

PALA
(sărind în picioare)

Ajutor!

Ajutor!

GROZA
(îmbrîncit)

Oh!... Ah!... năpîrcă!

VLAD

Taie-i drumul!

CĂUȘELUL

Stai la spate!

ALDEA

Nu lăsa!

(Toți se reped, cu paloșele în mînă. Pala, neavînd pe unde să iasă, se sprijinește de o stîncă mare și dă față cu agresorii, care îl atacă viu. Luptă.)

COSTEA
(din stînga)

Oh! Ce rușine!...

GROZA
(din dreapta)

Dă-i!

VLAD
(tot în dreapta)

Lovește!

BALDOVIN
(tot în dreapta)

Cum se bate!

CĂUȘELUL
(tot în dreapta)

Zău, e dracul!

Scanned with OKEN Scanner

COSTEA

(în stînga)

...Zece oameni pe-un copil!

GROZA

(atacînd)

Dar e vrăjit,
Ori că poartă zalc!

CĂUȘELUL

(căutînd să lovească)

Fierul, cînd am dat, a scîrțîit.

(E un scurt răgaz: agresorii pîndesc.)

PALA

(strigă)

Doamne Mirceo! Doamne Mirceo!... ajutor!

GROZA

(în dreapta)

Ce-a zis, pe cine
Cheamă? Mircea?...

(toți se opresc, mirați.)

PALA

(din răsputeri)

Doamne Mirceo!...

MIRCEA

(de la dreapta, apropiindu-se)

Nu te lăsa! Țin'te bine!

(Uimiți, agresorii lui Pala stau locului. Mircea apare în dosul stîncii, cu spada în mînă. Agresorii fug înspre grupul din stînga.)

Scanned with OKEN Scanner

SCENA V

Acciaşi, M i r c e a

MIRCEA

Ah! tîlharilor!

COSTEA

E Mircea!

CĂUŞELUL

Domnul Mircea!

(Toţi se dau înapoi, adăpostindu-se în umbră.)

MIRCEA

(păşind sub lună)

Da, sunt eu;
Mircea Basarab!... V-ajunge?

PALA

(căzînd în genunchi lui Mircea şi sărutîndu-i mîna)

Doamne!

COSTEA

(aparte)

Bun e Dumnezeu!

MIRCEA

(către Pala)

Eşti rănit?

PALA

Nu, nu... dar moartea, ce-a trecut aşa d-aproape,
Mi-a lăsat un frig în suflet şi o ceaţă pe pleoape.

MIRCEA

Biet copil!... Dar nu te teme, sunt cu tine.
(Către ceilalţi, care se ascund de el:) Ah! tîlhari!
Ucigaşi prea mici la suflet pentru drumurile mari!

Scanned with OKEN Scanner

Hai! Scoteți-vă cuțitul, sprijiniți-vă din umăr,
Năpustiți-vă!... Ce dracu, suntem numai doi la număr.

COSTEA

(pășind la lumină)

Fii slăvit, voivode Mirceo, care te-ai înduplecat
Să ferești ai tăi prieteni d-o rușine ș-un păcat.

MIRCEA

Nu mă-nșel? Această voce?... Nu se poate amăgire!
El, Mușat, cu ucigașii de copii... e peste fire...

(Înaintează și-l privește de aproape.)

Tu, cu-acești tîlhari?

(Îi privește cu de-amănuntul, și-i recunoaște.)

O, doamne! Dar ce văd nu pot să cred!
Cum? Drăgan, Algiu, vărul Vlad — nepotul lui Miked —
Tu, părinte Nicodime, sfînt igumen al Vodiței,[22]
Baldovin, Român Herescu, Manea, Murgu, floarea viței
Boierești?... Dar ce-nsemnează!

(Vede pe Groza, și pricepe ce lume e aici.)

Groza... tu!...

GROZA

Măria-ta
Știi că-n întrunirea aceasta noi aveam a cerceta
Cum să nimicim vrăjmașii ce robesc, într-o urzeală,
Țara mea și țara voastră. Deci, aci, fără sfială
Dezvelitu-ne-am tot gîndul; cînd, deodată la sfîrșit,
Am găsit într-o tulpină p-acest Pala pitulit.

---

22 Mînăstirea Vodița, alături de cea de la Tismana, este una dintre cele mai vechi așezăminte creștinești construite la nol — azi în ruină — din inițiativa și sprijinul lui Nicodim. A fost urmarea firească a organizării — o expresie a voinței domnitorului român Nicolae Alexandru, tatăl lui Vlaicu — a vieții monahale în Țara Românească.

Scanned with OKEN Scanner

De iscoada doamnei Clara taina ne era ştiută;
Mîine, o afla şi dînsa... Ce să fac? Văzui pierdută
Cauza Moldovei mele, şi, de-a pururi nimicit
Scopul falnic pentru care fără tihnă am muncit.
Atunci eu — cu singur însă fără altă chibzuire,
Neţinînd de nimeni seamă, luînd orce-nvinuire
P-al meu suflet — judecat-am de prielnic un omor
Ce erea spre mîntuirea unei ţări ş-unui popor.

MIRCEA

Ah! Jupîne, e prea multă ură-n dorul tău de ţară
Dacă şi nevinovatul e să poarte-a ei povară.
Fii mai milostiv! — Prieteni, de mă credeţi vom uita
Dopotrivă orce vină şi necaz.

COSTEA

(închinîndu-se)

Măria-ta...

MIRCEA

(întrerupîndu-l)

Ce? Mai auzii această-ntitulare. Către cine
O rostiţi?

COSTEA

Către măria-ta.

MIRCEA

Cum asta, către mine?

COSTEA

Te-am ales aci cu toţii ca-n războinicul izod
Spre Moldova, ei şi nouă, doamne, să ne fii Voivod.

MIRCEA

Eu!

COSTEA

Şi toţi aci cu mine, vodă, Mirceo, ţi se-nchină.

Scanned with OKEN Scanner

MIRCEA

Eu, voivod! Voivodul vostru!...

COSTEA

Da.

GROZA

Pe fruntea ta senină
Mîndră stemă a Moldovei sus și falnic va luci.

MIRCEA

(aparte)

O coroană!... Mie!...

GROZA

Suntem toți ai tăi, și toți, acl,
Am jurat că te vom duce p-aste brațe la domnie.

MIRCEA

(aparte)

Domn!

GROZA

...ca neamul să ni-l aperi de-a papimei dușmănie.

MIRCEA

(aparte)

Ah! la ce-ncercări grozave, doamne, pui tu robii tăi!...
Sau să pierd iubirea Anchii — ca dușman al mamei ei —
Sau coroana... Vai, coroana!... Nu mă ispiti, stăpîne!..
Anca! Anca!... Oh!... domnia... slava țărilor române!
Fiica ei!...[23]

---

23 Aparté-ul lui Mircea depășește cotele obișnuite ale celui clasic. Dimensiunea desfășurată pe distanța a cinci versuri, anulează surprinzător riscul de artificialitate, deoarece dramaturgul român știe să reducă proporțiile unei trăiri ce în teatrul european din secolele anterioare aveau amploarea unui monolog. Aparté-ul lui Mircea — amintește de „stanțele" lui Rodrigue din *Cidul* lui Corneille — e o falsă dilemă. Opțiunea lui Mircea de a nu o pierde pe Anca fusese afirmată cu puțin timp înainte.

Scanned with OKEN Scanner

COSTEA

Stai la-ndoială, doamne?

MIRCEA

Oh! ce cereți voi...

NICODIM

Cerem să slujești credința, stăpînindu-ne pe noi.

MIRCEA

(aparte)

Domn!

GROZA

Isprava e ușoară; căci Moldova se frămîntă.
De la Argeș la Suceava răsuna-va vorba sfîntă
Ca un trăsnet! Într-o clipă, de poporul răsculat!
Săvîrși-se-va războiul, fără luptă... la palat.

MIRCEA

(aparte)

Anca mea!

GROZA

Dar acea vorbă-naripată și grozavă
Ce-ar redeștepta iubirea de moșie și de slavă,
Dormitînd pe fund de inimi, cari zac sub jugul greu
Ce alt glas o poate spune, ce alt glas decît al tău?

MIRCEA

(aparte)

Domn! Eu, domn!

COSTEA

Primește!

GROZA

Doamne!...

Scanned with OKEN Scanner

MIRCEA

Ah! isprava e prea mare.
Pentru-un suflet așa tînăr, ce pe lume-abia răsare
Și d-acum, abia, paharul vieții a-nceput să-l bea...
Nu... Moldova-i prea departe... Nu mă las de țara mea.

GROZA

Oh!...

NICODIM

Dar cauza Moldovei e chiar cauza credinței!
Cînd, acolo, păgînimea toarnă-n sufletul ființei
Duhul rău ce ofilește și răzbește un popor
Mai cumplit ca ciuma neagră și războiul arzător,
Tot creștinul va s-alerge, s-o lovească, s-o stîrpească.
Știi tu cum întinde papa peste vița omenească
Legea lui? Azi, într-o țară, vin călugări minoriți,
Carii trec, cerșind o pîine, blînzi, cucernici și smeriți;
Dar, ca mîine sosesc alții, cari cumpără o șură:
Trece-o lună, trece două, și ce-auzi? c-o prefăcură
Într-un schit de lemn, cu clopot, strane, tîmplă și altar,
Iar, de trece-un an, răsare, cu șanț mare la hotar,
De sub șura de nuiele, o statornică clădire;
Un castel de zid de piatră sub obraz de mînăstire,
Spadă latră sub o rasă, coif de fier sub un potcap,
Cum e Roma, cum e papa, cu-ntreita-i mitră-n cap.
Moștenirea lui sîn Petru el întreagă-a moștenit-o:
Cheia raiului cu-o mînă, cu-alta spada i-a primit-o,
Și, d-atunci, domnia lumii o cuprinde an cu an;
El e patriarh și rege, e duhovnic și oștean:
Ca duhovnic, preacucernic, el dar suflete culege;
Dar, cînd a cules destule, papa se preschimbă-n rege;
Blînd și milostiv s-arată — d-așa rău nu te păzești —
Și-ntr-o bună dimineață, ca-n Moldova, te trezești
C-un pristav citind prostimii ce-l ascultă cu de-a sila:
„Io Ladislas sin Bogdan, voivod și domn cu mila
Lui Dumnezeu, de duhul de sus povățuit,

Scanned with OKEN Scanner

Voind ca tot norodul să fie mîntuit,
Îi poruncesc să facă ca mine pocăință
Și-ntreg să-mbrățișeze catolica credință".[24]

GROZA

Vai! așa e!

MIRCEA
(aparte)

Cîtă slavă!

GROZA

Și vrășmașul ce pe noi
Ne răzbește astăzi, mîine, mîine va lovi și-n voi.
(O tăcere. Toți așteaptă răspunsul lui Mircea, cufundat pe gînduri.)

COSTEA
(aparte)

Ce fel! I se dă domnia și rămîne la-ndoială?

NICODIM

Doamne Mirceo!

MIRCEA
(tresare — Dureros)

Ah! prieteni!

COSTEA

Ce? Un viitor de fală
Ți se pune dinainte, și s-așterne drum măreț
Către scaun și coroană...

---

24 Replica narativă a lui Nicodim, cea mai întinsă dintre cele întîlnite în primul act al piesei, este axată pe dezvăluirea modalităților și a căilor alese de oamenii bisericii de la Roma pentru infiltrarea și răspîndirea catolicismului în teritoriile învecinate cu regatul maghiar.

Se cuvine a semnala prezența ecourilor eminesciene din *Scrisoarea III* folosirea unor imagini („...cu întreita-i mitră-n cap") sau a unor expresii („an cu an" o hiperbolă realizată prin repetiție).

Scanned with OKEN Scanner

MIRCEA

(izbucnind)

Pe ce preț! Oh! pe ce preț!

COSTEA

Cum?

(Toți se privesc uimiți, o tăcere.)

COSTEA

(pășind spre el)

Nevrednic ești de slavă: slava nu se prețuiește,

MIRCEA

(aparte)

Oh!

TOȚI

Nu! Așa el

COSTEA

Vino, Grozo!

GROZA

(aparte)

Vai! ursita nu voiește![25]

(Boierii, plini de mînie, ies cu încetul după Costea, aruncînd priviri disprețuitoare lui Mircea, care rămîne singur, ca un stîlp, în mijlocul scenei, cu Pala la picioarele lui.)

MIRCEA

(se uită în jurul său, se vede singur)

Cel... S-au dus? Oh!

---

[25] Aparté-ul boierului Groza, realizat pe întinderea unui emistih, este asemănător cu cel al lui Pala, a lui Mircea și a lui Costea, chiar dacă aparté-ul acestuia este mai amplu.

Scanned with OKEN Scanner

GROZA

(care a rămas mai la urmă, se întoarnă deodată)

Doamne Mircco, spune-mi mie, cel puțin;
Pentru ce?... De sînt cuvinte bune care te rețin,
Spune-le.

MIRCEA

(în prada luptei)

Nu pot!...

GROZA

O vorbă.

MIRCEA

Nu!... Nu pot!

GROZA

Nu poți?... Ei bine,
Zice-voi și eu ca Costea...

MIRCEA

(aparte)

Vai!

GROZA

Ne-am pus nădejdea-n tine;
Dar ne-am înșelat: orcine nu-i făcut pentru-a domni.

MIRCEA

Grozo!

GROZA

Ceasul care trece niciînd nu va mai veni.

MIRCEA

Doamne, n-asculta!

Scanned with OKEN Scanner

GROZA

(iese repede după ceilalți. Mircea, singur, izbucnește)

Oh! oh! oh! Viziune de mărire,
Ce mai poate fi pe lume dacă tu dispari!

PALA

(arătînd pe Anca, care se ivește în dreapta)

Iubire!

(Anca se aruncă în brațele lui Mircea, care o dezmiardă mași-
nal, cu sufletul aiurea. Cortina cade.)

Scanned with OKEN Scanner

ACTUL AL DOILEA

O poiată[1] în curte. În fund, la stînga, ușă mare, dînd în afară, pe o prispă largă cu parapet de piatră sculptată străveziu. La dreapta tot în fund, un larg pridvor boltit și susținut de coloane sculptate prin cari se văd clopotnițele bisericii domnești și tîrgul. La stînga și la dreapta, uși, dînd în apartamentele domnului și ale doamnei În scenă, două jețuri mari și bogate, așezate la dreapta și la stînga. Pe pereți, panoplii de arme; pe lespezi covoare.

SCENA 1

Vodă, Banul Miked, Grue

(Vodă șade pe jețul din stînga. Banul Miked, în picioare în mijlocul scenei. Lîngă ușa din stînga, Grue.)

VODĂ

Da, da! te-nțeleg, Mikede. Vis măreț e să domnească
Basarabii peste-ntregul neam de limbă românească!
Vis măreț!...[2] Ah! vis!... Dar Lațcu? Eh?... Dar craiul
Ludovic?

---

1 *Poiată* — adăpost pentru oameni în cîmp sau la stînă; grădină de vară. Aici în sensul de verandă închisă, de sufragerie. O sală destinată primirii unor invitații.

2 Un asemenea deziderat politic și național pare la prima impresie cam timpuriu formulat. Dar ca „vis" al viitorimii nu trebuie exclus.

Scanned with OKEN Scanner

Ei se ţin de mînă, bane; şi nu-i lucru de nimic
Să ne războim cu Laţcu cînd acesta poartă-n teacă,
Greul paloş[3] al crăimei.

MIKED[4]

Ba, măria-ta, nu. Iacă
Tocmai ce pe vodă Laţcu-l doborî-va-n ţara lui,
Căci voivodul e al ţării, însă alt al nimănui;
Deci pe dînsa, pe virtutea-i, domnul neaoş se cuvine
Scaunul să-l sprijinească, nu pe paloşe străine.
Vodă Laţcu nu e numai un păgîn ş-un renegat
— Trădător al ţării sale ş-al credinţei apostat[5] —
E nevrednic; căci el mută a domniei obîrşie,
Strămoşeasca legătură dintre scaun şi moşie.
Orice frunte-ncoronată caţă dar a-l vrăjmăşi
Şi minciuna ce-l mai ţine cu-al lui sînge-a năbuşi.
E un drept ş-o datorie.

VODĂ

(prefăcut, după ce a schimbat o privire cu Grue).

Ah! că bine zici, Mikede!
Vezi, d-aceea-n al tău cuget orice bun român se-ncrede;
Eu, ca domn ce ţin puterea de la ţară, sunt dator
Să lovesc în cine schimbă al puterii sfînt izvor.
Da — da, bane!... Doamna Clara şi baronul Kaliány
Ne vor da dreptate.

MIKED

Dînşii? Oh!

VODĂ

Cum?... Ah! pricep! Sărmanii!

---

3 O metonimie realizată lingvistic în maniera celor folosite de M. Eminescu în *Scrisoarea III*.

4 Miked e un antroponim de creaţie davilaniană sau o preluare dintr-un izvor sîrbo-croat neidentificat de noi?!

5 *Apostat* — răzvrătit, rebel.

Scanned with OKEN Scanner

Ei nu văd, orbiți de țelul și de patimele lor,
Nodul înnodat de datini între scaun și popor;
Și-și închipuiesc c-ajunge greutatea unui paloș
— De străin — ca să despartă un popor de domnu-i neaoș!
Nu-i așa? Nu prins-am bine gîndul tău?

MIKED

(dînd greutate cuvintelor)

Măria-ta
Ne citești în suflet.

VODĂ

(serios și privind adînc pe Miked)

Cartea sufletelor?...[6] De-i căta;
Pentru-o foaie luminoasă — cum ești tu, iubite bane,
Cîte altele mînjite de-ale răului prihane;
Cîte, sub viclene straturi de spoială, și-au ascuns
Cine știe ce păcate din trecutul nepătruns;
Cîte, ca acele frunze ce se strîng de sunt atinse,
Ghemuiesc, în mii de cute, vechi dureri în veci aprinse;
Cîte, vai! se șterg în viață de-al restriștei aprig vînt
— Cum se șterg de pașii gloatei slovele de pe-un mormînt —
Cînd altele, sub scoarța ferecată bine-nchise,
Poartă — cît o lume-ntreagă, patimi, rîvne, doruri, vise.

(O tăcere: vodă cată pe sub gene la Miked.)

---

6 O tiradă de proporții reduse, axată, ca de obicei, pe o singură temă („Cartea sufletului"). Caracterul reflexiv-retoric al acesteia se datorează, pe de o parte, prezenței la cote scăzute a lirismului, iar, pe de altă parte, așezării la începutul fiecărui enunț sintactic, confundabil cu un vers, a unor adverbe relativ interogative (cum, cînd, cine, cîte). Deși întîlnim inspirate metafore (ex: Miked comparat cu o „foaie luminoasă"), aliterații (ex: „vechi dureri în veci aprinse") și enumerării, sub raportul gravității conținutului sînt într-un crescendo bine conturat, tirada lui Vlaicu n-atinge valoarea altora, bunăoară, a celei despre „clinuri".

Scanned with OKEN Scanner

Ah! mi-e dor de surioară, de sărmanul meu cumnat:
Robi de-atîta timp, la Gomnch!

MIKED

Cred că vor sosi-n Banat
În curînd.[7]

VODĂ

(aruncînd o privire de înțelegere către Grue)
Ah!... Cînd?

MIKED

Vreo două zile, trei.

VODĂ

Vreo două zile,
Trei!... Ce bună veste, bane!... Cîte ceasuri negre mi le
Șterge, din durerea vieții, glasul tău!... Sosirea lor
Va fi zi de sărbătoare pentru bunul meu popor.
Vreau să-i fac lui Kaliány cinste mare, d-astă dată,
Ca să mulțumesc crăimii că mi-e sora-napoiată...

MIKED

(mirîndu-se și dumirindu-l)
Solul n-are nici-o știre că ostaticii robiți

---

7 Eliberarea sorei și a cumnatului lui Vlaicu, reținuți la curtea regală din Buda drept „chezași". („...ca ostateci de credința [lui Vlaicu] și zălog de viață [lui Kaliány]") constituie primul element ce va determina pe vodă să treacă la acțiuni menite să preia conducerea politică a țării, primul ce va determina fragilul echilibru, păstrat de Vlaicu cu atîta sacrificiu, chinuri, umilinți și joc diplomatic, să se deteriorize.

Știrea comunicată domnitorului de Miked, că sora și cumnatul au nevoie de „vreo două zile-trei" pentru a fi în afara oricărui pericol, va deveni factorul ce va declanșa suita de acțiuni și reorientări inițiate și activate de Vlaicu.

Valoarea acestui răgaz este relevată de domnitorul însuși „În trei zile mîntui țara, Grue, și sunt mîntuit"!

— Chezășia lui la Gomneh — sunt din Gomneh slobozițI.
Și nu cred că veselia i-ar fi mare, azi, să știe
C-a rămas chiar el ostatic fără nici o chezășie.

VODĂ
(ca mai sus și prefăcîndu-se că nu înțelege)
N-are știre?

MIKED
(amintind un fapt știut)
Trecînd Oltul, s-a-necat un vătășel,
Dinadins pornit din Gomneh cu o carte către el.

VODĂ
(ca mai sus)
Da, da, da! mi-aduc aminte... Ce ciudată întîmplare!

MIKED
(zîmbind ironic)
Întîmplare, da.

VODĂ
Desigúr! Bietul om, fiind călare,
S-a încrezut în...
(schimbînd cu Grue o privire)
...nu știu cine, că se poate trece-n not,
Și s-a prăbușit, sărmanul, vai de el, cu cal cu tot.
(După o pauză:)
Bun român e Oltul[8], care pe străini îi dușmănește;

---

8 Prin sintagma „Bun român e Oltul", Al. Davila îl devansează pe Octavian Goga în ce privește promovarea Oltului ca temă în literatura cultă, dar se alătură creatorilor anonimi care ilustrează în epica sau lirica populară participarea naturii la viața românului. Faptul că știrea eliberării ostatecilor, sora și cumnatul lui Vlaicu, nu va ajunge în timp util la urechile Doamnei Clara, deoarece cel trimis se înecă în valurile Oltului, se adaugă celorlalți factori ce îi facilitează domnitorului să prcia „friiele puterii",

Scanned with OKEN Scanner

Oltul scade pentru-ai noştri, pentru alţii, Oltul creşte
Şi mai greu pot trece Oltul, spumegînd în calea lor,
Decît Dunărea, ce valul şi-l aşterne tutulor.
(Uşor, ca şi în trecătt:)
De la Dunăre ce veste?

MIKED

Că soseşte o solie
De la kralul Simon Stareţ care cere de soţie
Pe domniţa Anca.

VODĂ

(după ce iarăşi a schimbat o privire cu Grue)
Bane, ce zici?

MIKED

(cu convingere)
Zic, măria-ta,
Că n-aş fi de mine vrednic de n-aş binecuvînta
Duhul plin de prevedere ce moşia ne-o păzeşte;
Pe ostaticii din Gomnch, pe sub mînă-i dobîndeşte;
Ş-astfel, dezbărat de Ungur, împotriva-i a luat
— Pe sub mînă — sprijin sigur de la noul aliat,
Ca măria-ta să poată, mai voinic decît vrăjmaşul,
Să păstreze cucerita ţară nouă, Făgăraşul.

VODĂ

(cătînd către Grue şi ironic)
Întîmplare!

MIKED

Fie mîna întîmplării, dacă vrei,
Însă ţara pe-a ta mînă săruta-va mîna ei.
(Îi dă în genunchi şi îi sărută mîna.)

VODĂ

(după ce a zîmbit, bucuros, către Grue)
Nu: te-nşeli, Mikede, Nouă trudă, însă slava
Cerului blajin ce, pururi, ne-a purtat şi ne purta-va

Pe noi, orbi și sluți, pe drumul, de prăpăstii mărginit,
Spre sfîrșitul cel de taină pentru care ne-a menit.
Aibi încredere-n ursita țării tale. Iar, pe mine,
Sfătuiește-mă, Mikede!... Ce m-aș face fără tine!

MIKED

Sfaturi?... N-ai nevoie. Alta vrei să afli-n robul tău:
O credință mută, oarbă — ca de sfînt în Dumnezeu —
Într-u noapte de tăcere unde gînduri chibzuite
Urzesc țării viitorul după datini proslăvite.
Afl-o dar în al meu suflet, scrisă ca simbolul sfînt
Și neșterșă... ca de gloată slovele de pe-un mormînt.

VODĂ

(slăpînindu-și bucuria)

Da — da, tu te-ncrezi în mine. Dar mă judeci prea destoinic
Uite: Dragomir spătarul zice că sunt mai războinic
Decît el. Ciudată treabă: fiecare mă vedeți
Dăruit cu-o însușire ce voi singuri o aveți...
Vă-nșelați, și tu, și dînsul... Și dovada cea mai bună
E că Dragomir, cum vine, goarna de război răsună.
Iar că tu, cînd stai la curte, tace goarna de război
Nu-i așa? De pildă, astăzi, de-ar fi Dragomir cu noi,
El cu Groza și cu Costea s-ar uni fără-ndoială...
Pe cînd tu, pe cît se vede, nu le dai nici-o-nvoială...

MIKED

(nedumerit)

Eu?

VODĂ

Cu drept cuvînt... Ți-e teamă, ba de palcșul crăiesc,
Ba de Lațcu, ba de doamna, ba de solul unguresc
Ce ne-nfruntă chiar aicea c-un hotnog[9] de sași călare,

---

9 *Hotnog* — ofițer ce comandă o formațiune militară; sutaș, sotnic care are sub comanda sa 100 de oșteni.

Scanned with OKEN Scanner

Ba — și mai ales — de oastea ce stă gata la hotare
Sub voivodul Mikloș-hertzeg din Ardeal spre-a ne robi;
De cumva cu Kaliány sau cu-al lui ne-am învrăjbi.

MIKED

(nepricepînd)

Ce ne pasă? N-avem sprijin, dac-o fi pe războire;
De la Stareț ce-n Nicopol strînge chiar de-acum oștire?
Și trimite deocamdată, ca nuntași, cu solul lui,
Peste-o mie călărime, toți boierii...

VODĂ

(care a aruncat ochii la Grue)

Ce spui? Ce spui?
Ah! sărmanul Kaliány! L-au rămas cu fudulia.
Ce solie! O solie mai mărcață ca solia
Ungurească, ca solia ce-a trimis-o Ludovic!...
Ce zici, bane? Kaliány va rămînе de nimic!

MIKED

(pricepînd, în sfîrșit)

Zic, măria-ta, c-așa e! C-ar fi o dreptate dreaptă
Să-l vedem pe Kaliány coborîndu-se cu-o treaptă
De pe scara-nrîuririi, ce-a suit-o mult prea sus,
Ș-apunînd, vremelnic soare, întru veșnicul apus;
Că e vreme... și de sfatul boieresc să ținem seamă;
Și că, dacă azi se cade de ceva să-mi fie teamă,
Nu-i de doamna, nu-i de Lațcu, nu-i de paloșul crăiesc,
Ci de fierberea ce crește, crește-n trupul boieresc!
Și-n vederea slavei tale, și-n folosul legii sfinte,
Spun că-i bine boierimea spre Moldova să s-avînte.
Nu-i așa?

VODĂ

O fi, Mikede... Dar, de-s temeri de război,
Nu-i mai bine boierimea să rămînă-aici cu noi?

Scanned with OKEN Scanner

MIKED
(nemaipricepînd nimic)

Nu sunt temeri.

VODĂ

Nu, desigur... Pîn-acuma goarna tace...
Dar vreau liniște, Mikede — cum o vrei și tu — vreau pace.
Nu vreau zăngănit de arme care poate-ar deștepta,
Dincolo de munți, dușmanul ce pîndește țara ta...
Pace! Pace!

MIKED
(altiat)

Dar gîndește că sunt cugetele-aprinse,
Că, privind la noi, boierii stau cu paloșele încinse,
Și, de vrajbă de se teme domnul, mai puțin e rău
Să se certe cu străinii decît cu norodul său.

VODĂ

Ai dreptate... cu străinii... În Ardeal, sub munții țării,
Palatinul stă la pîndă... și, de m-or lăsa boierii,
Cari pleacă la Moldova, n-am pe nimeni...

MIKED
(întrerupînd)

Ba mai sunt
Cei ce zac în beciuri, doamne, p-un prepus, fără cuvînt.

VODĂ

Sunt vrăjmașii doamnei Clara.

MIKED
(insistînd)

Dar robii măriei-tale,
Cari... la un semn, își schimbă lanțurile lor în zale
Și din turma prihănită de robi jalnici și smeriți,
Se prefac în ceată mîndră de ostași nebiruiți.

Scanned with OKEN Scanner

VODĂ
(care a călat către Gruc)

Crezi?

MIKED
(insistînd şi mai mult)

Ei te-nţeleg! şi-n tine pun întreaga lor credinţă!

VODĂ

Da... se poate... De-o fi astfel, ar fi, bane, cu putinţă
Să-nvoiesc şi eu avîntul... Spune-le c-aş învoi...

UN COPIL DE CASĂ
(intrînd din dreapta)

Clara-doamna.

VODĂ
(scuîndu-se repede, bucuros că nu e silit să se pronunţe)

Ah!
(Cată la Miked care pricepe şi se înclină).
Da. Du-te.
(Văzînd că Miked aşteaptă sfîrşitul vorbei, el stă puţin la îndoială, ş-apoi, ca şi cum n-ar da nici-o greutate celor ce zice:)
Spune-le ce vei voi.
(Miked se înclină din nou, mulţumit, şi iese prin fund, pe cînd vodă îi zîmbeşte prielnios. Îndată ce a ieşit Miked, vodă îşi pierde înfăţişarea smerită şi izbucneşte, vorbind către Gruc)
Oh! trei zile! Încă pe-astea, doamne dăruieşte-mi-le
Cu răbdarea ce-am avut-o pîn-acum!... încă trei zile
Zacă-n neguri de orbire duhul lor ademenit!
În trei zile mîntui ţara, Gruc, şi sunt mîntuit!
(Se deschide uşa din dreapta. Vodă îşi reia înfăţişarea smerită şi alergă înaintea doamnei Clara, care intră ca un vîrtej.)

Scanned with OKEN Scanner

SCENA II[10]

Vodă, doamna Clara, Grue

VODĂ

Doamna noastră, ce nevoic?...

CLARA[11]

(întrerupîndu-l)

Da; nevoie! zis-ai bine!
Am ajuns să am nevoie d-apărare, ca oricine![12]

---

10 Pînă aici s-au pus în evidență coordonatele spațio-temporale și datele intrigii și ale conflictului. Cu această scenă conflictul ia forme deschise și acute cu fiece eveniment nou petrecut la curtea domnească, deoarece principalele forțe antagoniste — Clara și Vlaicu — nu evită ciocnirea, disputa pentru menținerea sau preluarea puterii politice.

11 Doamna Clara, văduva lui Alexandru Nicolae Basarab, și fiica unuia din banii Severinului ajunși conți de Duboka, era cunoscută și apreciată ca o zeloasă și fanatică promotoare a catolicismului. Documentele atestă că papa Urban al V-lea îi recunoaște meritele.

12 Iată un dialog de ficțiune exemplar prin multitudinea calităților pe care le înmănunchează. Amintim că întreaga scenă e alcătuită dintr-un schimb de replici tensionat — progresia tensionată crește cu fiece replică dată — care atestă participarea celor doi protagoniști la dezvoltarea conflictului, îndeplinind astfel funcția de „acțiune"; semnalăm existența celei de a doua funcții, cea „interpretativă", care permite sesizarea reacțiilor interlocutorilor față de o referință, atitudine sau eveniment — „teatralitatea" fiind așadar asigurată — comunicarea dialogată cunoaște aproape întreaga gamă posibilă pe care o poate avea dialogul, adică întîlnim dialog cu replici narative și întrerupte, cu repetări enunțiative și interogative etc.; ceea ce spun personajele vizează generalizarea, fără ca aceasta să se detașeze de persoanele și de situațiile concrete legate de ele și fără ca ea să fie lipsită de acea dorită încărcă-

Scanned with OKEN Scanner

Eu, ce-am împărțit cu vodă Alexandru, tatăl tău,
Cîrmuirea, pentru care făurit e duhul meu;
Eu, ce port și pentru tine mîndra stemă basarabă
— Grea povară, pentru care biata-ți frunte e prea slabă —
Eu, ce sunt spre mîntuirea ta ș-a-ntregului norod,
Eu, de viță palatină, cu, soție de voivod,
Eu, cu, pavăza domniei, sufletul ce duce țara;
Eu, puterea, cu, stăpîna, în sfîrșit, eu, doamna Clara,
Am ajuns de rîsul lumii, ș-al boierilor, ș-al tău,
Înfruntată, dosădită, o batjocură, eu! eu![13]

---

tură sufletească și ideatică, inclusiv aspectul expresivității și al realizării lingvistice.

Această scenă oferă un bun exemplu de dialog dramatic tipic de acțiune, îmbinat cu replici ce definesc caracterele personajelor. Confruntarea — unul atacă, celălalt eschivează, bine potențată de Al. Davila, — are atît încărcătura dramatică necesară, cît și materialul cu ajutorul căruia scriitorul realizează pictura caracterelor lui Vlaicu și Doamnei Clara.

În această scenă, Doamna Clara îi cere lui Vlaicu să aresteze pe boierii Groza, Manea, Vlad, Baldovin și alții pentru încercarea lor de a-l omorî pe Pala, omul ei de credință, surprins pe cînd îi spiona în timp ce ei țineau un sfat de taină; de asemenea, să iscălească hrisovul prin care cedează de bunăvoie curții maghiare Banatul Severinului. Exprimarea acestor cereri e făcută de doamna Clara cu o cutezanță, trufie, francheță și brutalitate deconcertante. Vlaicu, pentru care sînt necesare „trei zile" de răgaz ca să poată „mîntui țara", este nevoit, ca să cîștige timp „să-și înfăptuiască visul", să nu respingă împlinirea cererilor, dar nici să le îndeplinească întocmai, fiindcă totul ar fi apoi irecuperabil.

13 Acel „ca oricine" strecurat în primele cuvinte definește pe acel *Eu* ca replică, orgolios și trufaș. Indignarea acestui *Eu* are temei și ține să i-o spună lui Vlaicu spre a nu uita. Se consideră o ființă predestinată a conduce o țară, dublată și chiar triplată de faptul că descinde dintr-o familie „palatină" că prin alianță a ajuns soție de voievod și că el, Vlaicu, îndreptățit să poarte „mîndra

Scanned with OKEN Scanner

VODĂ

Nu-nțeleg...

CLARA

E o rușine! Nu-nțelegi; E o rușine
S-ajung cu să cer un sprijin, fie chiar și de la tine!
Tu ești domnul, ești voivodul, fie; datina o vrea;
Dar, puterea, cîrmuirea, eu le țin în mîna mea.

VODĂ

Cine ți-o tăgăduiește?

CLARA

Cine? Cine? Zău, mă mir!
Sfatul tău: Miked acuma, altă dată Dragomir.
Oropsitu-l-ai pe-acela că voia război cu craiul,
Dar adusu-l-ai pe-acesta înapoi, cu tot alaiul,

---

stemă basarabă", nu e „chemat" pentru o asemenea funcție. Disprețul e spus pe un ton de ironie și acest *Eu* nu se sfiește să-l arate.

Așezarea pronumelui personal de persoana întîi la începutul fiecărei propoziții sau fraze e deliberată, scriitorul vrînd să accentueze trufia și duritatea personajului. Cînd Doamna Clara se aprinde în expunerea argumentelor sale — orgoliul și trufia scapă controlului, ceea ce e firesc la un personaj cu aceste „tare" —, frecvența lui *Eu* crește, urmînd un ritm binar și chiar ternar:

Eu, de viță palatină, *eu* soție de voievod,
Eu, *eu*, pavăza domniei, sufletul ce duce țara,
Eu, puterea, *eu*, stăpîna, în sfîrșit *eu*, Doamna Clara. Interesantă, dar grăitoare pentru arta lui Alex. Davila, este folosirea ritmului ternar nu numai în cazul lui *Eu*, ci și în punctarea elementelor ce o indignează pe doamna Clara:

Am ajuns de *rîsul lumii* și-*al boierilor* și al *tău*
Înfruntată, *dosădită*, *o batjocură*, *eu! eu!*

După cum se observă aici avem de-a face cu un crescendo înscris în spirală condus cu abilitate de dramaturg.

Şi-acum el îmi e-mpotrivă; orce foc, ce chibzuiesc;
El desface şi preschimbă parcă nu mai cîrmuiesc.
Ce-am ajuns! Să stau la vorbă cu Miked!... Miked!...

VODĂ

(care a căutat pe sub gene la Gruc)

E banul
Scverinului...

CLARA

Ce-mi pasă! Clara-doamna-s eu!

VODĂ

Sărmanul!
Ce-a făcut?

CLARA

Ce? Nu mai ţine seama de porunca mea.
Cum! Să-i poruncesc un lucru, însămi eu, şi să nu vrea
Să m-asculte, el?

VODĂ

Ce lucru?

CLARA

Orce lucru! Ce-are-a face?

VODĂ

Dar anume?

CLARA

(aşezîndu-se pe jeţul din dreapta)

Azi, de pildă, poruncit-am — c-aşa-mi place
Să s-arunce-n lanţuri Groza, Manea, Vlad acei boieri
Ce s-au încercat pe Pala să-l ucidă-n codru ieri,
Şi ce aflu? Că, departe de poruncile primite,

Scanned with OKEN Scanner

Şi-acum el îmi e-mpotrivă; orce foc, ce chibzuiesc;
El desface şi preschimbă parcă nu mai cîrmuiesc.
Ce-am ajuns! Să stau la vorbă cu Miked!... Miked!...

VODĂ

(care a căutat pe sub gene la Grue)

E banul
Severinului...

CLARA

Ce-mi pasă! Clara-doamna-s eu!

VODĂ

Sărmanul!
Ce-a făcut?

CLARA

Ce? Nu mai ţine seama de porunca mea.
Cum! Să-i poruncesc un lucru, însămi eu, şi să nu vrea
Să m-asculte, el?

VODĂ

Ce lucru?

CLARA

Orce lucru! Ce-are-a face?

VODĂ

Dar anume?

CLARA

(aşezîndu-se pe jeţul din dreapta)

Azi, de pildă, poruncit-am — c-aşa-mi place
Să s-arunce-n lanţuri Groza, Manea, Vlad acei boieri
Ce s-au încercat pe Pala să-l ucidă-n codru ieri,
Şi ce aflu? Că, departe de poruncile primite,

Scanned with OKEN Scanner

Şi-acum el îmi e-mpotrivă; orce foc, ce chibzuiesc;
El desface şi preschimbă parcă nu mai cîrmuiesc.
Ce-am ajuns! Să stau la vorbă cu Miked!... Miked!...

VODĂ

(care a căutat pe sub gene la Grue)

E banul Severinului...

CLARA

Ce-mi pasă! Clara-doamna-s eu!

VODĂ

Sărmanul!
Ce-a făcut?

CLARA

Ce? Nu mai ţine seama de porunca mea.
Cum! Să-i poruncesc un lucru, însămi eu, şi să nu vrea
Să m-asculte, el?

VODĂ

Ce lucru?

CLARA

Orce lucru! Ce-are-a face?

VODĂ

Dar anume?

CLARA

(aşezîndu-se pe jeţul din dreapta)

Azi, de pildă, poruncit-am — c-aşa-mi place
Să s-arunce-n lanţuri Groza, Manea, Vlad acei boieri
Ce s-au încercat pe Pala să-l ucidă-n codru ieri,
Şi ce aflu? Că, departe de poruncile primite,

Scanned with OKEN Scanner

Banul sprijină el însuși uneltirile urzite
Împotriva mea, și-a papii, și-a lui Lațcu, ba și-a ta
De chiar ucigașii-aceia, cărora, cred eu, le-ar sta
Mult mai bine, de e vorba codrul verde să le placă,
Să-și anine-n el nădejdea, legănați de cîte-o cracă.

VODĂ

Oh! prea mare-ar fi pedeapsa pentru lucru-așa de mic
Au avut de gînd, așa e; dar n-au făptuit nimic,

CLARA

Cînd nesocotirea sapă scaunul, oblăduirea,
Vinovate-s, deopotrivă, gîndul și înfăptuirea.
Nu-nțelegi așa domnia, dar așa o-nțeleg eu,
E de-ajuns. Și văd, de-altminteri, că Miked, din sfatul tău
Mi-a disprețuit porunca — nu tăgădui — văd bine.
Dar mai am alt sprijin, Vlade, dacă nu te am pe tine:
Kaliány-mi ține parte și, cu călărețiii lui,
Vrerea mea mi-o voi impune împotriva orișicui!...
Și te plîng, sărmane vodă, dacă,-n loc de-o aliată
Vrei să vezi în Clara-doamna o stăpînă nendurată!

VODĂ

(care e cît pe-aci să izbucnească, vede gestul potolitor al lui Grue și stăpînindu-se)

Că te vreau pe veci stăpînă,-naltă doamnă, tot nu știi?
Sunt mai vîrstnic decît tine, totuși mumă vreau să-mi fii.
Ce m-aș face eu, sărmanul, de nu te-aș avea pe tine
Să mă luminezi în cale-mi — cu vederile-ți senine;
Să duci grija cîrmuirii și să porți, pe fruntea ta,
Sarcina coroanei mele, ce nu pot, nu pot purta!
Dacă sunt voivodul țării după datina străbună,
Dacă dînsa, cu de-a sila, cu-a ei fală mă-ncunună,
Dacă am vreun drept anume ce de dînsa mi-este dat,
Nu le țin asupra-mi, mamă, fală, drept și voivodat,

Decît numai ca o slugă a puterii domnitoare,
Decît pentru-a ți le-așterne ție, ție, la picioare.[14]
(Se îngenunche lîngă jețul Clarei.)

CLARA

Te voi crede cu-o dovadă: vreau să fie pedepsiți
Toți acei netrebnici: mîine, vreau să fie oropsiți.

VODĂ

(înjghebînd un plan ca să nu execute voințele Clarei)
Toți?

---

14 Replica lui Vlaicu nu se află mai prejos de intervenția Doamnei Clara sub raportul organizării interne. Întîlnim în debutul replicii enunțul liniștitor, ideea care centrează întreaga expunere a voievodului Vlaicu („Că te vreau pe veci, stăpînă,-naltă domnă, tot nu știi?"), urmată de o aparentă recunoaștere a superiorității ei și implicit a modestelor lui posibilități ca om și voievod.

„Ce m-aș face eu, sărmanul, de nu te-aș avea pe tine
Să mă luminezi în cale-mi —cu vederile-ți senine"

Înscrisă între condițional „dacă" și concluzivul „decît", partea a doua a replicii lui Vlaicu are drept finalitate înșelarea vigilenței mamei sale vitrege mereu orgolioasă și totdeauna în alertă. Ritmul ternar nu lipsește nici aici. E o prezență simetrică. Cele trei propoziții, care debutează cu „dacă", avînd drept cuprins menționarea unor drepturi conferite de „datină", contracarează pe cele evocate de Doamna Clara, pentru că superioritatea lor izvorăște din legile străvechi ale țării.

„*Dacă* sunt voievodul țării după datina străbună,
Dacă dînsa, cu de-a sila, cu-a ei fală mă-ncumună
Dacă am vre-un drept anume ce de dînsa mie-este dat..."

Ritmul binar este utilizat de două ori

„*Decît* numai ca o slugă a puterii domnitoare.
Decît pentru-a ți le-așterne, ție, ție, la picioare" în aceste două propoziții concluzive, care încheie replica lui Vlaicu.

Scanned with OKEN Scanner

CLARA

Da, toți.

VODĂ

Dar numai Groza Moldovcanul e de vină.

CLARA

Toți cu Groza și-au dat mîna, toți lui Groza i se-nchină;
Toți sunt vinovați.

VODĂ

(scuîndu-se)

Așa e, toți sunt vinovați... Cîți sunt?

CLARA

Douăzeci, treizeci.

VODĂ

(ca vorbindu-și singur)

Ah! drace!... prea mulți.

CLARA

Nu e un cuvînt:
Kaliány ne dă sașii lui, ce fac cît nouă sute...

VODĂ

Da... Dar și treizeci de neamuri credincioase, prefăcute
În dușmani de moarte...

CLARA

(cu nepăsare)

Ș-apoi!

VODĂ

(ca după clibzuire)

Mamă, uite ce zic eu:
Să lovim azi numai capul; ceata, fără capul său,
Se va-mprăștia, și-n urmă, i-om lovi pe toți, de-a rîndul,
Astăzi unul, mîine altul, fără să le vie gîndul
Să s-adune, să răscoale...

Scanned with OKEN Scanner

CLARA

(sculîndu-se și mergînd spre ușă)

Da, acest cuvînt e bun:
Fie dar, și de-astă dată.

VODĂ

Unde mergi?

CLARA

Mă duc să-i spun
Solului cum să purceadă.

VODĂ

(grabnic)

Nu, nu! Lasă-mă pe mine,
Mi-ai cerut dovadă, mamă, vreau s-o dau cum se cuvine.
Vreau să știe toată curtea — astfel cred cu nemerit —
Că de sunt voivod, sunt totuși robul tău — și rob smerit,
Că oricine-n tine zvîrlă cu dosadă și ocară
Mă lovește și pe mine, și cu mine-ntreaga țară;
Și de-un sprijin de-ai nevoie tu, că nu-l vei cere-orcui!
Căci e dreptul meu acesta și că nu-l dau nimănui.
Aibi încredere. La urma urmei, Kaliány poate...

CLARA

(cu glas blajin și ademenitor)

Fie... Ș-apoi nu se cade să-i tot cerem cîte toate;
De cînd e la curtea noastră, tot mereu l-am supărat:
Cereri! Cereri!

VODĂ

Cari cereri?

CLARA

Multe... Nu l-am fost rugat
Să ne capete — de pildă — de la craiul său izbava
Celor zălogiți?

Scanned with OKEN Scanner

VODĂ
(cătînd la Grue)

Așa el!

CLARA

Cred că solul căpăta-va
Să ni-i dezrobească craiul. Dacă vrei, voi căuta
Să se facă cît de iute.

VODĂ

Dacă vreau?[15]

CLARA

Stă-n mîna ta.

VODĂ

Cum așa?

---

15 Rigorile tensiunii conflictuale sînt bine adîncite și conduse prin construcția variată a dialogului. Întîlnim atît setul de funcții obișnuite într-o piesă istorică în versuri, cît și setul format de aspect. Astfel, dialogul fragmentat, dar tot ritmat, apare folosit deseori cu rezultate bune în planul tensiunii dramatice și în cel formal. Senzația de convorbire liberă, firească, dă textului o valoare deosebită ce crește pe măsură ce alternarea cu celelalte moduri de exprimare e făcută cu inteligență și cu măiestrie:

„VODĂ

Dacă vreau?

CLARA

Stă-n mîna ta

VODĂ

Cum așa?

CLARA

Cum? Foarte lesne: dă și tu, cum ceri într-una.

VODĂ

Ce să dau?

CLARA

Din cîte cere Ludovic, măcar dă-i una."

Scanned with OKEN Scanner

CLARA

Cum? Foarte lesne: dă și tu, cum ceri într-una.

VODĂ

Ce să dau?

CLARA

Din cîte cere Ludovic, măcar dă-i una.

VODĂ

(prefăcut)

Una? Da-le-i-aș pe toate dacă s-ar milostivi,
Pe Cristina și pe soțul ei, în sfîrșit, a-i izbăvi!
Fă tu toate cum e bine, mamă, că ne-apucă toamna.
Vrei?

UN COPIL DE CASĂ

(din fund)

Baronul Kaliány spune că-l așteaptă doamna.

VODĂ

(voind să se retragă)

Mamă, cu...

CLARA

Ba nu. Baronul vine foarte bine, zău.

(Către copil, care iese după ce se-nchină:)

Să poftească.

(Către vodă:)

Îți va spune el ce vrea stăpînul său.

SCENA III

ACEIAȘI, KALIÁNY în armă

KALIÁNY

(din fund)

Doamnă, ceata mea e gata.

Scanned with OKEN Scanner

CLARA

(icșindu-i înainte și aducîndu-l în scenă)

Nu mai e de trebuință.
Vodă vrea să pedepsească însuși.

KALIÁNY

(privind cu dispreț la vodă)

Nu e cu putință.

VODĂ

(stăpînindu-se și apropiindu-se de el, măgulitor)

Oh! ce strălucite zale! ce coif mîndru! ce pieptar
Minunat! bătut cu aur! Dar ce brîu!... Ah!... brîu-i rar!
O mătase...

KALIÁNY

(măgulit)

E nctoarsă; numai trasă-n jurubițe
Și țesută cu beteală dc argint în patru ițe.

VODĂ

De minune!

CLARA

(schimbînd vorba: către Kaliány)

Vodă tocmai îmi spunea, cînd ai intrat,
Că s-ar învoi la toate dacă craiul împărat
Ne-ar înapoi copiii; ceară prețul cît de mare.

(Către vodă:)

Nu-i așa?

VODĂ

(strîns cu ușa)

Da, da...

CLARA

Ce cere craiul drept răscumpărare?
Să-i dai voie să clădească un castel la Severin;
Și-mpotriva-i să nu sprijini pe... voivodul din Vidin.

Scanned with OKEN Scanner

VODĂ

Vrei pe Strașimir, pe soțul sorii mele, fiicei tale,
Să nu-l sprijin?...

CLARA

Nu, firește.

KALIÁNY

Fiecare cu-ale sale.
Strașimir e robul nostru, pentru că s-a răsculat
Împotriva noastră. Iacă. Nu fiindcă e cumnat
Cu măria-ta. Dar, astăzi, libertatea și Vidinul
Vrei să i le dai; prea bine, noi îți cerem Severinul.
E un schimb.

CLARA

Un schimb, firește.

VODĂ

Da, un schimb, atîta tot.

KALIÁNY

Dă hrisovul și... sunt liberi.

VODĂ

(zărind o ușe de scăpare)

Bine zici!... Dar, vezi, nu pot
Să-l dau singur... e și sfatul... trebuie întăritura.

KALIÁNY

Călărețiî mei sunt gata! și le șade bine-armura.

VODĂ

Ai dreptate! .. Adun sfatul.

KALIÁNY

Și vom iscăli?...

VODĂ

Cînd vrei!

Scanned with OKEN Scanner

KALIÁNY

Astăzi?

VODĂ

Nu. Nici azi, nici mîine...
(Privind la Grue:)
Peste două zile, trei.
(Către doamna, aminlind chibzuiala dintre ei:)
Am de lucru azi...

KALIÁNY

(care știe de ce e vorba)
Așa e!

VODĂ

(sărutînd mîna doamnei, apoi către Kaliány)
Mamă... Da, da, peste două
Zile, trei...
(Vodă iese prin stînga, sprijininc.u-se pe Grue și zîmbind îndoielnic.)

SCENA IV

Clara-doamna, Kaliány

CLARA

De-acum, Vlaicu ni s-a dat, pe viață, nouă.

KALIÁNY

Despre mine, Severinul, în sfîrșit, l-am dobîndit.
Dar smerenia lui vodă m-a mirat.

CLARA

E osîndit,
Neavînd în sine duhul ce prevede și ce mînă,
De-alții pururea să fie, ca orbții, dus de mînă.

Scanned with OKEN Scanner

KALIÁNY

Împotrivă-ne aceia, pîn-acuma l-au condus.

CLARA

Însă nu-l vor mai conduce.

KALIÁNY

Cred și eu. Dar ei l-au pus,
Doamnă, pînă una-alta, să dea mîna de-ncuscrire
— Deci, de-o alianță strîmtă-ntemeiată pe-nrudire —
Cu voivodul Simon Stareț.[16]

CLARA

Simon Stareț? Ce fel! Cum?
Cine-a născocit aceasta?

KALIÁNY

Îți spun, doamnă, că-i pe drum
O solie de la kralul Simon Stareț ca să ceară
De soție pe domnița Anca.

---

16 Documentele vremii neatestînd numele lui Simon Stareț, antroponimul pare a fi o creație a dramaturgului român. Toate datele și faptele istorice menționate și puse pe seama lui Simon Stareț aparțin de fapt lui Ștefan Uroș al IV-lea care a domnit între anii 1358—1371.

Perspectiva încheierii unei alianțe politice interstatală între Țara Românească și regatul sud-dunărean condus de Simon Stareț facilitată de înrudire prin căsătoria cu domnița Anca constituie cel de-al treilea element care multiplică, adîncește și declanșează conflictul: Realizarea ei ar constitui pentru Doamna Clara o înfrîngere politică și o zădărnicire a tot ce a obținut, o compromitere a ei în fața regelui maghiar și a papei de la Roma. Începînd cu această scenă încrîncenarea, ura și dorința Doamnei Clara de a dejuca realizarea planurilor lui Vlaicu încep să se contureze precipitînd confruntarea dură dintre cei doi protagoniști.

Scanned with OKEN Scanner

CLARA

Fiica mea?

KALIÁNY

Aseară,
Am primit înștiințare că din Niș a și pornit
Dinadinsul sol de kralul Simon împuternicit.

CLARA

Oh!... Și crezi să aibă vodă cunoștință?...

KALIÁNY

Nu știu bine!
Dar de-acestea să se facă fără știrea lui, nu-mi vine,
Zău, a crede.

CLARA

Ai dreptate!... Oh! dar dacă m-a-nșelat
Vlaicu, Vlaicu, într-atît, ca singur el să fi luat,
Și-n ascuns, așa măsură, de-așa mare greutate,
Care leagă neamul nostru, care leagă două state...
De se pune-n curmezișul drumului ce eu urmez,
Îl, îl... Nu știu!... sunt în stare să-l... Oh! Oh! Dar aiurez!
Ei?.. N-ar îndrăzni! Ah! bietul om!... n-ar îndrăzni!

KALIÁNY

Solia,
Totuși, a pornit.

CLARA

Dar fără știrea lui. Fățărnicia
Prea i-ar fi grozav de-adîncă și de el m-aș îngrozi,
Dacă-n stare-ar fi de-acestea, neclipind, a ne urzi.
Nu e cu putință, nu el

KALIÁNY

Poate n-are știre... dară...
Stareț cere pe domnița.

Scanned with OKEN Scanner

CLARA

De-asta nu mă tem. S-o ceară
Cît o vrea. Am eu mijlocul care va zădărnici
Toată uneltirea.

(Chemînd către dreapta:)

Pala!

(Către Kaliány:)

Vei vedea.

(Către Pala, care a intrat din dreapta:)

Să chemi aci
Pe domnița Anca.

(Pala iese. Către Kaliány:)

Fiica mea e fiica mea. Va face
Ce voi zice. Tu... dă drumul cetei tale. Fii pe pace;
Dacă Vlaicu-nnoadă firul, mă pricep eu să-l deznod.
Vino mai tîrziu, cînd curtea se primește de voivod.

(Kaliány se închină și iese prin fund.)

SCENA V

Clara-doamna, Domniţa Anca

CLARA

(singură)

Ah! de-i vorba pe trădare, Vlaicule, ia bine seamă:
Ești bărbat și sunt femeie!...

ANCA

(intrînd din dreapta, îngrijorată)

Pus-ai să mă cheme, mamă?

CLARA

(așezîndu-se pe jețul din stînga)

Da, mezina mea iubită. Vino-ncoa să te sărut.
Șezi-aci...

(Anca, liniștindu-se, se așează pe o pernă la genunchii ei.)

O! niciodată Anca mea nu mi-a părut

Scanned with OKEN Scanner

Mai învoaltă, mai frumoasă, mai gingaşă, mai zglobie
Decît azi... De ochii-ţi galeşi — ca de zarea conabic[17]
Zorile de zile bune dezbărîndu-se de-abis —
Tainic, ţi s-anină gîndul legănînd în el un vis...
Nu-ţi abate ochii; taina ce-mi ascunzi e prea uşoară!
Visul fraged ce se scaldă-ntr-o privire de fecioară
E a vieţii îmboldire, e avîntul către zbor
Al oricărui suflet tînăr tresărind de-ntîiul dor.
Nu-i aşa, copilă?

ANCA
(iarăşi îngrijorată)
Mamă...

CLARA
Te roşeşti? Nu, nu!... Zîmbeşte
Mamei tale care ştie că iubeşti.

ANCA
(speriată)
Oh! nu!

CLARA
(ademenitoare)
Iubeşte,
Dacă inima ţi-o cere, Anca mea. Iubirea ta
Este dreptul tinereţii; şi nu eu aş căuta
Nici să-mpiedic primăvara să dea florii înflorirea,
Nici să-mpiedic tinereţea să dea inimii iubirea.

ANCA
(fericită)
Dragă mamă!

CLARA
Da, iubeşte, dă-ţi iubirii sînul tău;
Ţi-ai ales un mire vrednic de-al tău suflet şi de-al meu.

---

17 *Conabiu* — roşu închis.

Scanned with OKEN Scanner

ANCA

Mamă! mamă! știi?

CLARA

Da, toate. Vezi, mi-ar fi părut mai bine
Așa veste să n-o aflu decît numai de la tine.
Și-o încredere mai mare să te văd că mi-o păstrezi;
Dar, așa mă-nvesclește — și mai mult chiar decît crezi,
Anco — că iubești pe Mircea, încît, uit, de bucurie,
Că nu te-ai gîndit iubirea-ți, mai întîi, să mi-o spui mie.

ANCA

Iartă-mă, măicuță dragă, iartă-mă! Noi ne temeam
Să nu vrei...

CLARA

(adeneniloare)

De ce?... Ancuțo, doar pe tine te mai am
Să-mi alini mîhnirea vieții prăvălind spre bătrînețe...
Voi, să stați aci cu mine; calda voastră tinerețe
Sufletul să mi-l dogoare. Vrei?

ANCA

(dezmierdînd-o)

Oh! cît de bună ești!
Cît te vom iubi, cu Mircea, mamă!

CLARA

Bine: tu-l iubești,
Dar el, te iubește?

ANCA

Mircea? Oh! decît orce pe lume!
Decît scaun și coroană, decît slavă și renume,
Tot mai mult...

CLARA

(mulțumită și rămînînd pe gînduri)

Prea bine.

Scanned with OKEN Scanner

ANCA
(după o tăcere)
Mamă!... e la uşă...

CLARA
(nepricepînd îndată)
Cine? Da?

ANCA
E-ngrijat... nu ştie...

CLARA
(zîmbind)
Cheamă-l.

ANCA
(sărindu-i de gît)
Oh! cît te vom dezmierda!
(Ea aleargă la uşa din dreapta, o deschide şi cheamă:)
Vino: mama ne uneşte.

SCENA VI

Acciaşi, Mircea

MIRCEA
(intră repede şi îmbrăţişează pe Anca:)
Anco!
(apoi aleargă la doamna Clara şi i se închină:)
Doamnă... Oh! nu: mamă!

CLARA
(sărutîndu-l pe frunte)
Mamă, da, copile dragă. Cînd iubirea ta mă cheamă;
Mamă vreau să-ţi fiu. Aseară, fost-ai vrednic Basarab
Ţinînd piept celor puternici, ţinînd parte celui slab.
Mi-ai plăcut întotdeauna, deşi, însă, cîteodată,
Mi-ai părut uşor la suflet şi de-o fire cam ciudată;
Prea nepăsător de toate, prea pornit pe desfătări;

Scanned with OKEN Scanner

Şi nesocotind menirea ce dau eu acestei ţări.
Dar, eşti tînăr, nalt la suflet şi ţi-e inima cinstită.
Cu-nsuşiri de-acestea, viaţa poţi s-o afli fericită
Şi mărcaţă chiar, cu vremea, călăuză de mă iei.
Deci, iubiţi-vă, voi; restul mă priveşte, dragii mei.
(Îi sărută pe amîndoi şi iese prin dreapta, întovărăşită de ei pînă la uşă.)

SCENA VII[18]

Mircea, Anca

MIRCEA

Anca mea!

ANCA

De-acum, iubite, sunt a ta.

MIRCEA

E cu putinţă?
E nevrednică de tine păcătoasa mea credinţă.

ANCA

Pentru ce?

MIRCEA

Oh! simt nevoia să ţi-o fi mărturisit,
Ţie, vina ce-astă noapte duhul mi l-ai ispitit:
Te iubesc, o ştii, Ancuţo; fără margini mi-e iubirea.

---

18 Convorbirea dintre cei doi îndrăgostiţi, Mircea şi Anca, axată pe problemele iscate de o inimă prea aprinsă (bucurii, temeri şi dorinţi) şi de o ambiţie declanşată de un „vis" (acela de a fi domn) constituie o pagină literară de autentic romantism care nu se diferenţiază cu nimic — minus datele particulare — de paginile semnate de un V. Hugo, A. de Musset ş.a. Dimensiunile reduse, strunirea efuziunilor lirice, numărul lor redus ş.a. sînt rezultatul atitudinilor şi concepţiilor dramaturgului român, vizibil influenţat de climatul literar de la începutul secolului al XX-lea.

Scanned with OKEN Scanner

Acest simțimînt îmi umple, îmi pătrunde toată firea
Și n-aș fi crezut, vreodată, să mai aibă pieptul meu
Loc de vreo simțire nouă fiind plin de dorul tău!
Dar, aseară, cînd sub ochii-mi se făcu să licărească
Vrăjile coroanei — culmea pentr-o frunte omenească —
Mi-a pierit vederea, judecata mi s-a-ntunecat:
O ispită,| vai! Ancuțo, sufletul mi l-a mușcat:
Mi-am uitat iubirea, te-am uitat pe tine, da, pe tine,
Și-am făcut alt vis!... O clipă! doar o clipă!... Mi-e rușine
De-acea clipă!...

ANCA

Oh! nu, Mirceo! Visul tău a fost măreț
Cînd ai prețuit iubirea pe-un așa de mare preț.
De n-ai dat-o-n astă-noapte pentru scaun și coroană,
Mie vii să-mi ceri iertare?... ție, eu să-ți fac dojană?
Nu! nu! De e vină-acilea și de va să fii iertat,
E de slava ta, de care pentru-amor te-ai lepădat...
Și, de-ai fi, tu, Basarabe, azi să simți aci rușine
E că mai presus de slavă, Mircco, tu m-ai pus pe mine.

MIRCEA

Anco! Anco!

ANCA

Da, iubite; mult mai mult azi te iubesc,
De tot prețul jertfei tale cată să te răsplătesc.

MIRCEA

Oh! oh! farmec al iubirii, vrajă plină de lumină,
Ce fac dintr-un rău un bine, și o slavă dintr-o vină!
(Ei stau un moment strîns îmbrățișați în tăcere
Dar ușa din fund se deschide.)

UN COPIL DE CASĂ
(anunțînd)

Curtea.
(Mircea și Anca se despart ca din vis și se duc spre pridvor.)

Scanned with OKEN Scanner

SCENA VIII

(Intră curtea. Boierii sunt în straie bogate și nearmați. Ei formează grupuri, se închină unii la alții, își dau mîna și par bucuroși a-și împărtăși o știre. Mai la urmă intră Groza cu Vlad și ceilalți. Mai apoi, Costea și fiii săi. Un boier, zărind pe Groza, se înaintează repede spre el, urmat de alții.)

ÎNTÎIUL BOIER

Ah! jupîne Grozo, din adînc te fericesc
De-nvoiala dobîndită de la vodă; și, doresc
Să mă numeri și pe mine în oștirea boierească
Ce, sub Costea, la Moldova, duce legea strămoșească.
Am arcași treizeci și ghioage și mai multe.

AL 2-LEA BOIER

Ceata mea
E călare, poartă suliți, și, de lemte de curea
Însolzite-n fier și-aramă, buzdugane năstrugite
Cu mîner de corn.

AL 3-LEA BOIER

Jupîne, eu îți dau securi călite
Doar în apă neîncepută, apă vie de izvor.
Nu e pavăză să nu se sfarme sub ciocnirea lor
Cînd flăcăii mei le-aruncă, hăulind!

UN BOIER BĂTRÎN

Eu, zece care
Cu opt juncі — hrăniți în pajiști, buni de jug și de mîncare —
Și-ncărcate toate zece cu mălai* și grîu bătrîn.
De n-ar fi înghețat-o vîrsta, ți-aș da inima din sîn.

(Groza dă mîna cu ei, rînd pe rînd, mulțumindu-le. (Intrînd) Costea, toți îl înconjoară, îl fericesc etc. Ei formează un grup către fund. În acest timp intră, din dreapta, Clara-doamna, Kallány, Pala, jupînese etc.)

---

* *Mălai* — pe atunci meiul se numea mălai (n.a.).

Scanned with OKEN Scanner

UN COPIL DE CASĂ

(amuțind)

Doamna Clara.

(Curtea se închină, dar boierii din grupul lui Costea aruncă priviri de ură asupra noilor veniți.)

KALIÁNY

(intrînd cu doamna)

Vodă pune temei mare pe-ncuscrirea
Sa cu Stareț.

CLARA

(arătîndu-i pe Mircea, care face cu Anca un grup pe pridvor)

Uite colo. Ca să dărîm clădirea
Cc-o zidește un fățarnic pe-un atît de-adînc temei,
E de-ajuns să se înțeleagă două inimi de femei,
Anca și cu mine: dînsa cu iubirea, eu cu ura,
Și clădirea și temeiul se rostogolesc de-a dura.
Ce-ai de zis?

KALIÁNY

E de minune.

CLARA

(așezîndu-se pe jățul din dreapta)

Ah! de-ncearcă Vodă Vlad
Împotrivă-mi să ridice ziduri, zidurile cad;
Și, sub pietrele și colbul din clădirile surpate,
S-or afla, cîndva, voivodul și coroana, sfărîmate.

(O scurtă tăcere ca de așteptare. Se deschide ușa din stînga.)

UN COPIL DE CASĂ

(de la ușa din stînga)

Vodă.

(Intră vodă urmat de Miked și de toți marii dregători.)

VODĂ

Bun venit cu toții!

(Curtea se închină. Vodă merge la jilțul unde șade Clara; doamna și îi sărută mîna.)

Doamna noastră...

CLARA

Fiul meu...

VODĂ

(după ce s-a așezat pe jilțul din stînga, către curte, vomd să dea impresia că nu se ocupă de politica externă)

Aflu, dragi boieri, că iestimp a dat bunul Dumnezeu
An mănos în țara noastră; că pătulele sunt pline
De bucate; că-n podgorii, viile se-arată-n bine;
Că, -n sfîrșit, livezi și lanuri — din senin cum și din plug —
Slavă domnului, sunt toate bucurie și belșug.
Așa spune Grue.

CLARA

(aiacînd)

Dacă țara e pe veselie,
Dă prilej și curții tale astăzi veselă să fie.

VODĂ

Bucuros.

CLARA

Domnița Anca, fiica mea și sora ta
Preaiubită, este-acum în vîrstă de-a se mărita;
Și, de vrei să fie astăzi zi de mare mulțumire,
Îi vom da domniței Anca pe alesul ei de mire...

(Schimbînd tonul.)

Te uimești?

VODĂ

(surprins)

He... da... desigur... doamne! cum n-aș fi uimit?
Așa știre... dată astfel... în vileag...

Scanned with OKEN Scanner

CLARA
(căutînd să forțeze mîna lui vodă)
Fii liniștit.
De n-ar fi ales copila mire vrednic de-o domniță,
Lăstar mîndru ce răsare din chiar mîndra voastră viță,
Și de nu ne-ar fi el nouă cum îi e și dînșii drag,
N-aș fi dat eu, Clara-doamna, așa știre... în vileag.
(Încet către Kaliány, care stă la stînga jățului ei:)
Oh! avcai dreptate: vezi-l cît e de uimit.
(Către vodă, cu insistență:)
Ei bine.
Nu mă-ntrebi pe cine-ales-a fiica mea?

VODĂ
(în silă)
Ba da. Pe cine?

CLARA
(arătînd pe Mircea, care s-a înaintat)
Iată-l.

VODĂ
Mircea?!

CLARA
Da, el însuși! El, viteazul tău nepot,
Căruia cu drag i-aș zice fiul meu.

VODĂ
(aparte)
Vai! Vai! De-un ciot[19]
Să se poticnească, doamne, viitorul țării!

ANCA
(care a venit în dreapta jățului mamei sale)
Mamă,
De ce tace vodă?

19 Ecou eminescian cu aceleași valențe și trimiteri de sens, semnificații și personaje.

Scanned with OKEN Scanner

CLARA
(tare și cu intenșie)
Vodă tace că, de bună seamă,
N-are nici o-mpotrivire la căsătoria ta.
(Către vodă, insistînd:)
Nu-i așa?

VODĂ
(încolțit)
Ba... chiar așa e... Totuși, muma va ierta
Dacă fratele, cc-n suflet e cuprins de bucurie,
Vrea să ceară de la vodă, pentru-așa căsătorie,
O părere chibzuită.

CLARA
(izbucnind)
Dar ce ai de chibzuit?
Mircea pe-Anca o iubește și de ea el e iubit;
El e Basarab ca tine: ce mai vrei?

VODĂ
E cinste mare
Ce rîvnește el. N-ajunge să goneașcă de-a călare
Cerbul, lupul sau mistrețul, sau să săgeteze-n zbor
Vulturul, sau să-ncolțească urșii-n vizuina lor;
(Mircea face un pas; vodă cuvîntează către el:)
Nici n-ajunge, cînd vrăjmașul pune ochii pe moșie,
Să-ncingi palașul pe zale și să lupți cu bărbăție
Nu, n-ajung acestea toate ca să fii, vreodată, — drept
Să ridici pînă la dînsa dorul tînăr ce-ai în pept;
Anca nu e numai sora mea și fiica doamnei Clara;
E a țării, și pe dînsa n-o mărită decît țara;
Numai țara va alege Anchii ginerele ei;
Și-l vrea domn! Fii domn tu însuți, soțul ei să fii de vrei.

ANCA
(îndurerată)
Mamă! Mamă!

Scanned with OKEN Scanner

CLARA
(încet)
Kaliány, vezi-l cum se dezvelește!

MIRCEA
(care, călînd în juru-i, a aflat îmbărbătare în ochii tovarășilor săi: către vodă:)
Dacă țara, muma Anchii, ce prin gura ta vorbește,
Vrea pe fruntea mea de mire o coroană ca a ta,
O voi dobîndi, ca Anca să-mi ajute-a o purta.
Mă-mboldeai adese-n vremuri să vreau slavă și mărire;
Eu nu le voiam, că-n mine nu-ncăpea decît iubire.
Dar iubirea — ce visasem într-al fericirii somn —
E prea sus de mine? Fie: pentru ca m-oi face domn.
Costea, Groza, Vlad Algiu, mîndră ceată boierească,
Mă mai vreți în capul vostru?

BOIERII
(cari l-au înconjurat pe Mircea)
Să trăiască! Să trăiască
Mircea-vodă!

VODĂ
(uimit)
Mircea-vodă?

GROZA
(către vodă)
Da! Pristana[20] ce ne-ai dat
Dă Moldovei domn pe Mircea și lui Mircea voivodat.

CLARA
(uimită, și ca, către Kaliány)
Cum ? Ce zice?

BOIERII
Să trăiască Mircea-vodă!

---

20 *Pristană* — aprobare, încuviințare.

Scanned with OKEN Scanner

KALIÁNY
(semeț)

Ce trădare!

CLARA

Le dăduse și pristană, Kaliány!

KALIÁNY
(pășind înainte)

Prin urmare
Vlaicu Basarab-Voivodul — ce alianță a jurat
Cu voivodul din Moldova și slăvitul împărat
Ludovic, stăpînul nostru — azi, pe față îi trădează?
Și, la curtea sa din Argeș, pe rebeli îi înarmează?

VODĂ
(aparte)

Oh! trei zile!

KALIÁNY

Să se știe!
(Boierii, cari au ascultat întîi, cu surprindere, cuvintele lui Kaliány, încep a murmura și privesc solul cu amenințare. Dar, la glasul lui vodă, surprinderea și amenințarea se schimbă în uimire, apoi într-o deznădăjduire adîncă.)

VODĂ
(prefăcut, ca ieșind dintr-un vis)

Ce-auzii?... Ce vor?... Ce spun?
Mi s-a turburat auzul? Sau visez? Or sunt nebun?
Mă-nșelai sau zisu-mi-s-a c-aș fi pristănit izodul[21]
Cu menire să răstoarne la Moldova pe voivodul
Lațcu, bunul meu prieten? Cum că — însumi eu — am dat
O asemenca învoială? Cum că, deci, eu am trădat?
Și accasta mi se spune chiar în față! Ce-ndrăzneală!

21 *Izod* — expediție.

Scanned with OKEN Scanner

Cine-a zis c-am dat eu, vodă, o asemenea-nvoială?
Cine? Vreau să știu.

GROZA

Măria-ta...

VODĂ
(prefăcut și executîndu-și planul)

Tu, Grozo? Cine? Tu?
Dar de unde născocirea-aceasta? Cum îți abătu
Să te-ncerci — cu mine față — să strecori așa minciună?

GROZA

Doamne...

VODĂ
(idem)

Ca rostită astfel lumea să ți-o ia de bună
Și să crează că-n izodul — ce sub mînă-l unelteai —
Însuși pe voivodul țării de tovarăș îl aveai
Astfel că, primit la curte de miloasa-mi îndurare,
Mă făceai încet cu-ncetul o unealtă de trădare!
Oh! ce viclenie!

GROZA

Doamne...

VODĂ
(idem)

Taci, îți spun că ai mințit
Cînd ai zis că vreo pristană ție eu ți-am slobozit.

GROZA

Dar n-am zic că chiar din gura însăși a măriei-tale...

VODĂ
(idem)

Ah! dai îndărăt acuma? Încolțit, găsești cu cale
S-arunci vina ta pe altul?...

GROZA

Doamne...

VODĂ

(idem)

Dar nu vreau să știu.
Nu-i scăpare-n mișelie: ești de vină și te țiu.
Pircălabe, străjuiește-l! Vreau de obște să se vadă
Cum Vlad Basarab-voivodul pedepsește o dosadă.[22]
Du-l în temnița din culă ce, prin ușa de stejar,
Dă-n odaia mea. Acolo îi voi fi chiar eu strejar.[23]
(Groza, însoțit de pîrcălab și înconjurat de streji, iese prin stînga. Vodă urmează către Mircea și ceilalți, idem:)
Iară tu și voi, tovarăși ai dosadei făptuite,
Și tovarăși mai cu seamă în zavistii[24] ticluite,
Împotriva unui vodă mie aliat cinstit,
Ar fi drept de Moldoveanul să nu vă fi despărțit,
Ca, precum porniați cu dinsul uneltirile rebele,
Să purtați tot împreună astăzi, lanțurile mele.
Dar din ruga doamnei noastre — sufletul îi e prea bun —
Uit și iert! Ca fiu cucernic, dar, se cade să v-o spun,
Nu ca domn.
(El privește toată curtea, de jur împrejurul său, apoi pășește cu smerenie către Clara-doamna:)

De-acuma, doamnă, spune, ți-este potolită
Supărarea? și de fiul tău smerit ești mulțumită?

CLARA

(cu o ironie pe care n-o poate stăpîni)

Te-ai ținut de vorbă, Vlade; ești bun fiu.
(Vodă îi sărută mîna și pornește spre stînga.)

---

22 *Dosadă* — mîhnire, întristare.
23 *Strejar* — străjer, paznic.
24 *Zavistie* — invidie, dușmănie, ură, ceartă, gîlceavă.

Scanned with OKEN Scanner

VODĂ

Boierii mei,

Pace vouă!

(Către Miked:)

Vino, bane.

(Miked s-apropie de el, mirat: dar vodă îi zîmbește prietenos. Apoi, pe cînd curtea se înclină, el iese sprijinit pe Miked și urmat de marii dregători, și zice, ca în aparte, dar și pentru Miked:)

Oh! trei zile! Încă trei!...

(Cum a ieșit vodă, o mișcare ca de ușurare se face printre curteni. Anca, pe care o-năbușa plînsul, se aruncă la sînul mamei sale.)

ANCA

Mamă!...

CLARA

(dezmierdînd-o)

Anca mea, n-ai grijă de nimica.

(După ce Anca a ieșit prin dreapta:)

Kaliány,

Vino să croim de lucru șarpelui de Vlad.

(Iese cu Kaliány tot prin dreapta. Curtenii încep a porni spre fund, lăsînd locului grupul lui Mircea, abătut și încremenit.)

ÎNTÎIUL BOIER

(privind acel grup)

Sărmanii!

Într-o clipă se dărîmă, ca din trăsnet, visul lor!

AL 2-LEA BOIER

Ce vis mîndru!

UN BOIER BĂTRÎN

Niciodată n-a fost astfel vodă.

ÎNTÎIUL BOIER

Mor
De necaz că sfatul doamnei iarăși l-a răpus.

UN BOIER BĂTRÎN

He! vere,
Vai de omul ce zăbunul[25] și-l împarte cu-o muiere!
(Curtenii ies cu toții. Grupul lui Mircea a rămas neclintit.)

SCENA IX

(Rămași singuri, conjurații se întreabă din ochi. După o tăcere.)

NICODIM
(încet)

Vodă Vlad trădează legea.

MANEA
(idem)

Ncamul!

VLAD
(idem)

Țara!

ALGIU
(idem)

Și-a pierdut
Dreptul la credința noastră.

VLAD
(idem)

El pe Groza l-a vîndut
Papistașilor.

---

25 *Zăbun* — haină lungă bărbătească cu sau fără mîneci făcută din lînă sau stofă (bumbac).

Scanned with OKEN Scanner

NICODIM

(idem)

Şi, mîine, asculta-vom, cu de-a sila:
„Io, Vlad sin Alexandru, voivod şi domn cu mila...“

MIRCEA

(întrerupîndu-l, tot încet)

Jurămîntul ce-mpotriva Laţcului, ieri, l-aţi jurat;
Îl veţi ţine şi-mpotriva Vlaicului?

TOŢI

(afară de Costea şi cu glas înăl.uşit)

Nenduplecat!

MIRCEA

(idem)

Haidem dar.

COSTEA

(oprindu-i şi idem)

Oh! nu, prieteni. Ieri juram o războire
Sfîntă; iar ce faceţi, astăzi, e cumplită răzvrătire...

MIRCEA

(întrerupîndu-l, idem)

Am jurat.

(Către ceilalţi:)

Veniţi la mine, astă-seară.

BOIERII

(idem, afară de Costea)

Vom veni!

MIRCEA

Pe diseară.

Scanned with OKEN Scanner

COSTEA
(idem)

Mirceo l...

(Mircea îi răspunde prin un gest hotărît şi iese prin fund, urmat de toţi boierii.)

COSTEA

(încearcă zadarnic să-l înduplece, apoi, rămas singur, rosteşte în aparte)

Doamne, de-am ştiut îmbătrîni
În cucernia credinţei şi cu sufletul pe faţă,
Mă fereşte de-o ispită, mă-narmează cu-o povaţă
Să nu fiu nici lor, nici ţării, nici lui vodă trădător,
Şi să-i scap de-o crimă, doamne şi, pe domn de ura lor.[26]

Cortina cade

---

26 Absenţa unor personaje şi a unei dirijări a celor exprimate către un partener, neapariţia celor spuse în interesul unei replici şi nediferenţierea ca organizare lingvistică de o replică oarecare, pledează ca reculegerea de formulă religioasă exprimată de boierul Costea Muşat în finalul actului II să nu fie considerată un apartéu, ci un scurt monolog. Acest ultim aspect ar putea permite acceptarea precizării lui 'Al. Davila făcută în „planul autorului".

Gîndurile şi aspiraţiile exprimate conturează personalitatea şi conduita exemplar de rectilinie a acestui lucid şi înţelept boier din viţa Muşatinilor ce-l detaşează mult de ceilalţi boieri,

Scanned with OKEN Scanner

ACTUL AL TREILEA

Scena reprezintă odaia lui Mircea, în casa lui. În fund, la stînga, o fereastră adîncă în ogivă bizantină, cu pervaz în coloane de marmoră, și despărțită în două printr-o coloană. În planul al doilea, pe peretele din stînga, o icoană mare cu iconostas și epitrafil mascînd o ușă secretă. La dreapta, în fund, ușa odăii. În față, către stînga, un jeț, către dreapta o masă, scaune etc.

SCENA I

Mircea, Pala

(E apusul soarelui. Mircea șade pe un jeț, lîngă masă, cu capul în mîni. Pala șade pe răzămătoarea ferestrei. El are de gît o lăută.)

PALA

(după ce a privit lung la Mircea)

Doamne Mirceo l

MIRCEA

(fără a mișca)

Ce?

PALA

Stăpîne, a-nserat. Cu blînda noapte,
Se strecoară-n orce suflet ale mîngîierii șoapte;
Singur, suflctu-ți respinge, restilnit de-amar și chin,

Scanned with OKEN Scanner

Roua răcoroasă-a nopții, alinarea din senin.
Vin-aci, lîngă fereastră. Uite: dincolo de zare,
Unde se lovește cerul cu pămîntul în hotare,
Din ce-a fost o zi întreagă, mai măreț, mai lucitor,
Dintr-un soare, ce rămîne? Mohorîtul unui nor
După-o clipă de-ntristare firea-și uită mîndrul astru;
Stele mii răsar cu-ncetul, ochi ai cerului albastru.
Și spun lumii că sunt toate cum sunt aștrii trecători:
Ce se stinge-n murgul serii renviază către zori.
Fă și tu cum face firea, întristarea ți-o curmează;
Sufletul în noi e soare: de se stinge, renviază.[1]

MIRCEA[2]

E rănit, al meu, de moarte. Cu-o scînteie l-au aprins
Licăriri amăgitoare, cu-o suflare mi l-au stins.

---

1 O replică inspirat realizată, care trădează sursele literare la care recurg: dramaturgul Coșbuc — mai puțin — și Eminescu — cu precădere. (Bunăoară: „Vin-aci lîngă fereastră. Uite: dincolo de zare / Unde se lovește cerul cu pămîntul în hotare"; sau „Stele mii răsar cu-ncetul, ochi ai cerului albastru / Și spun lumii că sunt toate cum sunt aștrii trecători..."): Prin ton, imagini și sugestii replica lui Pala poate fi considerată o inspirată pagină lirică.

2 Mircea rostește un monolog cu caracter adresativ care, spre deosebire de cel tipic, nu oferă, ca de obicei, o „cădere a măștii", ci o „mască a lucidității". Axată pe tema fortuna labilis („M-am urcat pe culmea slavei, într-un rai de strălucire../ Și m-au prăbușit în sorburi de-ntuneric și-amăgire"), replica lui Mircea e alcătuită pe o aliterație folosită nu ca o figură onomatopeică, ci ca una expresivă. Aliterația din această replică este alcătuită din nouă versuri aflate în raport de identitate: toate aceste unități sintactice încep cu un verb la infinitiv (*„A domni... / A privi... / A fi omul... / A fi sufletul..."*), iar dintre acestea trei mai au încă un verb la infinit (*„A meni* orice mărire, *a porni* orice ispravă"), iar una conține patru verbe la infinitiv (*„A voi, a putea toate, a fi totul... a domni"*). Spre finalul replicii dramaturgul strecoară motivul din *Într-o grădină* de Ienăchiță Văcărescu.

Scanned with OKEN Scanner

M-au urcat pe culmea slavei, într-un rai de strălucire,
Și m-au prăbușit în sorburi de-ntuneric și-amăgire.
Deșteptîndu-mă deodată din al fericirii somn,
Au trezit în mine-o rîvnă nempăcată: a fi Domn!
A domni, a fi puternic de-o putere uimitoare;
A privi o lume-ntreagă jos, departe, sub picioare;
A fi omul fără seamăn într-o țară și-un popor;
A fi sufletul, și gîndul, și voința tutulor;
A meni orce mărire, a porni orce ispravă;
A fi dătător de lege, și de datini, și de slavă;
A nu fi robit de nimeni și pe toți a-i stăpîni;
A voi, a putea toate, a fi totul... a domni!...
Domn! Domn! Înțelegi?... Ce groaznic mușcă rîvna de mărire!...
Eram vrednic de-așa rîvnă, vrednic de așa menire.
Oh! Cu Anca mea iubită cît am fost de fericit!
Dar mi-au luat-o, mi-au răpit-o, și déodată-au vestejit
Floarea sufletului tînăr ce-nflorea la-al slavei soare
Și se răcorea cu roua dragostei, sărmana floare!
Dibuind pășesc acuma de-al orbirii sorb[3] cuprins:
Steaua dragostei și-al slavei soare de pe cer s-au stins,
Călăuze! Călăuze!...

(El cade cu capul pe mîini, înecat de plîns.)

PALA

Aibi nădejde. După ploaie
Mult mai limpede-i seninul, stelele mult mai vioaie;[4]
Și luceafărul, ce-acuma ți s-ascunde sub un nor,
Poate răsări, pe cerul limpezit, mai lucitor.

---

3 *Sorb* — sensul curent cu care îl folosește dramaturgul ar fi groapa ce absoarbe totul, vîrtejul apei pe care dacă nu-l eviți te atrage la fund!

4 O prelucrare reușită a proverbului „După furtună vine și vremea bună".

Scanned with OKEN Scanner

Fii bărbat. Domnița Anca te iubește. Cine știe,
Dacă frămîntări de-acestea nu-s izvor de bucurie?

MIRCEA

Oh! de-ar fi!

PALA

Cu vremea, poate, vodă se va-ndupleca...

MIRCEA

(tresărind)

Vodă!... Îl urăsc pe Vodă ce nu știe ridica
Pururea tăcuta-i voce, pururea smerita-i frunte
Decît către cei cucernici ce nu cată să-l înfrunte.
Îl urăsc pe vodă!... Și, deoarece mi-a-nveninat
— Cu fățarnica-i sfidare de-a fi domn încoronat —
Cuget, inimă și rîvnă, vreau putere, vreau mărire!
Da, orcum, prin orce mijloc, prin trădări, prin răzvrătire
Vreau domnia, da, orunde; vreau coroana, pe-a oricui
Vodă sprijinind pe Lațcu, vreau de-acum coroana lui.[5]

PALA

(după o tăcere)

Fie. Sunt al tău, stăpîne. Fă ce vei voi cu mine;
Ți-s dator cu viața; numai ea mă va plăti de tine.
(Dă-n genunchi și sărută mîna lui Mircea, care îi zîmbește dureros. Dar ușa secretă din stînga se deschide-ncet. Anca se arată, privește un moment în cameră, apoi se coboară în scenă.)

---

5 „Îl urăsc pe Vodă" — motivația pe care o invocă Mircea în replica dată lui Pala — îi permite dramaturgului să valorifice valențele retorice ale anaforei, unele situate în poziția inițială, altele în poziția mediană. („*Vreau* domnia, da, oriunde; *vreau* coroana pe-a oricui / *Vodă* sprijinind pe Lațcu, *vreau* de-acum coroana lui".)

Scanned with OKEN Scanner

SCENA II[6]

ANCA

Mircea I

MIRCEA
(tresărind

Anco!

(El aleargă la dînsa şi o ia în braţe. Pala se duce de se aşează iarăşi la fereastră.)

ANCA
(îmbrăţişată)

Da, iubite, strînge-mă la piept, că sunt
Rătăcită de durere şi că groaznicul pămînt
Mi-e pustiu, şi că mi-e frică, fulg uşor furat de duhuri;
Vai! să n-am de ce mă prinde, bîntuită prin văzduhuri.
Dar te aflu, simt în tine reazămul obişnuit,
Şi, ca iedera, mă mlădii pe stejarul meu trăsnit.[7]

---

6 Întreaga scenă a II-a poate fi considerată o autentică şi valoroasă pagină de literatură romantică atît prin temă cît şi prin personaje. Autorul mînuieşte cu abilitate instrumentele luate din recuzita romantismului, acele potenţe artistice nebănuite pe care le valorifică cu rezultate bune sub raport dramatic. Sînt situaţii, date, comportamente etc. amintind de pagini literare semnate de Victor Hugo, A. de Musset ş.a., dar purtînd în esenţa lor pecetea originalităţii dramaturgului român.

7 Replica Ancăi cuprinde două metafore diferite ca realizare. Prima — „fulg uşor furat de duhuri" — este de tipul epitetului metaforic, iar cea de a doua „stejarul meu trăsnit" — este de tipul comparaţiei prescurtate. Ambele metafore îşi dezvăluie valenţele artistice cînd apelăm la indicii contextuali şi, mai ales, cînd substituirea termenilor proprii se face, cum se obişnuieşte, pe baza unei sinonimii stilistice.

Scanned with OKEN Scanner

MIRCEA

Anca mea!

(O așează pe jețul din stînga și se îngenunchie la picioarele ei.)

ANCA

(dezmierdîndu-l)

Oh! dragă Mirceo, ne fu dat de sus cu bine
Inimile noastre pururi una pe-alta să se-aline.
Sunt a ta pe-ntotdeauna!

MIRCEA

Anca mea!

ANCA

Să ne iubim
Toată viața!

MIRCEA

(în extaz)

Da!
(O lungă tăcere. Dar un gînd străbate mintea lui Mircea.)
Dar Vodă!

ANCA

Ce ne pasă!

(Mircea s-a despărțit de Anca, pornit pe gînduri. Ea se scoală, îl urmează, se alipește de el.)

Să fugim!...
Vino... Vom fugi departe, toată noaptea, orșiunde,
Pînă cînd în codrii tainici dragostea ne-o vom ascunde!...
Vino!...[8]

---

8 Replica Ancăi este prin conținut și formulări artistice tipic romantică. Sub acest aspect textul ne trimite la poeziile de dragoste ale marelui Eminescu. Exaltarea și dorința de împlinire ale Ancăi o obligă să ia inițiativa și să facă propuneri de genul: „în codrii tainici dragostea ne-o vom ascunde" sau „vom fugi departe."

Scanned with OKEN Scanner

MIRCEA
(aparte, luptînd)

Doamne sfinte!

ANCA

Vino, vino să fugim de-acl...

Vino!

MIRCEA
(dezbărîndu-se de ea)

Anco! taci!... că mintea-ncepe-a mi se rătăci!...
Simt că se ridică-n mine nu știu ce străveche zgură;
Peste lacu-mi de iubire a plouat potop de ură:[9]
Și vîrtejul — ce chiar astăzi pe-amîndoi ne-a-mpresurat —
Lacul limpede și-albastru pînă-n fund l-a turburat;
Simt în mine o nevoie, simt un dor de răzbunare
Împotriva-acelui suflet, fără nici-o milă, care
Mi l-a chinuit, Ancuță, mi l-a pălmuit pe-al meu.
(El cade pe jețul de lîngă masă, cu capul în mîni.)

ANCA
(dezmierdîndu-l)

Mirceo, uită!...

MIRCEA
(depărtînd-o)

Ah! ce-ar zice curtea, lumea, dacă eu,
Basarab, primind în față așa groaznică dosadă,
D-o cumplită zăcășeală lumii-ntregi n-aș da dovadă!...
Oh! s-ar zice că nu-s vrednic de-al meu nume, de-al meu neam!...
Vreau o răzbunare, Anco! — cum o fi — dar o s-o am.

9 În răspunsul lui Mircea versul „Peste lacu-mi de iubire a plouat potop de ură" e realizat prin alăturarea cu mare beneficiu estetic a două metafore. Așezate în finalul unei ample fraze, cele două metafore își sporesc plasticitatea.

Scanned with OKEN Scanner

ANCA

(gingaşă din voinţă)

Cum o fi?... Iubite, uite, răzbunarea eu ţi-oi la-o:
Vodă Vlad nu-ţi învoieşte de soţie pe-Anca? Ia-o.
Ţi-e alături, te iubeşte, chiar în ciuda lui te vrea;
Ia-o, şi-ţi iei totodată răzbunarea ta cu ea.
Nu-i aşa?

MIRCEA

Oh! Anco! Anco!

ANCA

Lasă-ţi inima, iubite,
Să vorbească tare-n sfatul gîndurilor înăsprite;
Să rostească dînsa vorba cea din urmă.

MIRCEA

Nu! Nu vreau
Sub ascuns să-mi iau soţia ce-s în drept, făţiş, s-o iau.

ANCA

Vai!

MIRCEA

M-aş învoi-ndeobşte, însumi eu, cu-aşa ruşine!
Însumi eu mi-aş face-o singur, de-aş primi să fug cu tine.

ANCA

Mirceo, vai!...

MIRCEA

Nu! Nu! copilă. De-aşa scîrbă m-oi feri,
Nu te dă, de voie bună vodă?... Te voi cuceri!
Dar să fur ce-mi este dreptul, să te fur că nu-mi eşti dată!
Nu! Nu vreau. Această faptă pe-amîndoi ar fi o pată.

ANCA

(îngenunchind lîngă jeţ)

Mirceo! fie-ţi milă...

Scanned with OKEN Scanner

MIRCEA

(zdruncinat)

Anco, taci!...

ANCA

Oh! nu mă mai iubeşti?

MIRCEA

(luîndu-i mîinile şi atrăgînd-o)

Cum ai zis? Eu...

ANCA

Mi-a spus Costea; altele de-acum rîvneşti!...

MIRCEA

Taci! oh! taci!... Nu căta vină într-o răzvrătire dreaptă.

ANCA

Nu mă mai iubeşti!...

MIRCEA

(lăsînd-o de mîini)

Oh! Doamne!

(El îşi ascunde capul în mîini. Anca zace plecată pe braţul jăţului şi plînge. O tăcere. Deodată, Pala, care i-a privit cu înduioşare, începe a cînta, ţinîndu-şi hangul[10] pe lăută.)

PALA

(cîntînd)

Iarba rea, cum năpădeşte
Cîmpul de mohor,
Cîmpul tot îl otrăveşte,
Florile de mor,
Rîvna-n gheare cum apucă
Sufletul uşor,

10 *Hangul* — a ţine isonul, a acompania.

Sufletul îl și usucă
Recele-i fior.[11]

(Mircea și Anca, auzind cîntecul, au ridicat capetele, dar Mircea se-ntunecă și mai mult.)

ANCA

(observîndu-l, aparte)

Sună, dulce viers, deșteaptă
Biata-i inimă-amorțită de prea multele dureri.

PALA

(urmînd)

Lasă paloș, lasă zale.
Celor ce le vor;
Ia, cu mîndra-ți, altă cale:
Calea codrilor.
De e soarele-n mărire,
— Soarele-arzător —
Sub sprînceana ei subțire
E o stea: amor.

(Mircea rămîne neclintit, cu capul pe brațe. Anca îl privește, palpitînd de nădejde: apoi deznădăjduită.)

ANCA

Mirceo! Mirceo! n-auzi glasul dorului!...

MIRCEA

(zbuciumîndu-se)

Vai! Vai!

(El se luptă cu sinești: în sfîrșit se hotărăște, se scoală și trece pe dinaintea Anchii, îngenuncheată lîngă jeț.)

Ce ceri

---

11 Improvizațiile trubadurești ale lui Pala amintesc prin formă, metrică și rimă de versurile Văcăreștilor, ale lui Costache Conachi sau ale lui Anton Pann.

De la mine nu se poate, nu!

(Către Pala:)

Cîntarea ţi-e isteaţă
Dar mi-e dor de răzbunare şi vreau sprijin, nu povaţă.

ANCA

(care s-a sculat şi-şi stăpîneşte durerea)

Oh! rănitu-m-ai în suflet, Mircco.

MIRCEA

(aparte, tresărind)

Doamne!

ANCA

Dar prea mult
Te iubesc, ca-n mine glasul zăcăşelii să-l ascult.
Nu. Mă duc... Rămîi cu bine..

MIRCEA

(turburat)

Anco!

ANCA

(mergînd spre uşa secretă)

Fie pe-a ta voie:
Anca ta-ţi va da şi sprijin de-i avea de el nevoie.

MIRCEA

(făcînd un pas după ea, oprindu-se)

Anca mea!

ANCA

(lîngă uşă)

Mă duc.

MIRCEA

(aruncîndu-se la picioarele ei)

Ancuţo!... iartă-mă!

Scanned with OKEN Scanner

ANCA

(fericită)

Oh!

(Ea se-ntoarce către el, îl sărută pe frunte, aşteptînd urmarea primului imbold: dar el nu face nimic ca s-o reţină.)

Te-am iertat...

Te-am iertat... mă duc... Oh! Mirceo!

(Înăbuşind-o lacrămile, iese repede.)

SCENA III

Mircea, Pala

(Mircea, adînc mişcat, stă o clipă la-ndoială, apoi se scoală din genunchi, face un pas către uşă, ca şi cum ar urma pe Anca, însă iarăşi se-ndoieşte, se opreşte şi caută să-şi adune gîndurile.)

PALA

(care-l observă)

Cel din urmă sărutat.

MIRCEA

(trezindu-se)

Cum!... Te-nşeli, te-nşeli. Nu. Anca mă iubeşte, mă-nţelege,
Ştie că ne e mîndria sfîntă, dar cumplită lege;
Şi-Anca — crede-mă, copile — mirele nu şi-ar ierta,
Dacă dînsul de-a mîndriei sfîntă lege şi-ar uita.
Crede-mă.

PALA

Te cred. Cred încă că acela ce iubeşte
Într-adevăr, iubirii sale orşice jertfeşte.

MIRCEA

Vrei să zici...

Scanned with OKEN Scanner

PALA

S-a stins amorul! Spun că nu o mai iubeşti
Pe domniţa Anca.

MIRCEA

Pala, aiurezi!

PALA

Oh! nu!

MIRCEA

Ba eşti
Un copil. Iubesc pe Anca cu-o mai straşnică dorinţă!
Nu mi-e dată? Voi avea-o; dar prin drept de biruinţă
Vei vedea!

(Se aud paşi în afară.)

Ascultă... Paşii, ce se-apropie uşor,
Îmi aduc îndeplinirea necurmatului meu dor;
Sunt iubiţii mei tovarăşi ce-mi vor da, dintr-o lovire,
O coroană şi pe Anca, slava mea şi-a ei iubire.

SCENA IV

Aceiaşi, Nicodim, Vlad, Manea, Baldovin, Român Herescu, Murgu, Aldea Algiu

MIRCEA

(alergînd înaintea lor)

Bun sosit, iubiţi prieteni.

NICODIM

Doamne Mirceo, bun găsit.

(El intră, îşi dau mîna cu Mircea şi se coboară-n scenă.)

VLAD

Îţi aducem ştiri urîte.

MIRCEA

Cari ştiri?

VLAD

Am auzit

Că, -nchina' pîn' la ruşine, azi, de maştera maghiară,
Vodă,-n loc să se răscoale, i s-a dat mai mult pe gheară!
C-a-nvoit lui Kaliány, fără ştire, fără sfat,
Să clădească cetăţuie pentru unguri în Banat;
Şi-n sfîrşit, că, din îndemnul Clarei, s-a rostit că-i vreme
Să golească prin secure temniţele unde geme
Floarea boierimii. Groza, vai de el! cu viaţa-i chiar,
Poate să plătească doru-i pentru ţară şi altar.

MANEA

Suntem toţi loviţi într-însul.

NICODIM

Toţi... Şi-ntreaga ohridime[12],
Legea noastră.

VLAD

Împrejurul nostru mişuie-o mulţime
De iscoade, de streji mute ce-o simţim, în orce loc,
Sfredelindu-ne din spate sufletul cu ochi de foc.

ROMÂN HERESCU

Vezi cît de puţini venirăm.

BALDOVIN

Mulţi se ţin închişi în casă.

ROMÂN HERESCU

Straja curţii e-ndoită.

---

12 E metonimia—figură a ambiguităţii — unul produs (lumea ortodoxă) realizat cu ajutorul numelui locului de unde provine (Ohrida). Vezi nota autorului de la actul I, scena IV.

Scanned with OKEN Scanner

MURGU

În ograda ei se-ndeasă
Două sutășii călare, înarmate de război.

NICODIM

Doamna stă păzind pe vodă.

VLAD

Iară solul pe-amîndoi.

BALDOVIN

Răul e c-au prins de veste.

MANEA

Că ni se cunoaște gîndul.

MURGU

Și că n-aveam sorți de-acuma decît să ne-ajungă rîndul
Să-l urmăm pe bietul Groza în uitarea vreunui beci...

VLAD

Ce călăul va deschide, călăuza pentru veci.

NICODIM

Stăm în mîna lor.

ROMÂN HERESCU

Doar fuga ne rămîne.

MANEA

Nu-i scăpare
Altfel.

VLAD

Ne-or suna și ceasuri bune.

MANEA

(urmînd)

Căci pe răzbunare
Dacă-o fi pornită doamna, oh! de noi, amar și rău.

VLAD

Da, suntem pierduți!

Scanned with OKEN Scanner

MIRCEA

(uimit de ce aude, izbucnind)

Oh! doamne!... Și cu ochii pe călău,
Ca cireada de tăiere, ca lăstarul de pădure,
Noi, bărbați, privim cum rîndul ne sosește la secure!
Ce fel? Voi,[13] viteji de viță, boieri între boieri,
Voi, ce sufletele voastre le-mbătați cu slavă ieri;
Voi, ce prapurele[14] legii vreați să-l înălțați la soare;
Ce ziceați că rîvna voastră palașul să v-o măsoare...
Ah! v-o spun aci, menirea cu mîndria v-a-ncetat
Vouă, ce măreața-i țintă și pe Groza l-ați uitat;
Vouă, ce priviți o fiară cum de soarta voastră-și rîde
Vouă, ieri cumetrii morții, zăluziți[15] acum de-un gîde;
Căruia-n tocmeala-n care capul vi-l răscumpărați,
Drept zălog, ca să mai rabde, pe-al lui Groza l-aruncați.

NICODIM

Doamne!

VLAD

Doamne!

MIRCEA

Ah! vă pare că mi-e vorba prea sireavă:[16]
Nu, zău! mai puțin, desigur, decît fapta vă-i mîrșavă.

---

13 Dintre „figurile repetiției", anafora este foarte des folosită de Alex. Davila, pentru pronunțatul ei caracter retoric accentuat de o temă și personaje romantice.

Replica lui Mircea este alcătuită din două anafore în care sintagmele ce se repetă sînt pronumele personal de persoana a doua plural: *voi* (versurile 3, 4, 5) și *vouă* (versurile 3, 9, 10). Cu toată dubla prezență a anaforei, patetismul și dramatismul nu ating o cotă înaltă.

14 *Prapur* — steag ostășesc, flamură bisericească.

15 *Zăluzit* — înnebunit, năucit, înspăimîntat.

16 *Sireavă* — se desprinde din context nuanța de aspră, dură.

Scanned with OKEN Scanner

NICODIM

Doamne!...

MIRCEA

Oh! lăsați încalte să vă spun ce-ați făptuit;
Doar să vă roșiți de vorbă dacă fapta v-a priit.
Da, pe Groza voi, voi singuri, morții-l aruncați în pradă,
Voi loviți menirea noastră cu rușine și dosadă,
Voi, nu vodă, de credință și de neam v-ați lepădat,
Voi, nu vodă, voi, nu vodă, sîngele vi l-ați trădat!
Dar nu eu!... Un glas în mine îmi șoptește datoria
Și-acel glas — de nu s-aude de-orce suflet — e mîndria!
Și mîndria poruncește, celor ce-o aud cu dor,
Să privească-n față moartea cînd în joc e țara lor.
(Doamna Clara se ivește pe pragul ușii și ascultă ce urmează, neobservată de nimeni, decît de Pala, căruia îi face semn să tacă.)
Ascultînd acea poruncă, eu mă pun în răzvrătire
Cu voivodul cel nemernic ce ne mînă la peire,
Ce — smerit, viclean, fățarnic, închinîndu-se orcui —
E-o primejdie de-a pururi pentru noi și țara lui.
Voi, plecați-vă dar capul și fugiți! Eu vreau prieteni
Neclintiți, cum stau sub soare și sub trăsnet mîndrii cetini!
Sus mi-e fruntea-n zile line, sus și-n zile de nevoi.
Și-voi, față de restriște, să fiu singur.[17]

---

17 Replica lui Mircea e un „discurs" patetic prin care personajul pledează în fața boierilor pentru fermitate („neclintiți"), hotărîre („cum stau... sub trăsnet mîndrii cetini") și acțiune. Ca și în alte replici, pledoaria patetică de tip romantic apelează, normal, la anaforă (vezi acel *voi* din versurile 3—6 și acel *glas* din versurile 7—8). De această dată în replica lui Mircea mai întîlnim o anadiploză clasică („Și-acel glas... e *mîndria* / Și *mîndria* poruncește...") figură de repetiție lexicală diversificată prin topică întîlnită de obicei în texte dramatice.

Scanned with OKEN Scanner

DOAMNA CLARA

Vom fi doi.

SCENA V

Același, Doamna Clara

NICODIM

Doamna Clara!

VLAD

Doamna Clara!

CLARA

(înaintînd)

Ce-i această turburare?
Oare-s de prisos acolo unde voi vă strîngeți? Oare
Cînd pe noi toți ne apasă a lui vodă mînă grea,
Doar primejdia v-anunță printre voi venirea mea?

VLAD

Doamnă...

CLARA

Haide, haide! Domnul Mircea vă-ndemna prea bine;
Și potrivnicii lui vodă sunt tovarăși, azi, cu mine.

NICODIM

Cu măria-ta?

CLARA

Cu mine, da, cu mine! C-am jurat
Să nu las să surpe nimeni lucru mare ce-am durat;
O puternică domnie, pe mărire-ntemeiată,
Care-n viitoru-i mîndru-i călăuză luminată,
Să-ndrumeze liniștitul mers al dragei noastre țări
Pururi pe-ale propășirii lungi și netede cărări,

Astăzi rodul muncii mele, fătul ce-am crescut din fașă,
Într-o clipă să-l răpuie Vlaicu, inima pizmașă?
N-oi răbda!... Nici voi, boieri ai țării, nu puteți răbda
Îndrumarea păcătoasă ce se-ncearcă țării-a da
Duhu-mpovărat de ciudă, sorbul de țicăloșie,
Vlaicu-Vodă, domnul nostru din a cerului urgie.
(Văzînd boierii uimiți, dar nicidecum înflăcărați de zisele sale, doamna rămîne-ncrementă.)
Ce fel? Nu răspundeți?...

VLAD

(dumerit în sfîrșit)

Doamnă...

NICODIM

(idem)

Doamnă, ți-o mărturisesc,
Nu credeam, lovind în vodă, azi alăturea să fim
Cu măria-ta, ce-n locu-i cîrmuiești de-o vreme țara.

CLARA

Cum!

NICODIM

La spatele lui vodă noi vedeam pe doamna Clara.

CLARA

(aparte)

Ah! nemernicii, mișeii!...

VLAD

Doamnă, vodă n-ar fi rău,
Dac-ar asculta de păsul țării, el și sfatul său.

CLARA

(uimită, dar reculegîndu-se)

Sfatul său? Ah! e destoinic și ne face treabă bună
Cînd îl sprijină pe Vlaicu în pornirea lui nebună

Scanned with OKEN Scanner

De-a se război-mpotriva celui mare cu cel mic,
De-a fi aliat cu sîrbii şi certat cu Ludovic.

NICODIM

(surprins şi zărind, în sfîrşit, adevărul)

Vodă Vlaicu face-aceasta?

CLARA

Da: pe Groza de-l jertfeşte
Bănuielilor ce-n Gomneh şi-n Succava-ncep a creşte;
Totuşi, el se dă cu Stareţ şi, în duhu-i fără şir,
Uită că zac robi la Gomneh fiica mea şi Straşimir:[18]
Uită că, din munţi, voivodul Miloş-hertzeg cată-n zare
Un prilej, bun, rău — ce-i pasă — din hotar să se coboare,
Ca, la rîndul ei, oştirea-i, năvălind şi ea la noi,
Să se joace-aceeaşi horă ce-n Ardeal jucat-aţi voi;
Vodă uită tot. Dar ţara, îndrumată la peire,
Cată să-i curmeze calea fie chiar prin răzvrătire,
Da, da! steagul răzvrătirii îl desfăşur azi şi eu;
Vodă e vrăjmaşul vostru, el e şi vrăjmaşul meu;
Toţi cunoaştem păsul ţării şi de-aceea vă zic iarăşi
Că protivnicii lui vodă sunt cu mine azi tovarăşi,
Precum eu cu ei.

NICODIM

(după o tăcere)

Pe vodă, doamnă, nu-l învinuim
Decît doar că nu ne-ajută ţara să ne-o mîntuim
De străini şi de catolici.

---

18 Sracimir (Sraţimir, Stracimir, Straşimir — scrierea numelui depinde de sursa care emitè —), fiul ţarului de la Tîrnovo. Alexandru ajunsese voievod al Vidinului înainte de a se căsători cu Cristina, una din surorile lui Vlaicu şi fiica Doamnei Clara. Reţinerea unor rude apropiate ale domnitorului drept „chezaşi" era un fapt obişnuit în Evul Mediu (— vezi cazul lui Dimitrie Cantemir —). Documentar reţinerea celor doi este atestată.

Scanned with OKEN Scanner

CLARA

(aparte)

Cîine! Oh! te-oi ține minte
Și pe tine. Dar... răbdare!

(Tare:)

Te-nțeleg, preasfînt părinte:
Sunt catolică, așa e, și pe față, nu pe-ascuns;
Dar străină nu sunt țării, dovedit-o-am de-ajuns;
Și i-o dovedesc și-acuma, cînd lui Mircea-mi dau copila.

(Apăsînd pe cuvinte:)

Ce... depe-un străin vrea Vlaicu s-o mărite cu de-a sila.

MIRCEA

Ce? Ce-ai zis?

CLARA

Am zis că Vlaicu vrea să dea după-un străin.
Pe domnița Anca.

MIRCEA

(aparte)

Doamne! Teasul[19] e de-acuma plin.

VLAD

Doamnă, știrea-aceasta poate să nu fie...

CLARA

Dovedită?
Ba e lucru sigur. Anca e de mult făgăduită
Craiului sîrbesc.

VLAD

(buimăcit)

Lui Stareț?

CLARA

Da! și, credeți ce vă spui,
Vlad le-a chibzuit pe toate fără știrea nimănui

---

19 *Teas*—formă veche pentru *tas*: vas plat, tipsie, cupă, căuș;

Scanned with OKEN Scanner

Zilele-astea, mîine poate, e-așteptată o solie
Care pe-Anca o va cere pentru Starcț de soție.

MIRCEA

Zici că mîine?...

CLARA

Chiar și mîine. Trebuie să fi trecut
Dunărea de ieri solia.
(Boierii se înțeleg din ochi, înțeleg în sfîrșit, dar par nedumeriți.)

MIRCEA

Oh!... Dar ce e de făcut!...

CLARA

Ce e de făcut?[20] O, doamne! Mai nimic. Ce-ntrebare!
Mai nimica, zău! Ca dînșii, să te-arăți că ai răbdare;
Și, căzînd adînc pe gînduri, să respingi și tu, ca ei,
Sprijinul ce ți-l trimite Anca prin chiar muma ei.
Ce să faci? Ca dînșii, rabdă să vă piarză Vlad moșia!
Ce să faci? Ca dînșii, uită-ți numele și vitejia;
Ce să faci? Sărută mîna omului pizmaș și rău
Care sfîșie deodată două suflete-ntr-al tău!

---

20 Valoarea artistică ridicată a acestei replici se datorește, în primul rînd, anaforelor diseminate în cele 12 versuri. Replica Doamnei Clara debutează cu o unitate sintactică de valoarea unei propoziții de construcție interogativă („Ce e de făcut?") urmată de o suită de trei versuri care încep cu „Ce să faci?". Ultima formulare interogativă („Ce să faci?") și situare propozițională le întîlnim în fruntea versului al noulea.

Spre deosebire de alte anafore folosite de Al. Davila — aceasta prezintă o particularitate. E vorba de prezența în versurile cinci și șase a unei anafore redusă la două unități sintactice și totodată și metrice, care accentuează caracterul retoric al replicii.

„*Ce să faci?* Ca *dînșii*, rabdă că vă piarză Vlad moșia!
Ce să faci? Ca *dînșii*, uită-ți numele și vitejia."

Scanned with OKEN Scanner

Ce să faci? Cînd Vlaicu țara și iubirea ți-o sugrumă,
Să te plecі ca să se vadă o femeie — dar o mumă —
Dintr-atîți boieri de frunte singură cum va lupta
Ca să-ți apere, voivode, țara și iubirea ta.

MIRCEA

Taci! oh! taci!

(Către boieri:)

Boieri, prieteni, n-auziți, nu vă tresare
Sufletul de-așa restriște? Doamne! Cum! Și Groza-n fiare,
Și zdrobita noastră rîvnă, și surpatul nostru vis,
Și durerea mea, vai! toate, toate de nimica vi-s?
Aldeo, Murgule, Române, vere Vlade, Baldovine,
Nici o mînă, vai! nici una nu se-ntinde către mine?

VLAD

(hotărîndu-se și întinzîndu-i mîna)

Mirceo, iartă-ne.

MIRCEA

(luîndu-i-o)

Oh! Vlade.

VLAD

(lămurind simțimîntul tuturor)

Duhul nostru, zbuciumat
De-alte gînduri ce de-aseară ni-l frămîntă necurmat;
Nu luă seamă că-ntre oameni cum suntem, de boierie;
Nu domnește mai măreață și mai sfîntă datorie
Decît sprijinul, de-a pururi de credință, către-acel
Ce ni-l cere, cînd restriștea dă năvală peste el,
Sunt cu doamna și cu tine, pentru Groza și domnița.

ALDEA

(idem)

Sunt și eu!

Scanned with OKEN Scanner

MANEA
(idem)

Şi eu!

ROMÂN HERESCU
(idem)

Cu toţii, toţi boierii...

BALDOVIN
(idem)

Toată viaţa!

NICODIM

Oh! boieri, dar nu se cade, pe-un prilej aşa uşor,
Să dăm pradă răzvrătirii o domnie şi-un popor.
Răzvrătirea, grea furtună, cată-n norii ei să poarte
Rîvne mari şi-nalte ţinte — slavă veşnică sau moarte!
Şi nu te-ar ierta moşia.
(Către Mircea:)
Ba te-ar ţine chiar de rău
De i-ai sîngera ogorul numai pentru păsul tău.

MIRCEA

Nicodime!

CLARA

*(pentru a slăbi efectul produs de aceste vorbe asupra boierilor.
Către Nicodim)*

Sufletul ţi-l linişteşte, bun părinte.
Răzvrătirea noastră vede ţinte-nalte, scopuri sfinte;
Ea e lupta mîntuirii pentru noi şi ţara ta,
Şi-unei fruntî fără-njosire ea coroana i-o va da.

NICODIM

Ţie poate.

CLARA

Ba lui Mircea.

Scanned with OKEN Scanner

MIRCEA
Miel

CLARA
Da.

NICODIM
Lui Mircea!

CLARA
(către Mircea)

Ţie;
Suflet netemut de nimeni, deşi plin de bărbăţie,
Şi pe care zăcăşeala-l face cel mai nendurat
Din vrăjmaşii ce lui Vlaicu astăzi ură i-au jurat.

VLAD
Ai dreptate. Să trăiască vodă Mircea!

BOIERII
(afară de Nicodim)

Să trăiască
Vodă Mircea! Ura!

MIRCEA
(aparte)

Doamne! Fie voia ta cerească
Pururea slăvită!

VLAD
(închinîndu-se doamnei Clara)

Doamnă, sunt, de-acum, urmaşul tău.

NICODIM
(aparte)

Ah! năpîrcă! Cum strecoară sub coroană capul său!

MIRCEA
(închinîndu-se şi el d-nei Clara)

Mamă, care-mi dai cu-o vorbă fericire şi coroană,
Îţi închin pe totdeauna sufletu-mi ca la icoană.

Scanned with OKEN Scanner

BOIERII
(către Clara)

Cinste ţie! Cinste ţie!

CLARA
(ademenitoare)

Cinste vouă, vă zic eu,
De vă-i tare hotărîrea pe cît ceasul e de greu.
Oh! da, cinste cui se-ndrumă hotărît într-o voinţă,
Pironind în ţintă ochii, credincios în biruinţă,
Cinste lui! Şi cinste vouă dacă — hotărît — voiţi
Şi voinţa voastră-n ţintă c-un pumnal o peroniţi.

NICODIM
(aparte)

Unde tinde!

ALDEA
(către Clara)

Porunceşte! Vom voi

CLARA
(se reculege în tăcerea îngrijorată a tuturor, apoi)

Boieri, nu-i vreme
De pierdut. Nu-ncape vorbă de răscoală: Vlad se teme
De ceva, se pregăteşte. L-am răzbi desigur. Ştiu...
Dar e Groza... Dar e Anca... Am ajunge prea tîrziu!
Nu, nu. Să nu pierdem vreme: noaptea care ne-mpresoară
Fie cea din urmă pentru Vlaicu.

VLAD
(buimăcit)

Ce fel?... Vrei...

CLARA
(dezvăluindu-şi gîndul)

Să moară.

(Boierii se indignează, dar ascund indignarea faţă de Clara-doamna.)

MIRCEA
(îngrozit)

Un omor!

CLARA
Împrejurarea porunceşte.

MIRCEA
(şi mai îngrozit?)
Un omor!

CLARA
(pledînd)

Un omor[21], de fericire, de domnie dătător;
Un omor ce va deschide ţării calea ei măreaţă;
Un omor ce pentru-atîţia fi-va dătător de viaţă.
Ascultaţi. Vă duc, eu însumi, pînă-n chiar odaia lui,
Printr-o trecere deschisă, fără ştirea nimănui.
De-Alexandru, răposatul vodă, pentru el şi mine.
Am tăcut această taină Vlaicului şi-mi prinde bine.
Pe cînd doarme, voi cu-ncetul să v-apropiaţi de domn;
Nu-l mai deşteptaţi: cu milă, daţi-l veşnicului somn;
Iară zorile de ziuă, mîine, mulţumită vouă,
Arăta-vor într-o slavă ţării o domnie nouă.

(Boierii se-nfioară de-aşa faptă. O tăcere.)

---

21 Replica doamnei Clara debutează cu o sintagmă alcătuită din două cuvinte, aceleaşi, aşezate la începutul primelor trei versuri:

„*Un omor*, de fericire, de domnie dătător;
Un omor ce va deschide ţării calea ei măreaţă;
Un omor ce pentru-atîţia fi-va dătător de viaţă."

Folosirea repetiţiei este subordonată pe de o parte intenţiei de a accentua ideea necesităţii omorîrii lui Vlaicu („daţi-l veşnicului somn"), iar, pe de altă parte, de a spori retoric dramatismul dialogului.

Scanned with OKEN Scanner

VLAD

(exprimînd sentimentul tuturor)

Slavă roșie de sînge.

NICODIM

Mohorîte zori de zi
Sub a căror raze, mîine, țara ni se va trezi.

VLAD

Nu e treabă boierească să ucizi un om ce doarme.

MURGU

Purtăm paloșe, și-acestea, doamna noastră, nu sunt arme
De-ucigași.

VLAD

Dar poruncește! și, cu toții, ne-nvoim
Pe vrăjmași, în luptă dreaptă, față-n față, să-l lovim.
Boierește!

CLARA

(batjocoritoare)

Oh! minune! Duhuri mîndre și senine,
Suflete neprihănite! De omor vă e rușine,
Cînd omorul se îndreaptă către-o viață de bărbat,
Însă ucideți, în codru, fără grijă de păcat,
Un copil!

(Arată pe Pala.)

NICODIM

Copil? Nu, doamnă; o năpîrcă doar, menită,
Cînd călcîiul vrea să-l muște, de călcîi a fi strivită.

CLARA

(agățîndu-se de o ultimă nădejde)

Mirceo, tu nu spui nimica?

Scanned with OKEN Scanner

MIRCEA

(înmuindu-se sub întrebarea mută a tuturor)

Doamnă, gata sunt să mor.
Dar nu vreau nici fericirea, nici domnia pe-un omor.

NICODIM

Bine, doamne Mirceo, bine!

CLARA

(decepționată, izbucnind)

Tu, m-ascultă, Basarabe!
Pentru frînele puterii mîinile ți-s încă slabe.

(Către ceilalți:)

Iar voi, suflete plăpînde, voi viteji? Niște mișei!

(Către Pala, încet, ca să nu fie auzită de ceilalți:)

Vino, Pala. Tu, vei face ce nu știu să facă ei.

(Iese urmată de Pala.)

SCENA VI

Aceiași, afară de Doamna Clara și de Pala

NICODIM

(rupînd tăcerea umilă a tuturor)

Dragi boieri, în ce greșeală, vai! căderam și noi și țara!
Toți ați înțeles ce țintă urmărește doamna Clara;
Că, sătul, ca noi, e vodă de robie, și că vrea,
În sfîrșit, să sfarme jugul ce de mult îl dobora.
Dînsa l-a simțit. Și-aicea, dezvelindu-și fiara gîndul,
Ne-nvrăjbea ca, doară noi pe vodă ucigîndu-l,
Ea s-apuce iar domnia, ca cu Kaliány-al ei,
Pe cînd noi să fim, cu toții, robi la dînsa, robi la ei!

VLAD

Ai dreptate.

MURGU

Ai dreptate.

(Mircea, care mai nădăjduia un ajutor din partea tovarăşilor săi, merge deznădăjduit la jeţul din stînga şi cade pe el, doborît de durere.)

NICODIM

(zărindu-l, se apropie de el)

Doamne Mirceo, vaï! sărmane
Suflet[22], vas luptînd în valuri pe o mare de prihane[23],
Oh! nu te-ndoi de viaţă, nici de bunul Dumnezeu
Ce chemarea-ţi dureroasă ţi-o aude, fătul meu.
Să ne ducem toţi la vodă să ne spovedim la dînsul
Toată vina, tot păcatul. El se va-ndura de plînsul
Nostru drept, şi plin de jale, şi din inimă rostit:
Şi te va ierta, pe tine, căci ai fost nedreptăţit,
Şi pe noi, căci remuşcarea e destul de grea povară;
Şi că toată vina noastră e şi-a lui: e dor de ţară.

ALDEA

Ai dreptate.

MURGU

Da.

VLAD

Să mergem toţi, ca-n vremuri de nevoi!

MANEA

Să ne-asculte.

22 „...sărmane / Suflet, vas luptînd în valuri pe o mare de prihane" e o metaforă dublă (alţii îi zic mixtă) deoarece este formată din alăturarea a două „figuri ale ambiguităţii": suflet = vas nevoit să înfrunte „valurile" iscate ale unei „mări de prihane".

23 *Prihană* — vină morală, necinste, păcat, acuzare, învinuire, reproş.

ROMÂN [HERESCU]

Să ne ierte.

(Boierii încep a porni spre uşă.)

VLAD

(observînd că Mircea a rămas pe jeţ, napoindu-se la el)

Mirceo, tu nu vii cu noi?

(Mircea îi face semn că nu, că să-l lase.)

Eşti îndurerat! N-ai grijă de nimic... Rămîi cu bine...

(Iese după ceilalţi)

SCENA VII

Mircea, singur, apoi Anca, Pîrcălabul, Pala, Streji

MIRCEA

(după o lungă tăcere)

Oh! durere! De-acum toate sunt sfîrşite pentru mine...

(El cade cu capul pe masă plîngînd încet. Dar uşa secretă se deschide cu grijă, Anca apare, se asigură că Mircea e singur, se apropie de el, şi, cu degetul pe buze, îl cheamă.)

ANCA

Mirceo!

MIRCEA

(îmbrăţişînd-o)

Anca! Tu!

ANCA

(arătînd spre uşa secretă)

Tăcere!... Oh! de-acolo-am auzit
Tot! tot! tot!... Să vezi, căzusem... lîngă uşă... M-a trezit
Glasul mamei! Mamei mele!... Oh! Ce-a zis!... Ce grozăvie!...
Dar tu n-ai voit, iubite, sufletu-ţi curat să fie
Prihănit! Oh! Mircea, Mircea!

Scanned with OKEN Scanner

MIRCEA

(strîngînd-o în brațe)

Anco! Anco!

ANCA

Să fugim,

MIRCEA

(luîndu-și manta și cușma)

Da.

ANCA

(îmbrobodindu-se cu un văl ce-l avea pe umeri)

Să nu fiu a lui Stareț.

MIRCEA

(terminîndu-și pregătirile)

Nu!

ANCA

(aruncîndu-se din nou la pieptul lui)

Cît o să ne iubim.

MIRCEA

Da! departe de-astă curte.

ANCA

Și departe de-orce jale.

MIRCEA

Vino.

(Ei pornesc spre ușă. Aceasta se deschide și intră pîrcălabul curții, urmat de numeroase streji care ocupă fundul scenei.)

PÎRCĂLABUL

Mirceo Basarab, în numele măriei-sale Domnului, predă-te.

Scanned with OKEN Scanner

ANCA
(înspăimîntată)

Mircea! Mircea!

(Cade leşinată în braţele lui Mircea, care o depune binişor pe jeţul din stînga.)

MIRCEA
(îngenunchind lîngă jeţ)

Oh! aş vrea să mor.

PALA
(care s-a furişat printre streji, vine pe din dosul jeţului şi, susţinînd capul Ancăi, îşi arată sperghia[24] şi zîce încetinel lui Mircea):

Mergi în tihnă: pînă-n ziuă, vei fi domn stăpînitor.

(Mircea îi face semn că a-nţeles, o lasă pe Anca în grija lui şi iese, urmat de pîrcălab, pe cînd cortina cade.)

---

24 *Sperghie* — armă albă cu două tăişuri de tip pumnal, stilet.

ACTUL AL PATRULEA

Odaia lui vódă. În fund, fereastra mare îndoită, ca cea din actul al treilea, dar mai largă și mai bogată. La stînga, în planul al treilea, patul domnesc, ridicat cu o treaptă, cu uranisc[1] purtat de coloane de lemn toarse, și perdele mari coborînd pînă pe lespezi. El e cu latura la păretele din fund, dar nelipit. Lîngă căpătîi și înăuntru uraniscului, icoană, cu iconostas, epitrafil[2], candelă mare și bogată. La piciorul uraniscului, flamura basarabească albastră; în mijlocul ei, pe fund roșu, trei capete de arabi privind către stînga. La dreapta, în fața patului, o ușă mare. În planul întîi, la stînga, o ușă mică de stejar ferecată. Către dreapta, în planul întîi, un jeț mare cu o strană. Alte jețuri mici în odaie, din care unul înăuntrul uraniscului. Părețiisunt pardosiți, la înălțime de om, cu pardoseală de stejar vechi, lustruit. Deasupra, covoare. Tavanul, cu grinzile vedețe, e bogat zugrăvit, în dreapta și în stînga ferestrei, trofee de arme. Prin fereastră se vede biserica domnească, luminată de lună, și mai departe tîrgul. E noapte; torțe ard în sfeșnice de fier bătute în pereți deasupra pardoselei. În colțurile din fund, lampadare cu torțe aprinse.

---

1 *Uranisc*—echivalentul slav al lui baldachin; acoperămînt decorativ, așezat deasupra unui fron, a unui pat, a unui amvon.

2 *Epitrafil* — termen mai rar întrebuințat sub această formă. Se cunoaște un altul cu *h* în ultima silabă. Vine de la *patrafir* care este o fîșie de stofă lată de 20—40 cm. și lungă de 2—4 m. pe care sînt brodate scene biblice sau însemne creștinești. Este purtată de preot în timpul oficierii slujbei religioase.

SCENA I

Vodă, Banul Miked, Nicodim, Vlad, Manea, Baldovin, Român Herescu, Murgu, Aldea Algiu

(La ridicarea cortinei, vodă şade pe jeţul de sub uranisc, cufundat pe gînduri. Miked, în picioare lîngă el. Ceilalţi în genunchi, afară de Nicodim, privesc îngrijoraţi la faţa încruntată a lui vodă.)

NICODIM

(rupînd tăcerea)

Doamne, nu te-nduri?

MIKED

(după o nouă tăcere)

Stăpîne, la genunchii tăi priveşte
Vinovatul, ce cu lacrimi de păcat se spovedeşte:
Iartă, doamne, precum iartă cerul, care-a poruncit
Tatălui să-i fie milă de copilul rătăcit.

MURGU

Iartă-ne, stăpîne!

VLAD

Iartă-ne de groaznica orbire
Unde dorul slavei tale şi a neamului iubire
Ne-au împins.

MANEA

Oh! fie-ţi milă!

ROMÂN HERESCU

Oh! îndură-te de noi!

(Vodă ridică capul. Toţi întind spre el braţele rugătoare.)

Scanned with OKEN Scanner

VODĂ

Voi v-aţi îndoit de mine: să nu mă-ndoiesc de voi?

VLAD

Nu! pe sfîntul ochi-al lumii care sufletul ni-l vede!

NICODIM

Nu! pe însuşi acest suflet ce de-acum în tine crede
Ca-n Isus mîntuitorul!

BALDOVIN

Fă din noi de-acum ce vrei...

ALDEA ALGIU

Îţi îmbrăţişăm genunchii!

NICODIM

Suntem robii, robii tăi.

VODĂ

(pe gînduri, şi, ca şi cum ar vorbi pentru sine)
Ea s-aţîţe răzvrătirea! Ea să vrea să mă doboare
Din domnie!

VLAD

Da, stăpîne.

VODĂ

(idem)

...Ea să vrea să mă omoare.

NICODIM

Ne-am cutremurat.

VODĂ

(idem)

...Pe mine, care-i sunt aproape fiu.

MIKED

E-nfiorătoare fapta ce povăţuia,

VODĂ
(idem)
Să fiu
Omorît de chiar aceea care-mi ține loc de mumă!

NICODIM
Mumă ea? Oh! nu: o fiară ce chiar puii și-i sugrumă
De turbare.

VODĂ
(idem)
Ce e domnul? O păpușă fără preț.
Spargeți-o[3]: ne-om face alta!

VLAD
Oh! stăpîne!

VODĂ
Ce dispreț
(Îngăimînd, ca pentru sine, părerea emisă de Clara la act. II.)
Cînd nesocotirea sapă scaunul, oblăduirea,[4]
Vinovate-s deopotrivă gîndul și înfăptuirea.

NICODIM
Da, Măria-ta, așa e.

VODĂ
(privindu-l adînc)
Da, așa e, v-o spun eu.

NICODIM
Noi ne pocăim...

---

3 O metaforă inedită pentru „domnitor" accentuată de imperativul „spargeți-o".

4 *Oblăduirea* — a ocroti, a proteja, a apăra, dar și a conduce, a administra, a guverna. Aici cu sensul de conducerea, guvernarea.

Scanned with OKEN Scanner

VODĂ

Dar dînsa e-mpietrită-n gîndul rău.
(Scuîndu-se.)
Deci vă icrt pe voi.

VLAD

Oh! Doamne...

VODĂ

Dar pe dînsa o aşteaptă
Crîncenă pedeapsă!

NICODIM

(milostiv)
Doamne!

VODĂ

(coborînd de sub uranisc)
Ce fel? Oare n-ar fi dreaptă?

NICODIM

Dreaptă-ar fi chiar capul nostru, doamne, dacă l-ar lovi.

VODĂ

Da. Dar pocăinţa voastră vreau, măreţ, a o slăvi;
Voi veţi pedepsi.

VLAD

Noi, doamne?

VODĂ

Voi!... Ah! maşteră haină[5],
Însăşi tu ales-ai pentru mine grîul de neghină.
(Scoate de la brîu o cheie, merge la uşa ferecată şi o arată bolerilor.)

---

5 „Maşteră haină", un pleonasm de admis în contextul dat.

În această culă[6] neagră bob cu bob am adunat
Rodul bun, întru iubirea de moșie semănat
Și cernut la ciurul aprig al credinței prigonite.
De-acum, iasă la ivcală: vremile sunt împlinite.

(Deschide ușa.)

Hei! vitejii mei prieteni, v-am adus tovarăși noi!

(Cei din culă ies, liberi și înarmați, iar cei din scenă îi recunosc și alcargă către ei.)

MURGU

Golea!

ALDEA ALGIU

Crețu!

VLAD

Moș Ivașcu!

NICODIM

Groza!

GROZA

(ieșind din culă)

Și Miked cu noi?

(Ei se îmbrățișează cu lacrimi.)

VODĂ

(zîmbind)

Ce zici, bane, se ghicise taina mea, cînd, bunioară,
Se zvonea c-aici, în culă, adunasem o comoară?

MIKED

Doamne, ești adînc și mare.

---

6 *Culă* — clădire sub formă de turn folosită atît pentru locuință cît și pentru apărare (vezi cula de la Măldărești — jud. Gorj). Aici are sensul de încăpere situată în incinta palatului domnesc, folosită ca loc de detențiune.

Scanned with OKEN Scanner

VODĂ

Împotriva celor răi
Ei mă apără pe mine, zi și noapte, cu pe ei.

NICODIM

Fii blagoslovit în veacuri, păzitor al celor sfinte:
Crucea, neamul și moșia.

VODĂ

(scoțîndu-și cușma)

Și cu Dumnezeu-nainte!

(El se închină către icoane. Toți urmează pilda. Dar ușa se deschide. Intreă Grue. E plin de pulbere, cu părul lipit de sudoare pe frunte. Vodă, cum îl vede, aleargă la el și îl aduce-n scenă.)

Grue!... Cetele sunt gata?

(Grue face semn că da.)

Dragomir?

(Grue arată cu capul ușa.)

A și sosit?

(Grue face semn că da.)

Adu-mi-l încoa.

(Grue iese.)

Ce oameni! Ah! de-acum sunt liniștit.
Dragi boieri, ne lipsea unul dintr-atîți viteji de seamă,
Cel mai strașnic. El aleargă cînd nevoia țării-l cheamă.

(Arată ușa, pe care intră un călugăr catolic.)

NICODIM

Un catolic!

VLAD

Un călugăr minorit!

(Vodă merge la călugăr și-l descopere capul.)

MIKED

E Dragomir!?

VODĂ

Iar v-aţi îndoit de mine!

DRAGOMIR

Iartă-i. Vezi, şi eu mă mir.
De porunca ce mi-ai dat-o mie, cuvioasa slugă
A Ohridei, să-mi vîr capul sub acest otrep[8] de glugă.

VODĂ

(luîndu-l de mînă)

Nici o slavă, nici un nume nu deschide-atîtea porţi,
Azi, la curtea mea, ca zdreanţa ce cu-atîta scîrbă porţi.
Leapăd-o de-acum. E semnul să se lepede şi ţara
De smerenia sub care se-ascundea de doamna Clara.
Şi, făţiş, de mîine iarăşi, vel-spătare, vom purta
Gluga noastră cea de zale.

DRAGOMIR

(sărutîndu-i mîna)

Să trăieşti, măria-ta!

(Intră Grue care spune ceva încet lui vodă.)

VODĂ

(încet)

Anca?... Vine să se roage pentru... O aştept. Să vie.

(Iese Grue. Către boieri, arătîndu-le cula.)

Voi intraţi aci, prieteni. Dar vegheaţi!

(Ei fac un gest de întrebare.)

Eh! cine ştie

---

7 În timpul domniei lui Vladislav Vlaicu, Dragomir e atestat documentar ca pîrcălab al „Cetăţii Dîmboviţei". Sub comanda lui, românii înfrîng o oaste maghiară, condusă de voievodul Transilvaniei, ce urmărea cucerirea Ţării Româneşti.

8 *Otrep* — cîrpă, zdreanţă.

Scanned with OKEN Scanner

Ce prăpăstii blînda noapte-acoperă cu vălul său...
(Boierii intră-n culă. Vodă împinge doar uşa după el. Apoi merge de se aşează pe jăţ, şi cade pe gînduri. După un timp Grue deschide uşa, se asigură că vodă e singur, introduce pe Anca şi iese.)

SCENA II

Vodă, Anca

(Anca în costumul şi cu vălul de la actul al treilea, stă puţin, îşi dezveleşte capul, apoi dureros.)

ANCA

Vlade!

VODĂ
(iresărind)

Anco!
(Merge repede la dînsa şi o îmbrăţişează.)
Surioară!

ANCA
(plîngînd)

Vlade!

VODĂ
(aşezînd-o lîngă el)

Pentru Dumnezeu!
Ce ai? De ce plîngi, Ancuţa mea? Vorbeşte. Nu mai plînge,
Copilita mea iubită. Uite, pieptul mi se frînge,
Cînd te văd plîngînd. Hai! spune, spune. Sunt neliniştit.
Ce ţi s-a întîmplat?

ANCA

Vai! Mircea...

VODĂ
(sculîndu-se violent)
Mircea!... E un răzvrătit.

ANCA
Eu sunt singură de vină, Vlade.

VODĂ
Ce fel, tu? Ce glumă!

ANCA
Da! Sunt pricina, pricepe, sunt pornirea ce-l îndrumă
Pe căi rele.

VODĂ
Tu, Ancuța?

ANCA
Mircea nu s-ar fi-nvrăjbit
Pînă la răscoală, Vlade, dacă nu m-ar fi iubit.

VODĂ
Va să zică, cu cît Mircea te-ar iubi mai mult pe tine,
S-ar cădea să mă urască mai neînduplecat!... Prea bine!

ANCA
Oh! Îndură-te de mine, cel puțin: sunt sora ta.

VODĂ
Să mă-ndur? Dar ce pot face pentru tine?

ANCA
Poți ierta.

VODĂ
Tu nu mi-ai greșit.

ANCA
(articulînd cu greu)
Și, totuși, fiind singură de vină,
La porunca ta domnească vin să mă supun, senină,

Scanned with OKEN Scanner

Dacă-acest păcat al nostru singură l-aș ispăși;
Dacă, singură, pe drumul chinurilor aș păși.

VODĂ

Cum să-l ispășești?

ANCA

Prin jertfă! Mi se spune, astă-seară,
Că sosește o solie de la Stareț să mă ceară...

VODĂ

Anco!

ANCA

Fie! fi-voi prețul... Mă-nvoiesc, da!... Mă-nvoiesc.
Numai, numai ca pe dînsul, ca pe Mircea să-l feresc
De urgia ta, ce-l mînă — cine știe? — la peire!
— Nu că-i vinovat, sărmanul, dar că l-am ales de mire! —

VODĂ

(îmbucurat de întorsătura ce iau lucrurile)
Fie dar. N-aibi grijă, Anco, nu-l ajunge nici un rău...

ANCA

(fericită, întrerupînd)
Vlade. Oh!...

VODĂ

(terminîndu-și fraza)
Pe cîtă vreme nu mai e alesul tău.

ANCA

(deznădăjduită, dar mai încercînd o rugă)
Da, da, nu mai e! Așa e. Oh! ce-aș da să fie iarăși
Ce mi-a fost întotdeauna, bunul, dragul meu tovarăș!

VODĂ

(neținînd seamă de ruga Anchii, insultînd)
Nu mai e! Și, vreau s-o afle de la tine. Să nu-i spui
Nici că iei pe Stareț, nici că nu mai ești mireasa lui.

Scanned with OKEN Scanner

ANCA

Nu!... Dar ce?

VODĂ

Nu! Spune-i numai că... iertarea dobîndită
Ţi se datoreşte ţie, surioara mea iubită.

ANCA

Mie, da.

VODĂ

Căci aşa crime nici un domn nu le-ar ierta!
Şi, nici eu, decît ca frate-nduplecat de ruga ta.
Nu-i aşa?

ANCA

Aşa e.

VODĂ

Grue! — Şterge-ţi ochii, Anco.
(Către Grue care intră:)
Cheamă —
Ne pe domnul Mircea.
(Grue iese. Către Anca:)
Şterge-ţi ochii. Eh! de bună seamă,
Nu s-ar crede că lui Mircea o să-i dai o veste rea?

ANCA

Nu e rea. Dar ce mă-neacă, Vlade, e durerea mea.

VODĂ

(înduioşat)
Stăpîneşte-ţi-o. Pe marea vieţii, cînd te duce vîntul,[9]
Fie-ţi cîrmă cugetarea de ţi-e pînză simţimîntul.

---

9 La Al. Davila, spre deosebire de alţi scriitori romantici sînt rar semnalate prezenţele unor cugetări formulate prin metafore, metonimii etc. Toposul poetic „lumea ca marea" nu are o prezenţă inedită. Merituos e modul cum dramaturgul l-a încrustat plastic în versul de 15—16 silabe.

Şi, cu cît mai aprig vîntul umflă valul furtunos,
Mai cu grijă strînge pînza, cîrma ţine-o mai vînjos.

SCENA III

Acelaşi, Mircea introdus de Grue

(Mircea intră mîndru, dar stă locului văzînd pe Anca.)

MIRCEA
(aparte)

Anca!

VODĂ
(după ce face semn lui Grue să nu iasă)
Haide, Anco, spune-i ce făcut-ai pentru dînsul.

ANCA
(cu intenţie)
Mirceo, m-am rugat de vodă să te ierte. Vezi-mi plînsul
Şi-nţelege cît ne costă pe-amîndoi greşala ta.

VODĂ
(încet, cu imputare)

Anco!

ANCA

Nu ştii ce-ndurare...

VODĂ
(asemenea)
Anco!

ANCA

Mirceo, nu uita!

VODĂ
(trecînd)
Tu n-ai şir în cuvîntare. Tan ascultă. Eu i-oi spune
Lucrul neted şi băiatul a pricepe de minune.

Scanned with OKEN Scanner

ANCA
(aparte, înspăimîntată)

Oh! ce zice...

MIRCEA

Doamne... Anca...

VODĂ

Anca, Mircea, a venit
Să se roage pentru tine, pe-o cărare rea pornit.
Te-am iertat.
(Cu intenție:)
Dar mai sunt alții pentru cari ruga-i blîndă
În zadar mi-ar fi închinată ca să-i scape de osîndă.

ANCA
(aparte, pricepînd)

Dumnezeule puternic! Mama!

VODĂ

Mirceo, te-am iertat
După rūga ei, și pentru că ți-e sufletul curat.
El te-a deslușit că fapta bună, chiar nerăsplătită,
E o mîndră bogăție ce de cer e socotită;
El ți-a dat acea povață să respingi un ajutor
Care-ndrumă zăcășeala[10] spre trădare și omor.

ANCA
(ca mai sus)

Mamă!

VODĂ

Totuși, mulțumește-i Anchii.

MIRCEA
(îngenunchind pe loc)

Oh! ce bucurie
Sufletul îmi înviază, Anco, mulțumită ție

10 *Zăcășeală* — răutate, ură, invidie, dorință de răzbunare,

Pentru slava, ce dă cerul, fericirea, ce tu dai,
Şi ce se sfîrşeau cu viaţa-mi, dacă tu nu mi-o scăpai.

ANCA

Viaţa, slava, fericirea! Oh! cît te plătesc!

VODĂ

(încet, cu intenţie)

Ia seama!
Ai de dobîndit iertarea şi-altui osîndit.

ANCA

(asemenea)

Oh! mama,
Mama! Dar ce mai pot face?

VODĂ

(asemenea)

Alt nimic decît să faci
Ce-ai făgăduit. Atîta tot!...

ANCA

(asemenea)

Oh! mama!

VODĂ

(asemenea, terminîndu-şi fraza)

...şi să taci!

MIRCEA

(aparte)

Ce şoptesc?

VODĂ

(încet către Anca)

E vinovată!

ANCA

Vlade!

Scanned with OKEN Scanner

VODĂ
(tare, ducînd-o spre uşă)
Draga mea copilă,

E tîrziu.

ANCA
(durerос)
Oh! Mircea! Mircea!

VODĂ
(încet)
Ah! ia seama!

ANCA
(încet)
Fie-ţi milă!

VODĂ
(încet)
Pe-amîndoi de-acum ne leagă un acelaşi jurămînt!
Cum te porţi, mă port.

ANCA
(aruncă ochii la Mircea, apoi ieşind)
Vai!... Fie!

VODĂ
(aparte)
Se va ţine de cuvînt.

SCENA IV

Vodă, Mircea, Grue (la uşă)

VODĂ
Mircco, mergi cu bine.

MIRCEA

Doamne, nu m-am încrezut în tine.
Bunătatea-ți îndoită-mi face vina.

VODĂ

Mergi cu bine.
Vina ta ți-o ispăși-va pocăința, fătul meu:
Ce să iartă, să se uite — vorbă de la Dumnezeu.

MIRCEA

Oh! m-am înșelat amarnic! Dar îmi voi plăti greșala
Fără preget. Doamna Clara, unchiule, i-a dat lui Pala
Sarcina să făptuiască ce-ntîi mie mi-a propus:
Este-o ușă, doar de dînsa cunoscută, cum a spus
Și pe unde poate-n taină să răzbească pîn' la tine.
(Vodă, zîmbind, face semn că știe.)
Deci la noapte...

VODĂ

(tresărind nimit)
Cum? La noapte? Astă-noapte?

MIRCEA

Zis-am bine!
Pala însuși, adineauri, lucrul mi l-a povestit.

VODĂ

(nerăbdător să afle)
Da, și... ce fel?

MIRCEA

Că la noapte, cînd va fi tot liniștit
Doamna, chiar aci, la patul tău, pe Pala îl va duce
Să te-njunghie.

VODĂ

Ah! fiară! Dar mă jur pe sfînta cruce...

Bine.
(Vodă zîmbește încruntat, stă puțin la îndoială, apoi merge la ușa chiliei și o deschide. Se văd boierii din ea.)

Scanned with OKEN Scanner

Uite, Mircco, unde stau apărătorii mei.
Intră-aci. De-acum ești vrednic să te numeri printre ei.
Mergi.
(Mircea, care s-a sfiit mai întîi, recunoaște pe cei din culă și aleargă la ei. El e primit cu un vuiet bucuros. Vodă se mai gîndește puțin, apoi:)
Mikede, Dragomire, voi veniți încoa. De sfatul
Vostru-avem nevoie.
(Cei doi sfetnici intră în scenă. Ușa culei se închide.)

SCENA V

Vodă, Miked, Dragomir, Grue

(Vodă se așează pe jeț și cade pe gînduri.)

DRAGOMIR
Doamne?...

VODĂ
În ce primejdie e statul.

MIKED
În primejdie?

VODĂ
(înjghebînd un plan)
Mikede, cam ce ceas o fi?

MIKED
(cătînd pe fereastră)
Mai sunt
Două ceasuri pîn' la miazănoapte.

VODĂ
Două?

MIKED
Da.

Scanned with OKEN Scanner

VODĂ
(pe gînduri)

Mă-ncrunt;
Cînd gîndesc cu ce-ndrăzneală...
(După o tăcere, către Miked:)
Ce crezi? Oare-o fi culcată
Doamna Clara?

MIKED
Nu cred, doamne, i-e fereastra luminată.

VODĂ
(după o tăcere, către Grue)
Grue, roag-o să poftească pîn-aci.
(Iese Grue. Vodă urmează, aparte, hotărîndu-și planul.)
Da, s-o-ndîrjesc
Dezvelindu-mi, către dînsa, gîndul tot, s-o hotăresc
Să n-amîne nici o clipă moartea mea... Și se va prinde
Singură, aci, la noapte, chiar în cursa ce-mi întinde...
De n-ar bănui!... De unde?
(Tare, mai mult către Dragomir.)
Doamnei, dragi boierii mei,
Înainte de-a purcede la înlăturarea ei
De la cîrmuirea țării, mi se pare că e bine,[11]
Lămurit, dar fără ură, să-i vorbim cum se cuvine.
Să păstrăm cu grijă legea domnului Isus Cristos
Care vrea ca vinovatul, cu cît e mai păcătos,
Cu atît mai mult să afle mîngîiere și iubire,

---

11 Prezența unor personaje în momentul mărturisirii unor gînduri modifică relația dialog-apartéu, mai ales că Miked și Dragomir constituie un auditor activ. Intenția nemărturisită a lui Vlaicu vizează, pe de o parte, „căderea măștii" sub care se ascunsese domnitorul, iar, pe de altă parte, angajarea solidară a celor doi în înfruntarea doamnei Clara și, apoi, în „înlăturarea ei de la cîrmuirea țării".

Scanned with OKEN Scanner

Ca de sine să-şi îndrume sufletul spre pocăire.
Îi veţi spune păsul ţării, păsul vostru, păsul meu...
Şi, de n-o şti să-nţeleagă, fie ce-o vrea Dumnezeu!

DRAGOMIR

Dar-ar domnul s-o pătrunză milostiva-ţi bunătate!
Dar mi-e teamă că-i e duhul prea cuprins de răutate.
Totuşi, ne-om rosti cucernic, doamne, mai ales că-n ea
Văduva lui Alexandru-vodă pururi vom vedea.

VODĂ

Dar, pe tatăl meu, slăvitul, mult iubitu-l-ai, spătare
Şi cules-aţi împreună dafini mulţi...

SCENA VI

Aceiaşi, Clara-doamna

CLARA

(intrînd îngrijată)

Ce împrejurare
Grabnică te face, Vlade, să mă chemi; aşa tîrziu
La un ceas cînd...

(Vodă i-a ieşit înainte. Ea vede pe Dragomir.)

Ah! Spătarul? Tu în Argeş? Pe cît ştiu
Oropsitu-te-am în valea Dîmboviţei. Cu ce voie
Vii la curte?

(Dragomir dă să răspundă, dar vodă îl opreşte din gest.)

VODĂ

(aparte)

N-are nici o bănuială.

(Tare, către Clara:)

Am nevoie,
Doamnă, într-o-mprejurare unde scaunul e-n joc,
Unde poate să se-arunce ţara-n sabie şi foc,

Scanned with OKEN Scanner

Să ne sfătuim tuspatru, fără ciudă, fără ură,
Ca să iau cea mai cuminte și mai rodnică măsură.[12]

CLARA

Ce cuvinte sunt acestea? Scaunul în joc?

VODĂ

Mai mult.
E-n primejdie chiar țara.

CLARA

(aparte, așezîndu-se pe jeț)
Ce-or mai fi urzit!
(Tare, către vodă:)
Te-ascult.

VODĂ

Doamnă, sunt aproape patru ani de cînd războiul
Cu crăimea ungurească săvîrșitu-s-a în toiul
Biruințelor române repurtate pe deplin
Din Vidin la Alba Marc, din Ardeal la Severin.[13]

---

12 Dramatismul confruntării și registrul modalităților de a replica ale lui Vlaicu, Doamnei Clara, Miked și Dragomir țin de „statutul personajelor" și, totodată de pozițiile lor ideologice față de ideea luptei pentru independența de stat a țării și apărarea suveranității naționale. Ca în teatrul shakespearian, cauzele pentru care luptă Vlaicu sau Doamna Clara reclamă o acută încordare conflictuală, fiind exprimarea unor atitudini clare și ferme.

13 O replică tipică, cu caracter narativ. Această formulă compozițională cu bogate resurse dramatice dobîndește în piesă noi valențe artistice. Nararea și comentarea a posteriori a evenimentelor petrecute în Transilvania, cînd armatele românești conduse de Alexandru Nicolae Basarab obțineau victorii în lupta lor pentru îndepărtarea „jugului craiului" maghiar, au o pronunțată și deschisă notă acuzatoare, cu o vădită și grăitoare orientare de a pro-

Scanned with OKEN Scanner

Şi de cînd, într-o unire, cei de-o limbă şi de-un sînge
S-au silit, luptînd alături, jugul craiului a-l frînge.
Biruiserăm. Vrăjmaşul, pretutindeni fugărit
Ne lăsa stăpîni la dînsul pe ţinutul cucerit,
Şi cu iarna, cînd de obşte, orce luptă-i amînată,
Mă făleam să-mi văd, statornic, stăpînirea-ntemeiată,
Pe cînd tu la Curtea-de-Argeş cîrmuiai în locul meu,
Totul m-ajuta; deodată, iacă vine ceasul rău:
Mulţi din căpitanii oştii din Ardeal, sub Nicolae,
Frate-meu, îl părăsiră, chiar în ziua de bătaie,
Luînd cetele. Aceasta, din porunca ta în scris.
Doamnă, oastea-i fu zdrobită-n acea zi, şi el ucis.

CLARA

(îngrijată de dezgroparea acestei vechi afaceri)

Dar, ţi-am spus că vream la Alba să trimit...

VODĂ

Mi-ai spus, aşa e,
Dar şi-acuma plînge neamul pe voivodul Nicolae
Şi-i sărută piatra în mănăstirea de la Cîmpulung!...
Din această biruinţă, oştile crăieşti ajung

(urmîndu-şi vorbirea de mai sus)

La hotarul ţării noastre! Fără-a mă-ntreba pe mine,
Domnul, ai trimis solie ca crăimei să se-nchine

---

voca reacţii imediate ca prin ele Doamna Clara să se demaşte şi să se compromită.

În obţinerea succesului, Vlaicu a contat mult pe temperamentul exploziv al Doamnei Clara, pe vanitatea, orgoliul şi dispreţul ei afişat, care nu admit nimănui ştirbirea voinţei şi dreptului ei de a conduce ţara aşa cum crede şi vrea ea. Fermitatea şi duritatea limbajului folosit de domnitor — „De-o aşa călăuzire ţara noastră e sătulă!" — trebuie considerate ca un gest deliberat, menit să provoace „căderea măştii" sub care, diplomatic, s-a ascuns atîţia ani.

Scanned with OKEN Scanner

Şi să milogească pacea ce ea însăşi milogea!
În acelaşi timp, oştirea, ce prin ţară se strîngea,
Tu o slobozeai, în locu-i, chiar la curtea mea domnească
Stabileai pe Kaliány cu oştire ungurească!
Şi mă părăseai pe mine, oropsit, la Făgăraş,
Şi, biruitor, dat pradă biruitului vrăjmaş!...
Dar puterile maghiare, din noroc, erau sleite
De războaiele din urmă pînă-n Bosnia pornite;
Astfel că, scăpai din gheara morţii. Pacca se făcu!
Iar crăimea, Făgăraşul, totuşi, mi-l recunoscu!...
„Din atare războire, din atare vitejie,
Din avîntul cel mai straşnic repezit de-o vijelie,
Ce foloase mîndre tras-ai?“ strigă morţii din mormînt.
— Ce? Mi-am închinat moşia pe-o prăjină de pămînt!...
Da, de-atunci, de tine, doamnă, e moşia mea-nchinată!
Kaliány-aci domneşte! şi chiar sora mi-e lăsată,
Ca ostatic de credinţa-mi şi zălog de viaţa lui.
Iacă ce-a ajuns domnia! Mi se cade să ţi-o spui:
De-o aşa călăuzire ţara noastră e sătulă!
Căci a fost hrănită pururi cu mîndrie, nu cu hulă,
Şi c-a învăţat din datini date de strămoşii mei
Numai domnului din ceruri să închin coroana ei.

CLARA

Iacă zisă vorbă mare: datină! Dar ce e, Vlade,
Datină ce-ntr-una-n faţă mi-aruncaţi? Eh! mi se cade
Să vorbesc de ea şi mie; am păscut-o de ajuns
Douăzeci de ani ca toată taina să i-o fi pătruns.
Ce e datina? O lege! zi o lege strămoşească!
Bună-n vremuri, dar ce poate să nu se mai potrivească
Celor ce cu propăşirea s-au născut în vremea lor.
Dînsa-i o cătuşă pusă propăşirii de picior.
Am făcut, vă zic, prea bine, în mănoasa-mi cîrmuire,
Cînd am rupt acea cătuşă pentru-a ţării propăşire!
Voi, în graniţele voastre de cu veacuri îngrădiţi,

Că schimbatu-s-a la față lumea nici că bănuiți
Și-n voi înșivă privind-o v-ați închipuit, firește,
Că, de stă pe loc românul, niminea nu propășește.
Dar eu vreau, din adormirea-i, țara voastră s-o deștept,
Către-apus, unde-i știința și lumina, să v-o-ndrept.
Sufletu-i pătat de schismu, duhu-i de-ndărătnicie,
Prin botezul mîntuirii să le spăl pentru vecie.
Eh, ce-mi pasă, cînd e vorba de-un folos așa măreț,
Dacă vi se pare vouă că-l plătesc prea mare preț
Și cînd cumpăr Făgărașul, un ducat atît de mare,
Dacă vă tocmiți pe-o vorbă, vorbă seacă,
o-nchinare!
Și-apoi, de-i sătulă țara de călăuzirea mea,
Fie. Fac ce vreau; păstreze-și legea datinei, de vrea;
Și hrănească-și-o cu fală, și adape-și-o cu jale,
Dar s-o țină mai departe, și să nu mi-o pună-n cale,
C-o sfărîm.[14]

MIKED

Nu se sfărîmă veacurile ce-au trecut!
Și cu veacurile-acelea datina ni s-a făcut.
Doamnă, datina străbună e mai mult decît o lege.
Domnul ce-și cunoaște țara, din chiar traiul ei culege
Obiceiuri de tot felul, trebuințe de-orce soi,
Năzuințe, doruri, vise, ure, patime, nevoi.

---

14 Intervenția Doamnei Clara, iscată de cererea voievodului de a respecta și prețui datina străbună, conservă aceleași valeri dramatice sesizate anterior în replica dată de Vlaicu. Motivul acestei simetrii de tonalitate constă în faptul că doamna Clara consideră „datina" o „lege strămoșească" devenită anacronică, retrogradă, o „cătușă" ce împiedică dezvoltarea și integrarea țării prin religie la circuitul valorilor științifice și culturale ale timpului. „Fac ce vreau", dezvăluie despotismul conduitei sale. Ultimele cinci versuri ale replicii definesc substanța caracterului acestui personaj.

Scanned with OKEN Scanner

El le cerne, le frămîntă, le topește, le strecoară.
Și le toarnă, ca-ntr-o matcă, în cuvîntu-i către țară,
Din aceste vorbe-nalte ale domnilor români,
Timp de veacuri, neamul țese datina de la bătrîni.
Pruncul, de la sîn o soarbe-n ficcare strop de lapte;
Leagănul, în care doarme, i-o șoptește-n blînde șoapte;
I-o mai spune vechiul basm de bunică povestit;
Doina lung i-o cîntă-n frunză cînd e vîrsta de iubit;
Arcul, ghioaga din perete pururi i-o aduc aminte;
O citește-n pomenirea de pe lespezi de morminte.
Și, sub pajera cu cruce, dezmierdîndu-și visul său,
Sufletul i-o face una cu credința-n Dumnezeu![15]

CLARA

Fie. Dar, la urma urmei, ce voiți?

VODĂ

Ascultă, mamă;
Țara, ce te roagă, astăzi, dar ce, mîine...

---

15 Cînd versul replică se apropie formal de tiradă, Alex. Davila atinge virtuozitatea. Monologarea lui Miked despre locul, rolul și valoarea datinei păstrează puține caracteristici din arta lui Victor Hugo. Dramaturgul român atenuează mult caracterul declamator în favoarea exprimării naturale a unor trăiri și gîndiri. Nu greșesc cei ce apropie versul lui Alex. Davila de teatralitatea versului rostandian, dar spre deosebire de scriitorul francez, teatralitatea tiradelor, cum e cazul replicii lui Miked despre datină, e mai ales de natură interioară. Adică ea ține de modul cum este gîndită și compusă replica. În replica sa, Miked încearcă să dea o definire a datinei, o circumscriere a ei prin enumerarea elementelor constitutive vise, trebuințe, patimi, nevoi etc. Dar totul îmbrăcat într-un lirism — „poetizată fără cusur", spune G. Călinescu — de bună calitate.

Scanned with OKEN Scanner

CLARA

Ah! ia scama.
Mi se pare că amenințî!

VODĂ

Nu amenințî, dar îți zic
Că prea mare e povara urii ca s-o mai ridic.
Uite, Dragomir e solul celor oropsiți...

CLARA

E vrednic
De așa solie!

DRAGOMIR
(violent)

Doamnă!...

VODĂ
(întrerupîndu-l)

Ei mă roagă, preacucernic,
Să-ți îndupleć zăcășeala! și, cu dînșii, să te-mpac,
Să deschizi această culă unde cei mai mîndri zac.
Iartă-i. Stăpînește, mamă, prin blîndețe: ar fi vreme;
Peritoarc-i cîrmuirea cînd sub dînsa țara geme.

CLARA

Las' să geamă, dacă geme după niște oameni răi!
Sunt dușmanii țării, Vlade, cei ce sunt dușmanii mei.
Iacă legea cîrmuirii, călăuza judecării.

DRAGOMIR

Să-i spun eu mării-tale cari sunt dușmanii țării
Doamnă, și, prin care semne, -n neamul nostru românesc,
Credincioșii și vrăjmașii țării se deosibesc.
Uită-te la mine, doamnă: pe-acest piept, pe-această frunte.
Urma rănilor, în slove serbede, alt' dată crunte,
Spune, celor de pe-acuma, că spătarul Dragomir
Și-a văzut de datorie patruzeci de ani în șir;

Scanned with OKEN Scanner

Că hotarele domnici sunt de spada-i rotunjite,
Și că orce biruințe sunt pe trupu-i răbojite!
Patruzeci de ani, albastrul astei flamuri azurii
Cu credința noastră,-n slava cerului îl primenii!
Patruzeci de ani, alături cu-alții —țara și-azi îi plînge —
Letopisețul moșiei scrisu-l-am cu-al nostru sînge!
Iată ce-au făcut cu mine, timp de patruzeci de ani,
Cei ce legea cîrmuirii îi numește azi dușmani.[16]

CLARA
(sculîndu-se)

E prea mult!

(aparte)

DRAGOMIR
(violent)

Nu încă, doamnă.

CLARA

Oh!

DRAGOMIR

Nu! Iat-acum spuza
De drept-credincioși adusă, pînă-n sfat, de călăuza
Judecării.

---

16 Intervenția în dialog a lui Dragomir aparține prin conținut și formă solilocviului, formulă literară ce tinde în ultimul timp să se particularizeze și să se definească ca o replică, ca o intervenție monologală amplă, de tip discurs, al cărei conținut este alcătuit din elemente narative și reflexive în formulări retorice și sentențioase. Dragomir, în cele două patetice intervenții, pune în antiteză pe „credincioșii", care cu sîngele lor au scris „letopisețul moșiei", cu „dușmanii" recrutați „de din afară", din acei „condotieri" care au prădat, vîndut și trădat pentru bani „chiar țara mumă".

Scanned with OKEN Scanner

CLARA

Ah! spătare, înc-o dată, e prea mult!
Depășești orce măsură! — Tu taci, Vlade!

VODĂ

Eu ascult,
Mamă.

CLARA

(așezîndu-se la loc pe jeț)

Mamă? Fiu nctrebnic!... Fie, dar voi ține minte.

DRAGOMIR

De-ar fi să le uiți vreodată n-aș rosti așa cuvinte!
Dar îți spun ce am pe suflet și mă jur pe Dumnezeu
Că nu-ncape nici minciună, nici trădare-n gîndul meu.
Mă uimesc acele soiuri de boieri ce te-nconjoară!
Nu e unul să nu fie pripășit de din afară!
Unguri, mai cu seamă, lifte de-orce fel, toți papistași,
Toți străini de noi, iar legii noastre cei mai cruzi vrăjmași.
Sunt deștepți, așa e, doamnă; dar cu mintea lor isteață,
Ei întind pe noi o largă mreajă, deasă ca o ceață,
Ce supune la robie, doamne Vlade, neamul tău,
Năbușindu-i simțul pentru țară, domn și Dumnezeu.
Ei vor ranguri, avuție; încruntată sau smerită,
Mîna lor despoaie țara ca pe-o țară cucerită.
Și ce treburi de ispravă au făcut în viața lor
Ca românul să-i primească, ospătos și-ndurător?
Unii, slugi fără credință, condotieri, a lumii spumă,
Au prădat, cu foc și sînge, pentru bani, chiar țara mumă.
Alții, trădători ca Iuda — să-ți numesc pe-acei vicleni?
Și-au vîndut, prin ranguri, neamul, frații lor, pe ardeleni
Și cu-acești ereți de curte ai voi să fii stăpînă
Pe-acei mîndri șoimi de plaiuri și-n chiar țara lor română?
Lasă-te de-așa nădejde: din acest al său pămînt,
La vrăjmași nu dă românul decît locul de mormînt.

Scanned with OKEN Scanner

CLARA

Începînd printr-o dosadă nici că se putea, spătare,
Să n-alunece vorbirea-ți pînă la o-amenințare.
Dar ce-mi pasă! Nu mi-e teamă! Fac ce vreau: voi cîrmui
Cu ereții! Și, zadarnic, șoimii tăi m-or pizmui.

DRAGOMIR

De rămîi cu dînșii, doamnă, cîrma ți-o luăm din mînă.

CLARA

(sărind în picioare și izbucnind)

Îndrăznețe! Cum? În față... Uiți că sunt aci stăpînă!
Cine să cuteze?...

DRAGOMIR

Țara, din boier pînă-n popor.

CLARA

Vlade, taci și-acuma?

VODĂ

(care și vede planul izbutind)

Doamnă, eu sunt de părerea lor.

CLARA

(încremenind mai întîi: apoi, într-un hohot de biruință)

Ah! de mult te-nțelesesem! În sfîrșit te dai pe față!
Îndrăzneala lor mîrșavă ție ți-a cerut povață!
Și nu m-ai chemat aicea sfatul spre-a mi-l asculta,
Ci, ca doi mișei să-și verse ciuda pe stăpîna ta.
Răzbunare de nevrednic!... Răzvrătire de fățarnic!
Dar te-oi face răzvrătirea să ți-o ispășești amarnic.

(Către cei doi sfetnici:)

Voi, la temniță!

MIKED

Uiți, doamnă, ce ți-am spus adeseori.
Că sunt nume ce sparg ziduri și nu-ncap în închisori.

Scanned with OKEN Scanner

CLARA

(scoasă din fire, pare că [se-]năbuşe o clipă: apoi)

Heil strejcril

VODĂ

Degeaba, doamnă, i-ai chema: tu ştii prea bine
Că, de-afară, nu se-aude ce se face-aci la mine.

CLARA

(pentru sine)

Ah! de-afară nu se-aude... Minunat![17]

(Tare:)

M-oi duce dar
Să chem însămi eu de-afară strejile...

VODĂ

Tot în zadar
Nimeni nu va pune mîna, doamnă, fără mişelie.
Pe-un boier ce l-al meu scaun e trimis cu o solie.

CLARA

(voind să meargă spre uşă)

Nimeni din ai tăi: eu însă...

VODĂ

(tăindu-i calea şi categoric)

El în tihnă va plecа.
Cine-ar îndrăzni porunca mea de domn a o călca!
(Doamna se dă înapoi, uimită. Vodă urmează, către Dragomir; apropiindu-se de el:)
Către cei ce te trimis-au pleacă dar cu vorbe bune;
Vel-spătare, de la mine, domnul ţării, şi le spune

17 Un apartéu de proporţiile unui emistih realizat prin inserţia lui într-o replică de dialog. El cuprinde o ştire foarte importantă pentru doamna Clara deoarece aceasta oferă, dacă e adevărată, condiţii prielnice pentru realizarea planului ei criminal;

Scanned with OKEN Scanner

Că se va deschide cula, mîine chiar, în zori de zi!
(încet, ducîndu-l la ușă:)
Săi călare, dă năvală curții cum de-i auzi
Clopotul cel mare...
(Ei vorbesc încet și Dragomir iese.)

CLARA
(aparte)

Mîine? Cît de scurtă, tot e lungă —
De ajuns — această noapte... ceasul rău ca să te-ajungă![13]

VODĂ
(coborînd)

Bane, mîine dimineață, sfatul îl vei aduna
Cînd de sfînta liturghie clopotele vor suna.
(Miked se-nclină și iese.)
Doamnă, e aproape miezul nopții. Să căutăm odihnă
Ca de treburile țării, mîine, să vedem în tihnă.

CLARA

Mîine?

VODĂ

Da! Și pînă mîine-n zori, uitasem să ți-o spui.
Nici-o poartă-a curții nu se va deschide nimănui.
Grue, asta mi-e lozinca.
(Grue iese, o clipă, și reintră)

CLARA

Bine, Vlade, foarte bine!
Însuți tu pornișI războiul între mine și-ntre tine:
Însuți, preț al luptei noastre, aruncași toiagul tău;

---

13 Apartéu construit ca o secvență incidentă ce întrerupe prin dislocare un dialog. Conținutul acestuia cuprinde o vorbire cu sine și pentru sine, menită în intenția dramaturgului să dezvăluie spectatorului gravitatea hotărîrii luate de Doamna Clara.

Scanned with OKEN Scanner

Însuți, hotărîndu-mi ura, înarmat-ai brațul meu![19]
În acest locaș de unde nici un zgomot nu răsună
—În afară l noapte bună, doamne Vlade, noapte bună.
(Icse, la un semn al lui vodă, Grue o urmează.)

SCENA VII

Vodă, Boierii, apoi Grue

VODĂ

(spre ușa pe unde a ieșit Clara)

Ah! te-aștept! Într-o capcană bine-ntinsă vei pica!
(Merge la ușa culei și o deschide.)
Ascultați, boieri.
(Toți intră în scenă și înconjoară pe vodă.)
La noapte, doamna Clara va-ncerca
Să-și îndeplinească crima. Maneo, ș-încă trei cu tine
—Aldea, Murgu și Herescu —veți rămîne-aci, cu mine.
Iacă ușa.
(Le arată o parte de foi din pardoseala păretelui din dreapta.)
Vlad s-o-nchiză, cînd aci vor fi pătruns
Ucigașii.

(Către ceilalți:)

Voi fiți gata dacă nu vom fi de-ajuns.

---

19 Doamna Clara, convinsă că evenimentele ce vor urma vor consemna victoria ei, îl avertizează pe Vlaicu asupra consecințelor, „războiului", grele și grave, ce va trebui să le suporte, și care se vor datora numai lui („hotărîndu-mi ura, înarmat-ai brațul meu"!) Ura, ultimul element din resursa de energie și despotism ale Doamnei Clara rămas nefolosit, intră în jocul periculos al confruntărilor.

Scanned with OKEN Scanner

(Boierii pornesc spre culă, vodă vede pe Grue, care intră şi alcargă la ei.)

Ei?

(Ei vorbesc puţin încet.)

Prea bine!

(Către boieri:)

Doamna Clara ţine sfat la ea, cu Pala.

(Către Grue, care îi îndeplineşte porunca:)

Stinge tot.

(Către boierii cari, cu spadele goale, îşi iau posturile şi se ascund sub perdelele uraniscului: Vlad lîngă uşa tainică din dreapta.)

De-acum, tăcere!... să nu dea cu bănuiala
Că nu sunt cu totul singur.

(Toţi dispar. Scena rămîne luminată numai de candela icoanei de la capul patului domnesc şi de strălucirea cerului prin fereastra din fund. Vodă duce pe Grue înăuntrul uraniscului lîngă iconostas.)

Grue, credinciosul meu,
Tu aci.

(Grue îi sărută mîna. Vodă mai priveşte o dată în preajma sa, apoi se întoarce către icoană, îşi scoate cuşma.)

De-acum, stăpîne, luminează robul tău.

(Vodă intră sub uranisc şi se-ngemnche pe iconostas. Grue trage perdeaua. După o tăcere, se aude glasul lui vodă, rugîndu-se:)

Tatăl nostru cel din ceruri ce priveşti cu bunătate
Sufletul pătruns aievea de cercasca ta dreptate,
Dacă-n cumpăna de faţă în ispită am căzut
Şi-n al legii păs şi-al ţării pe-al meu numai l-am văzut;
Dacă crima pregătită încă nu-i aşa de mare,

Scanned with OKEN Scanner

Ca,-n sfîrșit, să-ndrituiască dorul meu de răzbunare,
Dacă, către ei și tine, însumi am păcătuit
Într-atît că chiar cu crima să le-o fi îndrituit;
Dacă rea mi-e judecata, dacă fapta lor e bună.
Atunci, lasă, doamne drepte, junghiul lor să mă răpună.
Însă — dacă datoria mi-am făcut-o pe pămînt;
Dacă m-am ținut, apururi, de cerescul tău cuvînt;
Dac-am suferit destulă umilire și ocară
Pentru sfînta ta credință, pentru-această blîndă țară;
Dacă vremea c-mplinită, dacă ceasul a sunat,
Capul să-l ridic deasupra celor ce l-au închinat —
Atunci, doamne-atotputernic, fie-mi și-astăzi de izbavă
Pentru-a țării, a domnici și-a credinței tale slavă...[20]

---

20 O mostră elocventă a modului original, în care Al. Davila valorifică o experiență literară anterioară — ne referim la *Tatăl nostru parodiat* al lui Alecu Văcărescu — este acest recitativ. Dramaturgul îi dă gravitate și forță dramatică plasîndu-l într-un moment crucial pentru Vlaicu, de care depind istoria unui popor și viețile unor patrioți.

G. Călinescu aprecia acest recitativ ca fiind „remarcabil", judecată de valoare la care ulterior vor subscrie mulți istorici și critici literari. În recitativul său compus din zece construcții condiționale, alternate cu modale și temporale, într-un aranjament logic ce urmează un drum în spirală, Vlaicu mărturisește obiectivele programului său care prin natura lor aparțin unui mare domnitor patriot.

E momentul adevărului în care personajul așteaptă confirmarea sau infirmarea faptelor sale.

Ultimele cuvinte ale recitativului sînt și ultimele trepte ale stării ce atinge punctul culminant. Cît de tensionate sînt aceste clipe! Bascularea spre apropiatul deznodămînt, care se produce acum, se află în indicațiile scenice din „planul scriitorului":

Scanned with OKEN Scanner

(Urmează o lungă tăcere. Apoi ușa tainică se deschide încet. Intră Doamna Clara, Pala și alți doi ucigași: ei se apropie cu grijă de patul domnesc, doamna trage perdeaua, ucigașii dau să năvălească, dar încremenesc văzînd pe vodă în genunchi, cu ochii pe icoană. Doamna îi asmute, smulge pumnalul din mîna unuia din ei și se repede: dar Gruc îi sare înainte și o duce de brațul înarmat pe cînd boierii se năpustesc asupra ucigașilor. Cortina cade repede astfel ca să nu se poată vedea deslușit măcelul ce urmează.)

N.B. În ultimul timp, unii spectatori mi s-au plîns că întunericul din scenă nu le-a permis să vadă amănuntele acțiunii mimate după sfîrșitul rugăciunii lui vodă. Dibăcia regizorilor constă a se folosi de rivălți și de rampă astfel încît să fie lumină destulă pentru ca spectatorul să nu piardă nimic din această scenă mută. A nu se uita că teatrul nu dă realitatea, ci iluzia realității. A.D. (n.a.).

Scanned with OKEN Scanner

ACTUL AL CINCILEA

Același decor ca în actul al doilea. Afară însă e noapte. Torțele și lampadarele din sală sunt aprinse.

SCENA I

Vodă, Mircea, Mușat, Groza, Vlad, Manea, Aldea, Român Herescu, Murgu, Baldovin, Pîrcălabul Curții

(Lume multă purtînd arme: boieri, căpitani, streji etc. Pe prispa din afară se văd cîțiva crainici și pristavi[1] domnești. La ridicarea cortinii se aud sunînd clopotele de pe la biserici. Vodă îmbrăcat cu mantia domnească stă pe gînduri, în jețul de la dreapta. Deodată se aud trîmbițe. Vodă cată spre ușă cu grijă. Intră Dragomir, Miked, boieri în arme.)

DRAGOMIR

Doamne, fostu-ți-a porunca-ndeplinită cu-nlesnire;
Căci, de cele petrecute, nimeni n-avea nici o știre.
Kaliány, cu hotnogul său călare, s-a predat
Și, sub pajera domnească, armele le-a lepădat.
Iar vrăjmașii tăi și-ai noștri duc la rîndul lor povara

---

1 *Pristav* — slujitor al cîrmuirii domnești sau locale căruia îi revine sarcina de a aduce la cunoștință oamenilor știrile oficiale, Crainic.

Lanțurilor făurite pentru noi de doamna Clara
Clopotele și pristavii spun uimitului norod
Din ce cursă mișclească a scăpat al lui voivod.
Gloata-ntreagă cere moartea, moartea fără judecată,
A tîlharilor de cari așa crimă fu-ncercată.

VODĂ

Ei și-au ispășit-o-ndată.

MIKED

Dar nu toți.

VODĂ

Voi pedepsi!
Oh! și pentru dînsa ceasul ispășirii va sosi.

MIKED

Cred. Dar pentru ce la curte slobodă și-acum să fie
Oare, încă se mai cade către ea mărinimie?
Doamne, pune-o-n neputință de-a mai face-o faptă rea:
Strejuiește-o.

VODĂ

(cu intenție)

Las-o, bane, să se piarză, dacă vrea.

(Sfetnicii se-nclină dumeriți. O tăcere. Sunetul clopotelor a încetat treptat.)

Aduceți-mi pe baronul Kaliány.

(Pîrcălabul iese de îndeplinește porunca. Intră Kaliány, dezarmat, între două streji. Pîrcălabul îi poartă spada.)

SCENA II

Aceiași, Kaliány

(El se înaintează către vodă care șade pe jăț, cufundat pe gînduri. La apostrofa lui, vodă ridică capul și-l privește liniștit.)

Scanned with OKEN Scanner

KALIÁNY

Doamne Vlade,
Mi se pare că la curtea-ți nu se știe ce se cade
Unui sol trămis de craiul, unui sol imperial,
Către tine, Basarabe — domn, ce-i drept, dar domn vasal.

BOIERII

(amenințători)

Ah!
(Vodă le impune tăcere cu gestul: apoi îi face semn solului să urmeze.)

KALIÁNY

Oh! mie nu mi-e teamă de necazul curții tale;
Apărat sunt de solia-mi ca de nestrăpunse zale!
Și resping orce-apărare, fie clipa cît de grea,
Cîtă vreme am pe-aceea ce mi-o dă solia mea.
(Același joc de scenă ca mai sus din partea curții și a lui vodă.)

VODĂ

(după o tăcere)

Știu c-ai depășit adesea dreptul dat de o solie;
C-ai căutat, aci, să zdruncini scaunul din temelie;
Că te-ai dus chiar pînă-acolo să dai mînă de-ajutor
Ucigașilor ce-asupră-mi încercat-au un omor;
Știu că crime sunt acestea, și c-ar fi dreptate dreaptă
Să te dau, ca pe-un nemernic, pradă gîdelui ce-așteaptă;
Știu, dar nu vreau!... Pînă-n ziuă de la curte vei ieși...
În trei zile cată bine peste graniță-a păși.
Singur vei pleca, căci singur ești sub pavăza soliei;
Ceilalți sunt zălog la mine, de credința-mpărăției.
Tu la Ludovic vei merge: îi vei spune craiului
Că n-a fost — și nu e — vodă Vlad vasalul lui;
Că nu mai domnește sluga lui în Țara Românească.
Ci eu, care-am ars, în vremuri, Alba Iulia crăiască;
C-amîndoi ne-om înțelege după placul meu și-al lui:

Scanned with OKEN Scanner

De-o vrea pace, pace fie; iar de-o vrea război, să-i spui
C-am aflat la ei ducaturi, ţări mănoase, scumpe scule
Şi că,-n ţara mea străbună, mai sunt Gherghiţe* destule.

(Către pîrcălab:)

Daţi-i spada...

---

* a. *Ludovic I, Laioş* în ungureşte (1326--1382) zis cel Mare, e succesorul tatălui său, Carol Robert, care, voind să cucerească Valahia (Muntenia), îşi văzuse armatele zdrobite la *Gherghiţa* (întîia treime a veacului XIV) de către Alexandru-Vodă Basarab, tatăl lui Vladislav IV Basarab (Vlaicu-Vodă).

Rege al Ungariei în 1342, Ludovic fu proclamat împărat în 1370, după anexarea Bosniei, Herţegovinei şi Dalmaţiei. Voind să cucerească şi Muntenia, el nu a fost mai fericit decît tatăl său, deoarece armatele crăimii fură învinse de Vlaicu-Vodă căruia, pentru a obţine pace, îi recunoscu ducatul Făgăraş.

b. Mulţi cititori — unii erau chiar istoriografi — m-au întrebat:

— Ce e *Gherghiţa?*

— E numele unei victorii splendide a românilor contra crăimii, în întîia treime a veacului XIV.

Faptul atîtor întrebări dovedeşte că nu se mai înţelege astăzi aluzia făcută de vodă la un eveniment pe atunci cunoscut bine de toată lumea şi, prin urmare, şi de Kaliány (probabil, în viaţă, cînd se dăduse bătălia de la Gherghiţa).

Să lămurim dar această aluzie.

Gherghiţa era o mînăstire clădită pe piscul Carpaţilor, în codri, cam în actualul judeţ Jiu. În această localitate s-au înfăptuit, de către Alexandru-Vodă Basarab, tatăl lui Vlaicu, cea mai crîncenă înfrîngere a ungurilor. (Actualul spătar Dragomir luase şi el parte la această bătălie). Acolo a pierit mai toată nobilimea ungară din armata crăiască, marele cancelar al Ungariei şi alţi doi prinţi palatini. Vodă Alexandru, pentru a pomeni locul acestei lupte glorioase, ridică din stîuci de piatră, nu departe de mînăstire — şi cu faţa spre Ungaria — trei stîlpi de piatră, pe cari erau săpate

Scanned with OKEN Scanner

(Către Kaliany:)
Mergi. La curte pînă mîine vei ședea.
(Kaliány iese. Către Dragomir:)
Pîn' la Făgăraș să-l ducă un sutaș, din strcaja mea.[2]

SCENA III

VODĂ
(către pîrcălabul curții, luîndu-l dcoparte)
Cînd pornește-ntîia ceată de robiți la mînăstire?

PÎRCĂLABUL
Cum s-o face ziuă.

VODĂ
Dînsa... știe?

---

numele celor trei prinți palatini. Istoriograful ungur Engel (pe la sfîrșitul veacului XVIII, deci aproape 5 veacuri mai tîrziu) povestește că a văzut însuși acești stîlpi, mîncați de rugina vremii. Mînăstirea Gherghița însă fusese mistuită de un incendiu. Vezi Șincai (n.a.).

2 Deznodămîntul s-a produs. Înfrîngerea doamnei Clara și a lui Kaliány, urmată de preluarea puterii de către Vlaicu, atrage după sine „încheierea socotelilor", lichidarea situațiilor anacronice și potrivnice țării. Primul act oficial realizat de domnitor este anularea calității de diplomat al regatului maghiar și a baronului Kaliány și îndepărtarea acestuia de la curtea domnească.

După un scurt rechizitoriu în care îi sînt amintite baronului Kaliány abuzurile și imixtiunile lui în unele treburi ale țării, Vlaicu îi cere acestuia să plece din țară și să-i comunice regelui maghiar obiectivele politice ale unui domnitor român: refuzul subjugării, lupta pentru suveranitate, recunoașterea egalității în drepturi și relații pașnice între state. În formularea de către Vlaicu a unora dintre ele sesizăm ecouri eminesciene din *Scrisoarea III*, (de ex.) „De-o vrea pace, pace fie; iar de-o vrea război..."

Scanned with OKEN Scanner

PÎRCĂLABUL

I s-a dat de știre
Ca de-o taină ce din gura-ți un pricten ar fi prins.

VODĂ

Bine, bine.

(Se duce pe pridvorul din fund.)

Ce de facle! Parcă tîrgul s-a aprins.

(Boierii, cari au făcut loc lui vodă, se cobor în grupuri.)

MANEA

(Către Vlad Dobceanul)

De icri pîn-acuma, vere, ce de fapte!

VLAD

Ce de fapte
Încă pot să se ivească în acest sfîrșit de noapte!

BALDOVIN

(în alt grup, alături de Mircea)

Bietul Pala. Vezi! Ieri moartea nu degeaba l-a-ncercat.
Astăzi l-a lovit.

ROMÂN HERESCU

Așa e.

MURGU

Ce frumos cînta!

ALDEA

Păcat.

MIRCEA

(aparte)

Da, păcat! Oh, simt în suflet că al meu păcatul este:
Eu l-am omorît.

BALDOVIN

Dar dacă vodă nu prindea de veste,
Hei? Așa-i că unguroaica-l ucidea prea frumușel?

MURGU

Chiar așa, bătu-o-ar focul!

BALDOVIN

Eu nu mă pricep defel
De-a ieșit din vălmășcală teafără...

ALDEA

Ba, mie-mi vine.
Că de-o ajungea vreun paloș, vodă mi-l ținea de bine.

BALDOVIN

De! mai știi?

MIRCEA

(aparte)

Oh, au dreptate! Vodă Vlad își răzbuna.
Și trădarea mea pe doamna-n gheara morții o mîna!
Ea pe Anca mi-o dăduse. Dacă vodă mă înșală!...
Cîte chinuri într-un suflet!... Îndoială, îndoială!...[3]

(Se aude din afară mugetul mulțimii, un zgomot de luptă. Grue intră repede și vorbește cu vodă.)

VLAD

(în grupul său)

Ian-ascultă!

---

3 Aparté-ul lui Mircea se aseamănă mult cu cel din scena 6 al aceluiași act și personaj, deoarece dramaturgul apelează la un clișeu compozițional similar, alcătuit dintr-o verbalizare a gîndurilor și o exteriorizare a trăirilor. În cazul de față, a temerilor trăite de Mircea, temeri generate de neafirmarea deschisă a opțiunilor lui Vlaicu în problema desemnării nominale a viitorului domn al Moldovei și a celui ce va fi soțul Ancăi.

Scanned with OKEN Scanner

MANEA

Ce se-ntîmplă?

VLAD

Parcă e oraşu-n foc!

(Vodă s-a coborît în mijlocul scenei şi a vorbit animat cu pîrcălabul.)

VODĂ

(încet pîrcălabului)

Înţelege-mă!

PÎRCĂLABUL

Da, doamne.

VODĂ

Fie-ţi mîna cu noroc!

(Pîrcălabul iese grabnic. Vodă, urmează tare către Dragomir!)

Tu, la tabără: hotnogul de-o mişca măcar din deget...
Fără milă! În această noapte mila e un preget.

(Dragomir iese, urmat de cîţiva căpitani. Vodă vorbeşte către cei de faţă, deslueşind ce se petrece.)

Nişte venetici de-ai doamnei, streji, călugări slujitori,
Cari-ncearcă să sloboadă capii lor din închisori.

(Boierii fac o mişcare ca cum ar fi gata să dea piept: vodă îi potoleşte cu gestul.)

Pentru cine vrea să intre, uşa temniţei se lasă
Larg deschisă; dar, se-nchide, pentru cine vrea să iasă.
N-aveţi grijă: pîrcălabul e om meşter la nevoi.
Şi, la urmă, Grue spune că norodul e cu noi.

(El se urcă, cu Grue, spre pridvor şi caută mereu în afară cu nerăbdare. Boierii rămîn în planul întîi.)

BALDOVIN

Vodă, zău, mă bate gîndul că le-a-ntins înc-o capcană.

ROMÂN HERESCU

Prada de călău, fîrtate, se alege pe sprînceană.

Scanned with OKEN Scanner

ALDEA

Ce călău? Eh! știu cu cine-o să le facă de prohod:
N-a umblat degeaba Grue toată noaptea prin norod.

MIRCEA
(aparte)

Vai! ce groază!

MURGU

Grue ăsta știe multe.

VLAD

Multe face.

MANEA

Îl și prețuiește vodă.

BOIERUL BĂTRÎN

Că-l pricepe și că tace, tace...

SCENA IV

Aceiași, Anca urmată de Sanda

(Anca intră într-o fugă din dreapta. Vede pe vodă și se aruncă la picioarele lui.)

VODĂ
(ridicînd-o)

Anca? Ce te-aduce?

MIRCEA
(aparte)

Anca?

ANCA

Să fii bun pîn' la sfîrșit;

Mama!

Scanned with OKEN Scanner

VODĂ
(făcîndu-se că nu înțelege)

Mama ta?

ANCA

Oh! Vlade, cît de crîncen ți-a greșit,
Iart-o, scap-o! — Pentru mine, pentru dragostea fierbinte
Ce ți-o port.

VODĂ

Să scap pe doamna? De ce lucru?

ANCA

Doamne sfinte!
E-n primejdie de moarte! Ce? Nu știi? Nu ți s-a spus?

VODĂ

Nu, nimica.

ANCA

De la curte a fugit, în tîrg s-a dus...

VODĂ

Ce?

ANCA

Da, cu cîțiva tovarăși... Dar norodul, în vîlvoare,[4]
I-a recunoscut! Și-acuma...
(Afară, strigăte de biruință și răcnete de moarte.)
Oh! n-auzi!... O să-i omoare!...

VODĂ

Unde? Ce fel?

ANCA

Nu știu! Scap-o, scap-o pentru Dumnezeu!

---

4 *Vîlvoare* — vîlvătaie. Aici cu sensul figurat de agitație a unor oameni.

Scanned with OKEN Scanner

VODĂ

I s-a-ntors în mînă fierul ce-ndreptase-n pieptul meu.
Fie!

(Către boieri:)

Alergați!... Cu viața, înc-o dată, să-mi răsnînă
Dar datoare.

(Boierii s-au repezit, dar se întîlnesc în ușă cu pîrcălabul.)

Pîrcălabul!

PÎRCĂLABUL

Doamne, mi-au scăpat din mînă.
Cîțiva temnicери, de doamna, cum se vede, cumpărați,
La porunca-i, sloboziră, papistașii-ntemnițați;
Dar norodul, ce-auzise clopotele, se-adunase;
Îi văzu, dădu năvală cu topoare și cu coase,
Astfel că răzvrătitorii, de mulțime fugăriți,
Erau pîn'la cel din urmă, cînd sosii, măcelăriți.

ANCA

(sfîșietor)

Mama! Doamne sfinte! mama!

VODĂ

(mîngîind-o)

Surioară.

PÎRCĂLABUL

Doamna Clara
A scăpat cu viață.

ANCA

(tresărind de bucurie)

Mama?

VODĂ

(pe jumătate mulțumit de aceasta)

Ah?... Mi-ai ridicat povara
După suflet, pîrcălabe. Da. Și... ce fel a scăpat?

Scanned with OKEN Scanner

PÎRCĂLABUL

Mulțumită însăși urii ce norodul i-a jurat;
El n-a sfîșiat-o-ndată, căci voia s-o arză vie;
Rugul se și ridicase, se-aprindea...

ANCA

Ce grozăvie!

PÎRCĂLABUL

Într-o clipă doamna Clara răsticnită fu pe el.
Dar, deodată, prin mulțime, năvăli un căușel,
Străbătu la rug, din flăcări smulse jertfa leșinată,
Și, pe cînd dădeau străjerii piept cu gloata-nverșunată,
El, amenințat cu moartea de norodul răsculat,
Izbuti s-adăpostească viața doamnei în palat.
(Arată spre fund.)

ANCA

Oh! alerg la ca.

VODĂ

Da. Du-te.

(Anca iese repede prin fund. Vodă șade pe jeț și se cufundă pe gînduri. Dar se face o mișcare în fundul sălii; boierii se dau îndărăt uimiți și apare în ușă doamna Clara, despletită, cu straiele în dezordine, rupte și pătate de tină, sprijinită pe Anca și urmată de cîteva femei. Ea înaintează în tăcere pînă la jețul lui vodă. Într-un grup, unde se discută, Aldea exclamă, arătînd pe pîrcălabul.)

ALDEA

El; mă prind că, de-astă dată,
N-a brodit-o.

BALDOVIN

De ce, vere?

ALDEA

Că nu trebuia scăpată.

SCENA V

Aceiași, Doamna Clara etc.

CLARA

Doamne, Vlade, mă privește.

VODĂ

(sărind în picioare)

Doamna Clara! Tu aci!"

CLARA

A mă mai lupta cu tine nu m-oi îndărătnici.

VODĂ

Ucigașa!

CLARA

Da. Ascultă. Suntem două inimi crunte
Noi, și-aceleași gînduri negre ni se zugrăvesc pe frunte.
Milostiv te crede lumea, dar nu eu, căci te ghicesc.
Nu mai sunt primejdioasă, deci am voie să trăiesc.

VODĂ

Sfînt se face orice mijloc pentru-a țării apărare!
Și, că țara mi-am scăpat-o jur aci păcatul mare:
(Curtea își manifestă zgomotos bucuria. Cînd zgomotul se liniștește, vodă continuă, adresîndu-se Clarei:)
Ucigașă! Tu cu junghiul încercași a mă lovi,
Eu, mă fac călău, de-e vorba neamul a mi-l izbăvi!
(Curtea își manifestă zgomotos aprobarea.)

CLARA

(într-un răcnet)

Vorbe late! Vorbe late!

(Către vodă:)

Oh! fățarnic! tot fățarnic,
Dar o să te-ajungă, doamne Vlade, ceasul cel amarnic!
Toți, ca mine-n ăstă noapte, Vlade nu vor fi trădați:

Toți, toți, fără să lovească n-o să cadă-njunghiați.
Unul va fi mai destoinic, va străbate pîn' la tine
Și... Atunci îți vei aduce-aminte, poate, și de mine.
(Pentru a curma o scenă între mumă-sa și frate-său, scenă dureroasă pentru ca, Anca trage și pe Clara spre ieșire.)
Iacă ruga ce voi face pururi domnului ceresc
Din tot sufletul cu care te urăsc, da, te urăsc,
(Ieșe prin dreapta, cu Anca și urmașele lor. Boierii, înverșunați, se năpustesc înspre ușă.)

SCENA VI

Aceiași, afară de Doamna Clara, Anca etc.

VODĂ
(oprește boierii: apoi către pîrcălab)
Pîrcălabe, știi porunca, te privește: mîine seară,
Vreau să știu c-a fost închisă la Snagov[5] această fiară!
(Intră Dragomir. Vodă merge la el cu aer de-ntrebare.)

DRAGOMIR
Parte-n beciuri, parte...

VODĂ
Bine — Costeo, Grozo, dragii mei...
Mergeți la Moldova soră pentru mîntuirea ei;
Ce-ați văzut c-aci făcut-am, noi, în Țara Românească,
O veți face voi acolo, pentru legea creștinească,

---

5 În 1370, an în care doamna Clara este îndepărtată de la conducerea țării, ca urmare a dejucării planului ei criminal, mănăstirea Snagov, așezămînt unde Vlaicu hotărăște întemnițarea ei, nu era construită. Vor mai trece 70 de ani, pînă cînd, din inițiativa lui Vlad Țepeș, se vor ridica zidurile acestei mănăstiri.

Scanned with OKEN Scanner

Pentru sfîntul drept al țării, pentru neamul ei străbun,
Căci e sfîntă rîvna voastră și nu-ngăduie
răsbun*

COSTEA

Fii slăvit, în duhu-ți ager ce-n adînca-i prevedere,
Doamne, pentru neamul nostru pregătit-a o-nviere.
Dar, în cumpăna de față, cînd te bat așa nevoi,
Nu se cade vrăjmășia s-o lovim întîi la noi?

VODĂ

Mergi în tihnă la Suceava; să n-ai grijă despre mine;
Pentru Mikloș palatinul am eu tot ce se cuvine.
Te trudește papistașa cu grozavul ei blestem?
Zică! Dumnezeu n-ascultă de păgîni, deci nu mă tem.
Nu mai sunt, aci, în juru-mi, decît suflete curate.
Lasă. Biruicște-acolo precum eu aci, Mușate.

COSTEA

Voi căta măreața-ți pildă s-o urmez. Dar ce voivod.
Ai menit Moldovei?

VODĂ

Pregătește-ntîi acest izod!
Și, cînd totul va fi gata, fii pe pace, ți-l voi spune.
(Vodă lasă pe Costea și merge spre fund, unde vorbește cu Grue și cu Dragomir. Costea se închină și merge spre boieri, care-l înconjoară și-l felicită, ca și pe Groza.)

MIRCEA

(aparte)

Se codește... nu răspunde la-ntrebarea ce i-o pune
Costea? Pentru ce? Mă-nșeală! Da, mă-nșeală! I-am scăpat
Viața și mă-nșeală! Pentru ce? De ce sunt vinovat?
Să-mi răzbun? Să mai îngădui? Pînă cînd? Oh! ce rămîne

---

* Scris cu *s*, *răsbun* e un substantiv care înseamnează întîrziere, răspuns, păsuială (n.a.).

Scanned with OKEN Scanner

De făcut?... Blestemul doamnei?... Lumincază-mă, stăpîne.
Lumincază-mă!

(Se aude sunet de bucium la poarta curții.)

VLAD

(ascultînd buciumul de afară)

Ascultă!

MANEA

Glas de bucium a sunat!

VLAD

Cine-o fi?

MURGU

În toiul nopții!

ROMÂN HERESCU

Și la curte!

VLAD

E ciudat.

VODĂ

(care s-a coborît cu Grue)

L-a găsit pristavul nostru, Grue.

UN COPIL DE CASĂ

(intrînd)

Doamne, o solie
De la kralul Simon Stareț, aliatul tău.

VODĂ

Să vie.

MIRCEA

(aparte)

Ah! voi ști dar adevărul! Îndoiala va-nceta!

(La un semn al lui vodă, boierii se grupează în jurul jețului din dreapta, pe care se așcază el. Intră solul sîrbesc.)

Scanned with OKEN Scanner

SCENA VII

Aceiași, Solul sîrbesc

(El intră cu urmașii săi, vine pînă în fața lui vodă, și i se îngenunche.)

VODĂ

Bun sosit la curtea noastră.

SOLUL

Să trăiești, măria-ta!

VODĂ

Scoală. Sufletul mi-e dornic să te-asculte. Cuvîntează.

SOLUL

Preaslăvitul Simon Stareț, kralul nostru, îți urează,
Pentru tine, mare doamne! cum și pentru neamul tău,
Zile line și mănoase întru bunul Dumnezeu.
După ce-ascultă scrisoare-ți îndelung porni a plînge,
Dar, apoi, dădu poruncă oaste grabnic a se strînge
Ca s-alerge, fără preget, la iubitul său vecin
Și să-i curețe moșia de păgîn și de străin.
„Mergeți — zise el — răpuneți ungureasca vrăjmășie,
Ca și el să tragă spada pentru dulcea mea moșie
— Căci năprasnicul atîne pururi calea orișicui —
De cumva cumplita soartă mi-ar lovi-o ca pe-a lui."
Astfel se rosti voivodul. Și dorind, prin înrudire,
Mai desăvîrșit a strînge o statornică unire
— Care-n chiar urmașii voștri roduri veșnic va purta —
El îți cere de soție pe domnița, sora ta.

MIRCEA
(aparte)

Oh! de-acum atîrnă soarta de-un cuvînt! Ce va răspunde?

Scanned with OKEN Scanner

VODĂ

Cuvîntarea ta, jupîne, în adîncul meu pătrunde,
Inima-mi e-nduioșată cînd, în clipa cea mai grea,
Văd cum dragostea lui Stareț înfășoară țara mea.
Măgulit sunt eu pe Simon să-l aud zicîndu-mi frate!
Iar moșia mea va ține ca, la rîndu-i, să se-arate
Credincioasă, dacă soarta și pe el l-ar prigoni:
Măgulită-i și domnița, sora mea, de-a se uni
Cu bărbatul care pune, pe-ai ei frunte feciorcască
Cu cununa de soție și coroana sa domnească.
Mîine, te-oi primi, cu fală și mai cuvenit alai
Ca-nvoiala mea domnița s-o-ntărească din viu grai.

MIRCEA
(aparte)

Totul s-a sfîrșit!

VODĂ,

Acum, dragă oaspe, mergi cu bine.

SOLUL

Să trăiești, mărite doamne!

MIRCEA
(aparte)

Ba să moară! Și, prin mine...
(Solul iese cu urmașii săi.)

SCENA VIII

Aceiași, afară de Solul sîrbesc

VODĂ

Pîrcălabe, vreau poporul meu să fie-nștiințat
De unirea și-nrudirea care-aci s-au încheiat
Ca să pomenească țara, ca pe-o zi de praznic mare,
Ziua cînd din letopiseț și-a șters anii de-nchinare,

Iar eu m-oi ruga la domnul și-i voi mulțumi smerit,
Că de mîna ucigașă-n astă-noapte m-a ferit.
În biserica domnească să mă-nconjure norodul;
Nicodim va zice slujba.

(Senzație. Boierii, comentînd, formează grupuri.)

MIRCEA

(aparte)

El îți va sluji prohodul.

MANEA

(în grupul din extrema stîngă)

Veste bună pentru țară.

VLAD

Pentru țară, așa e.
Pentru domnul Mircea, însă, nu prea.

MANEA

Dar de ce?

VLAD

Că iubește pe domnița Anca.

MANEA

Și?

COSTEA MUȘAT

Iubirea
E putere foarte mare. Prin ea ni se schimbă firea:
Dintr-un om cinstit, s-ajunge cine știe ce pungaș;
Din boier înalt la suflet, un mișel, un ucigaș;
Vezi, amorul zăpăcește. Cîteodată ne învață
Să facem o nebunie, cel puțin o boroboață.[6]

---

6 *Boroboață* — poznă, neghiobie; un fapt regretabil lipsit, însă, de consecințe grave.

Scanned with OKEN Scanner

(Pîrcălabul a ieşit cu crainicii şi pristavii. Vodă, sprijinit de Grue, se urcă pe pridvor prin care se vede cerul înălbit de zorile zilei. Mircea îi urmăreşte mişcările, strecurîndu-se printre grupuri.)

VODĂ
(pe pridvor)

Grue, vechiul meu tovarăş, pavăza şi braţul meu,
Iacă zorile ce-n neguri le zăream doar tu şi eu.
(S-aud afară trîmbiţele crainicilor. Ca însufleţit:)
Mi-am redobîndit coroana, iar sînt domnul ţării mele
Uite cum se şterg, pălite, de pe boltă, mii de stele,
Cînd de zori s-anunţă firii soarele biruitor,
Astfel, cînd se-nalţă fruntea mea de domn stăpînitor,
Pier în preajma mea duşmanii, mi se luminează zarea!
Tot se-nchină, se-ngenunche, tot, tot, tot.[7]

MIRCEA
(sărind la el, cu pumnalul ridicat)

Uiţi răzbunarca!
(El se năpusteşte asupra lui vodă. Dar Grue, care-i observă apucăturile de la începutul actului şi-l pîndeşte din ochi, se repede înaintea lui. Se produce o vălmăşeală, boierii sărind din toate părţile.)

VODĂ

Ah! mişelul!

---

7 Amploarea încrîncenării, duritatea luptei, complexitatea şi dificultatea rezolvării situaţiei sînt uitate acum cînd el, Vlaicu, savurează alături de Grue, victoria obţinută. Într-o replică scurtă, dramaturgul recurge la o asociere care facilitează decodarea valorii victoriei obţinute. Astfel, înlăturarea Doamnei Clara de la conducerea ţării o sugerată de „ştergerea" şi „pălirea" stelelor (a se citi Doamna Clara şi Kaliány) lăsînd loc pentru „zorile" ce anunţă victoria „soarelui biruitor" (a se citi Vlaicu).

Scanned with OKEN Scanner

VLAD

Stai!

MANEA

Păzește!

MURGU

Doamne Mircea!

BALDOVIN

Nu lăsa!

ROMÂN HERESCU

Ține-l bine!

COSTEA

Ticălosul!

(Boierii au apucat și dezarmat pe Mircea. Vodă se coboară în scenă, înconjurat de câțiva.)

GROZA

E rănit măria-sa!

VODĂ

Nu, nu sunt rănit!

MIKED

Dar iată sînge.

COSTEA

Mîinile ți-s pline.

VODĂ

Da, adevărat! De unde? Eu nu sunt rănit. Dar cine, Cine? Căutați!...

(Boierii se privesc și vodă, întorcîndu-se spre fund, vede pe Grue, care coboară spre el, împleticindu-se.)

Ah! Grue! Grue! El! El!

(Vodă aleargă la Grue, îl primește-n brațe și vine în față sprijinindu-l.)

Scanned with OKEN Scanner

Eşti rănit,

Grue? Vorbeşte...
(Grue face o sforţare, dar se prăvăleşte la pămînt.)
Grue!
(Vodă se-ngenunche, susţinîndu-l.)
Doamne! Cum a-ngălbenit!
Oh! mi l-a ucis, desigur! Grue!
(Îl ridică în braţe. Grue face o mişcare de durere.)
Da, te doare...
Stai! aşa!
(Îl aşcază binişor cu capul pe genunchiul său. Grue îi caută mîna.)
Ce vrei?
(Grue, care i-a luat mîna, o duce la gură şi o sărută lung.)
Răspunde, e mai bine?
(Grue răstoarnă capul, se întinde, îşi dă sufletul.)
Grue! Moare!
Moare!... Grue! Doamne sfinte! moare! Grue!
(Îl ridică-n braţe, îl pipăie.)
Mort! e mort!
Oh! deşert va fi de-acuma sufletul ce-n mine port!
Oh! oh! Grue! Vai de mine! Grue!... Doamne, mi se frînge
Inima! Oh! Oh!...
(Toţi cei de faţă dau în genunchi.)

MIKED
(care a-ngenuncheat lîngă mort)
Stăpîne...

VODĂ
Plîngi, Mikede? Oh! va plînge
Obştea-ntreagă-a ţării noastre, din român pîn'la boier;
Cînd va şti ce suflet mare napoiatu-s-a la cer.
(Vodă se scoală din genunchi, îşi scoate dulama de dom şi o azvîrlă pe trupul lui Grue.)

Scanned with OKEN Scanner

Banc, vreau să i se facă pogribanie[8] domnească.
Iată-i giulgiul.
(Cîțiva boieri ridică trupul lui Grue și ies cu el prin stînga.
Vodă, cu brațele întinse, cuvîntează:)
Grue! Grue! ca pe veci să pomenească
Datina moșiei tale dragostea ce i-ai purtat,
Fi-vei la piciorul stranei domnilor înmormîntat.
Căci în tine, biet Român Grue, fost-au întrupate
Însușirile de suflet în popor adînc săpate!
Și, prin tine,-n el găsit-am, cînd restriștea mă lovea,
Singurul statornic reazăm ce-am avut în țara mea.
(Boierii fac către vodă un gest de mîhnire: el le răspunde:)
Da! căci v-a citit în suflet inima-mi îndurerată:
Toți v-ați îndoit de mine, toți m-ați renegat vreodată.
Pentru toți, cîndva, cocoșul lui sin Petru a cîntat...
Numai el, poporul, fostu-mi-a statornic nencetat,
El, ce sufere, ce tace, ce iubește și ce *crede*
Fără-a cerceta, în domnul pus de datină, Mikede!
Și ce, pururi, cade jertfă cînd, în vremuri de nevoi,
Dezbinarea se strecoară sîngeroasă printre noi!
Grue, Grue! Vai! Sărmanul!
(Își întoarce ochii și vede pe Mircea între streji. Într-un
imbold își trage paloșul și se repede la el răcnind:)
Cîine!
(Miked, Dragomir și alții îl rețin. Toți s-au sculat în picioare.
El atunci se stăpînește, își pune paloșul în teacă.)
Da, aveți dreptate:
Așa crime nu se cade să rămînă nenfierate,
Nici să piară osînditul de-așa paloș fulgerînd,
Ci de funia menită ucigașilor de rînd.
(Mircea face un gest de revoltă.)
Ah! te doare, te rănește, ți-e osînda grea și crudă
Nu? Dar spune, suflet negru, cuget buimăcit de ciudă,

---

8 *Pogribanie* — slujba și ceremonia religioasă a înmormîntării.

Scanned with OKEN Scanner

Ca să făptuiești aceasta, ce duh rău te-a prididit?[9]
Spune!

MIRCEA

Vrednic sunt de moarte, dar să mor nedosădit.

VODĂ

Moartea? Zău! Pentru-așa crime crezi că e-ndestulătoare?

MIRCEA

Chinuri? Nu mă tem, în mine, chinuri port cotropitoare,
Le-am căutat tămăduire-n răzbunare-asupra ta,
Dar de ele numai moartea, blînda moarte, m-a ierta.

VODĂ

(Pauză. Apoi cu exaltare.)

Chinuri? Tu vorbești de chinuri? Chin, a inimii bătaie?
Chin? O clipă de nădejde, o-mboldire, o văpaie
Ce s-aprinde cu-o privire, ce cu-o lacrimă s-a stins
Și din care numai rodul fără vlagă iese-nvins!
Chinuri! Dar deșteaptă-ți mintea, dar te uită-n neagra zare!
De ești om, fă-ți ochii roată peste țară și hotare.
Chinuri!... Dar privește sînul bietei noastre de moșii.
Numără, de poți, pe dînsul urmele de vrăjmășii;
Prin palaturi, prin colibe, jos, la șesuri, sus la munte!
Despicate de cu veacuri, rănile-i sunt încă crunte!
Sabie și foc, din vale, din deal, sabie și foc!
Ani de groază și de sînge mulți!... de liniște deloc!
Veșnic lupta pentru lege, veșnic lupta pentru nume,

---

9 Un bocet de dimensiuni reduse ale cărui compoziție și structură, apropiate de modelul popular, sînt reduse la două elemente; evocarea menită să pună în evidență calitățile personalității celui dispărut, Grue (dăruirea pînă la sacrificiu, fidelitatea și iubirea față de domn, părtaș credincios la lupta dusă de acesta pentru independență și suveranitate) și autenticitatea durerii provocate de moartea năpraznică a celui mai devotat sfetnic al voievodului.

Scanned with OKEN Scanner

Mor flăcăii înainte de moșnegi și chiar de mume!
Roșul focului pe ceruri, roșul sîngelui pe-ogor;
Dacă mor de fier sau pară, chiar ei nu o știu, dar mor:
Și, murind, sărută sînul țării mume, căci îi doare
Plînsul ei bătrîn pe-obrajii încă-a unui fiu ce-i moare!
Și sunt veacuri de cînd unii după alții anii fug
Și de cînd această țară nu e, vai! decît un rug
Unde mucenicii noștri, muritori într-o credință,
Moștenire-și lasă vlaga și nădejdea-n biruință!
Rug pe care se tot urcă, nesătui, moștenitori,
Ucenicii biruinței amînate-atîtea ori!...
Iată chinurile noastre, și cu ele, doruri, vise,
Pe moșia strămoșească-n lung și lat, cu sînge scrise!
Iată chinurile mele, ale unui domn român,
Basarab, de sine vrednic și de numele-i bătrîn,
Pe cînd tu, tu... Ce văd... plînge[10]

---

[10] Monologul, o expunere verbală mai amplă făcută de un personaj în absența sau în prezența cuiva de care primul face sau nu abstracție, oferă dramaturgului posibilitatea de a evidenția ușor gîndurile, sentimentele și trăirile sufletești ale celui ce se află în situații limită ori în pragul unor confruntări critice. „Discursul" lui Vlaicu despre „chinuri", un solilocviu cu caracter adresativ și un destinatar prezent constituie, după G. Călinescu, „o lecție sublimă de abnegație" pe care Vlaicu o dă lui Mircea. În construirea acestui monolog Al. Davila urmează regulile clasice. În definirea termenului chinuri, dramaturgul insistă asupra celor îndurate de „moșie" devenită „rug", în anii „de groază și de sînge". Amploarea și gravitatea suferințelor „crunte" trăite de țară și de domnitor în condițiile unei veșnice lupte pentru lege și pentru nume", — vers clasic ce sintetizează sensul existenței poporului român, cuprins în cuvîntul „chinuri", a cărei recurență accentuează substanța și semnificația dramei — sînt, după Vlaicu, mai mari, mai dureroase și mai importante decît cele ale unui tînăr învăpăiat de dragoste. În acest cîntec trist sesizăm imagini și formulări din poezia popu-

Scanned with OKEN Scanner

MIKED
Doamne!

DRAGOMIR
Doamne!

MIRCEA
Mi-e ruşine.

MIKED
Pocăinţa este cazna sufletului.

VODĂ
(îndurerat, ca pentru sine)
Grue!

DRAGOMIR
Cine
N-a păcătuit...!

COSTEA
E tînăr.

VODĂ
(idem)
Grue! Vai!

MIRCEA
(sculîndu-se)
Măria-ta,
Sunt nevrednic, şi nevrednic fi-voi chiar de m-ai ierta!

---

lară („Jos la şesuri, sus la munte"), din lirica lui Vasile Alecsandr şi Octavian Goga („ucenicii biruinţii", „muritori într-o credinţă", etc. De asemenea, varietatea şi bogăţia figurilor de stil: metonimi („mor de fier sau pară", „sabie şi foc"); metafore („sînul bietei noas tre de moşii"); antiteze (palat-colibă, vale-deal, şes-munte); epitet („neagra zare" etc.) sintagme redundante, interogative retorice („Chinuri? Tu vorbeşti de chinuri?")

Dar să-ngăduie mărirea sufletului tău, stăpîne,
Să mă urc și eu pe rugul vitejiilor români!
De rugina mișelici să nu-mi fie gergul ros!
Să nu mi se stingă viața, cît o fi, făr' de folos!
Să simțesc, și eu, ca tine, chinurile țării mele!
Rănile-i de veci deschise, lacrimile-mi să le spele!
Și să mor ca morții noștri, după pilda ce au dat,
Plîns de tine, cum e Grue, și de Dumnezeu iertat.

VODĂ
(idem)

Grue, vai!

MIKED

Mărite doamne, miluiește-atîta jale.

COSTEA

Duhul lui văzu lumina.

DRAGOMIR

S-a robit măriei-tale.

(Toți întind mîini rugătoare. Vodă face un gest solemn de tăcere.)

Toți v-ați îndoit de mine...

(Către Mircea:)

Să te crez?

MIRCEA

Pe Dumnezeu...

VODĂ
(întrerupîndu-l)

Nu, taci!

(Tainic, luîndu-l la o parte.)

Mi-ai ucis pe Grue, pavăza și brațul meu!
Mă pricepi! Fii... ce-a fost Grue!
(Joc de scenă. Mircea face un gest ca și cum ar întreba: „Eu?"
Vodă răspunde din cap: „Da")

MIRCEA

Te-nțeleg și jur!

GLOATA

(afară)

Trăiască

Vodă Vlaicu!

(Vodă, sprijinit de Mircea, îndemnat de Dragomir și de Miked, merge cu ei la pridvor și se arată poporului. Se face tăcere.)

VODĂ

Să trăiască Țara noastră Românească!

GLOATA

(afară)

Să trăiască! să trăiască! Ura!

VODĂ

Drag norodul meu;
Ține datina străbună ca credința-n Dumnezeu!
E nemernic cine-o uită! Datina e legătura
Sfîntă dintre domn și tine...

GLOATA

(afară)

Ura! Ura! Ura! Ura!

Cortina cade în timpul uralelor.

Scanned with OKEN Scanner

REFERINȚE CRITICE

„...Era grăbit, dumnezeu știe pentru ce, și îmbrăcat în pielea simulată a unei pantere de velur. Capul lui aspru, frumos ca de șarpe, elegant și fin ca vulpea polară, se potrivea cu blana. Zăreai cu plăcere trecînd înainte, cu zgomotul exploziv al mașinii, această tinerețe tîrzie. Cuiul privirii lui era vînăt și albastru ca oțelul și făgăduia să atîțe rece și batjocoritoare, încă zeci de ani de zile, enigma existenței. [...]

În ce ne privește, Davila ne-a fost francamente antipatic. Grande seigneur flecmatic și cabotin. Orgoliul lui excesiv și exprimat cu ferocitate în împrejurările cele mai slabe. [...] Dar Davila a scris o piesă întru totul frumoasă *Vlaicu Vodă*, pe care o revistă populară, însetată după senzațional și ieftinătate de procedee, a declarat-o, fără dovadă, furată. Atunci noi am luat apărarea întreagă a celui suspectat, cu bucurie. [...]

Ceea ce constituie caracteristica admirabilă a acestui om e însă facultatea prețioasă a reînnoirii, atît de absentă contimporanilor noștri, istoviți la netimp, vestezi în plină floare, uscați în dezvoltare. Alexandru Davila a fost personificarea ideii că niciodată și nimic nu este prea tîrziu. Fiece zi venea la el cu o dorință nouă și cu o încordare nouă, și tinerețea lui curmată de un cuțit aruncat în creier e produsul întreg al acestei năzuințe permanente de a se reface nevătămat și nou."

T. ARGHEZI, *Tablete de cronicar*, București, E.S.P.L.A., 1960, p. 213—215.

Scanned with OKEN Scanner

„...Alexandru Davila a fost un destoinic om de teatru, pentru că a avut în sînge teatrul, pentru că în mintea lui se sădise, încă din cea dintîi tinereţe, patima pentru teatru; l-a prins în mrejele lui de la cea dintîi piesă ce a citit, de la cea dintîi ridicătură de cortină, cînd i-a fost dat să asiste la o reprezentaţie teatrală. Şi atît de mare l-a fost cultul pentru această artă, încît nu a putut fi înfrînt cu nimic imboldul misterios al sufletului său, nici intrarea în diplomaţie, nici slujbele ce le-a ocupat în dregătoria statului... Mintea lui plăsmuia numai piese de teatru, scene şi decoruri, costume şi accesorii. Şi fiindcă patima de artă şi, îndeosebi, patima de teatru covîrşeşte sufletul tînărului cu mai multă putere decît cel mai cumplit viţiu se caută prin toate chipurile să şi-o manifeste fie ca actor, fie ca autor dramatic. Davila n-a scăpat prilejul să se arate subt aste două ipostaze... şi a dat la iveală pe *Vlaicu Vodă*, o piesă în versuri, un cap de operă a literaturii dramatice româneşti. Astă dramă naţională, cu mare tîlc istoric pentru timpul modern, a avut mare izbîndă pe scena Teatrului Naţional şi, ori de cîte ori s-a reluat şi se va relua în viitor, o să aibă tot acelaşi vrednic succes, pentru că această dramă naţională va dăinui cît vor fi pe pămîntul ţării noastre graiul şi scrisul românesc."

CONST. I. NOTTARA, *Amintiri*, Bucureşti, ESPLA, 1960, p. 111–115.

„...Din cele scrise de dînsul [e vorba de Nottara] se desprinde faptul că Davila a avut o adevărată chemare pentru teatru şi că a realizat înfăptuiri folositoare atît teatrului, cît şi actorilor.

[...] reiese, în acelaşi timp, neastîmpărul firii lui Davila, lipsa lui de statornicie provenind din trăirea pe mai multe planuri, din viaţa sa agitată dusă fie în chip monden, fie în chip boem, alternînd cu poposirea în lumea funcţionarismului superior. Proverbul franţuzesc spune: «Qui trop embras-

se mal étreint». Într-adevăr, cine îmbrățișează prea multe nu le poate cuprinde bine pe toate.

Mare făuritor de spectacole frumoase, artistul Davila, nu a fost susținut de omul Davila. La baza firii marelui artist se afla o racilă care a săpat perfecțiunea realizărilor sale. Împlinirea supremă a realizărilor sale artistice a fost contrariată de nestăvilitul său orgoliu și de marea sa impulsivitate. L-am apreciat și-l apreciez încă și astăzi, cînd privesc înapoi, înspre vremurile îndepărtate. I-am stat alături. Am muncit împreună cu dînsul. Și cred că vorbind despre el am datoria de a nu mă mărgini la o laudă care ar putea să pară orbită de o binevoitoare părtinire; de aceea am insistat asupra slăbiciunilor, pentru a-mi fi îngăduit să-i slăvesc meritele.

Întemeierea companiei Davila a fost marele eveniment al stagiunii 1909—1910, cînd o serie de actori — printre care Maria Giurgea, Marioara Voiculescu, Bulfinsky, Niculescu-Buzău, Storin, Morțun, Ion Manolescu, Tony Bulandra și autoarea acestei cărți —, desprinzîndu-ne din cadrele Teatrului Național, ne-am grupat în jurul lui Davila pentru a pune bazele unui teatru de calitate superioară în care un repertoriu ales pe baza celor mai înalte criterii artistice să fie interpretat și montat cu entuziasm și îngrijire. Ne propuneam să muncim laolaltă, să ne consultăm și să ne sprijinim reciproc, să nu cruțăm nici osteneala, nici devotamentul pentru ca spectacolele noastre să se ridice la cel mai înalt nivel artistic, să primim cu toții a juca roluri cît de mici pentru ca să asigurăm o interpretare cît mai desăvîrșită."

LUCIA STURDZA-BULANDRA, *Amintiri... Amintiri*, Ed. II-a, București, E.S.P.L.A., 1960, p. 36—38.

„Alexandru Davila a fost, netăgăduit, un om excepțional. Avea o cultură generală puțin obișnuită. Cunoștea perfect istoria noastră ca și istoria și literatura franceză. L-am auzit

discutînd cu oameni de specialitate și punctul lui de vedere triumfa totdeauna, pentru că era sprijinit pe argumente temeinice și pe cunoștințe ce nu puteau fi contestate. Avea teatrul în sînge, în toată ființa lui. Urmărise cu pasiune mișcarea teatrală din Germania, Franța și Italia. La Paris, lucrase în preajma lui Antoine, marele director și regizor, care a înnoit arta dramatică franceză, introducînd regia și interpretarea realistă. Antoine cu al său Thèatre libre a deschis un drum nou. Asistînd la repetițiile acestui teatru Alexandru Davila a avut, desigur, multe de învățat, dar nu a copiat și nu a imitat nimic. El analiza și diseca piesa și psihologia fiecărui personaj cu o putere de pătrundere excepțională, iar indicațiile pe care ni le dădea nouă, actorilor, erau totdeauna juste. Era uneori de o încăpățînare care mergea pînă la absurd, și avea cîteodată ieșiri violente, dar apoi se reculegea și devenea înțelegător. Se vede că asta e metcalna regizorilor, bineînțeles a celor buni."

ION MANOLESCU, *Amintiri*, București, Editura Meridiane, 1962, p. 95—96.

*

„...Agonia companiei Davila începe de la plecarea d-lui Tony Bulandra. Pentru genul de teatru ce trebuia să fie specialitatea trupei — drame și comedii franțuzești de salon — singurii artiști indispensabili erau d-na Marioara Voiculescu și dl. Bulandra, căci teatrul dlui Davila avea chemarea să dea publicului nostru [...] ultimele noutăți pariziene. Iar cum succesele pariziene sînt brodate exclusiv pe variantele temei adulterului, cum sufletul acestor succese este amantul și amanta, d-l Bulandra și Dna Voiculescu erau și ei sufletul trupei. Dezertarea și neînlocuirea unuia din acești doi artiști însemnau moartea întregii companii.

Plecarea dlui Bulandra a fost parcă un semnal de răzvrătiri și de descompunere. Ceilalți artiști crezîndu-se acuma

care mai de care mai indispensabil, au găsit momentul potrivit să păşească cu fel de fel de pretenţii. Pretenţii de sporiri de leafă, pretenţii de roluri. Dl. Davila, însă, îndîrjit peste măsură de plecarea dlui Bulandra, pe care îl regreta cu atît mai mult cu cît d-sa îl lansase, nici n-a mai vrut să stea de vorbă cu rebelii. I-a lăsat să plece. Şi au plecat pe rînd d-nele Sturdza şi Giurgea, d-nii Manolescu, Bulfinsky, Morţun şi alţii mai mărunţi.

Dar golurile ce rămăseseră pe urma atîtor dezertori trebuiau umplute. Dl Davila deci a căutat să înlocuiască pe cei duşi. A pus în evidenţă, repede şi cu succes pe d-ra Alice Cocea şi pe d-l Storin, a făcut o achiziţie strălucită angajînd şi lansînd pe d-l Radovici. Şi atît. [...]

Trupa începuse să moară văzînd cu ochii. S-au ivit încurcături materiale. Din pricina reţetelor slabe, furnizorii şi creditorii nu mai puteau fi mulţumiţi; artiştii nu-şi mai puteau lua lefurile la vreme, erau plătiţi cu ţîrîita. Creditorii şi artiştii nesatisfăcuţi au început să cîrtească. După fiecare spectacol nereuşit se şoptea că d-l Davila desface trupa. Îndată ce venea un succes zvonurile încetau, ca însă cu alt prilej să reînceapă şi mai stăruitor...“

LIVIU REBREANU, în „Rampa“, an. I, nr. 241, din 10 august, 1912, p. 1.

„...Teatrul nostru istoric, începînd cu stîngaciul *Grigore Vodă* al lui Depărăţeanu, continuînd prin greoiul în construcţie şi retoricul *Despot Vodă* al lui Alecsandri, prin şi mai retoricul *Răzvan şi Vidra* al lui Hasdeu, atinge cele mai înalte realizări prin *Apus de soare* al lui Delavrancea, *Vlaicu Vodă* al d-lui Davila şi *Letopiseţii* d-lui Sorbul; încercările dlui Eftimiu şi A. de Herz pot fi uşor ignorate, iar mai repetatele încercări ale d-lui N. Iorga nu sunt decît străduinţele unui erudit fără viziune dramatică.

Scanned with OKEN Scanner

Ca fond, toate operile amintite îmbrățișează preocupări comune: conflicte politice izvorîte din situația nesigură a principatelor românești; ca tendințe artistice și temperament dramatic, fac parte din curentul romantic. Ecou al școlii franceze ilustrate de Victor Hugo drama noastră istorică e concepută după normele convenționale de idealizare ale romantismului; se abate de la aceasta numai talentul viguros al realistului Sorbul. De aceea, deși istorică, drama acestuia închide un fond omenesc mai profund decît celelalte.

Alecsandri, Hasdeu, Delavrancea și Alexandru Davila pornesc de la un fond național: conflictul între dușmanul extern sau aventurierul intrus, între boieri și domn sau între streini și acesta, sprijinit întotdeauna pe națiune.

Drama noastră istorică e astfel romantică și democrată: e națională și patriotică, punînd pe primul plan interesul obștesc al neamului și apoi pe tragedia intimă a eroului; e o dramă socială..."

POMPILIU CONSTANTINESCU, *Scrieri*, vol. II, București, E.P.L., 1967, p. 417—420.

„Piesa unică a lui Al. Davila (1860—1929) *Vlaicu Vodă* (1902), dramă istorică în cinci acte, n-a avut numai norocul succesului și al confirmării lui în repetate rînduri ci și al unei consacrări de piesă clasică, începătoare de stagiuni, ctitoră aproape a unei epoci de teatru în forme, de altfel inactuale și intrate în istorie, dar scoasă în răstimpuri cu solemnitate la lumina rampei ca o zestre națională. *Vlaicu Vodă* a creat, oarecum, tipul cel mai nobil și mai reușit al dramei istorice naționale și naționaliste, esențial patriotică, în versuri de evidentă factură romantică, prin care se vede bine că a trecut mai ales Victor Hugo și poate chiar și Edmond Rostand. Drame de felul acesta s-au mai scris și una chiar, *Răzvan și Vidra* s-a impus și repertoriului cu același caracter

Scanned with OKEN Scanner

de specific național, solemn și inaugural, romantic și supraromantic. *Vlaicu Vodă* o depășește însă și o înlocuiește cu drept cuvînt în rolul ei festiv, creînd categoria teatrului istoric cu caracter politic, punct de plecare al unei întregi dramaturgii bazate pe conflictul dintre boieri și Domn, cu comploturi tenebroase și cu răsmerițe și cumplite prigoane. Conflictul răspunde, negreșit, unei realități istorice neîndoioase, fixată mai mult în epică în *Alexandru Lăpușneanul* al lui Costache Negruzzi sau în *Doamna Chiajna* și în *Mircea cel Rău* ale lui Al. Odobescu. Modelul creat în teatru în *Vlaicu-Vodă* a fost apoi urmat în teatru de toată dramaturgia noastră istorică — a lui Delavrancea, Mihail Sorbul, N. Iorga, Mircea Dem. Rădulescu, Victor Eftimiu, A. de Herz etc. — centrată pe un identic conflict între Vodă și zavistnicii lui sfetnici. Nu vezi trei bărboși într-un colț al scenei fără să nu fie la mijloc un complot împotriva Domnului. Afară de arhetipul conflictului, ca să zicem așa politic, în *Vlaicu Vodă* se mai găsește și sîmburele unei ciocniri religioase, a luptei între catolicism și ortodoxism, reluat apoi și în alte drame istorice (de pildă *Ringala* lui Victor Eftimiu). Caracteristica piesei lui Al. Davila nu este însă numai de a se fi bazat pe acest conflict politic și religios între Domn și boieri — ci și pe altul, mai esențial, între Vlaicu Vodă și mama lui vitregă Doamna Clara, cu alte cuvinte de a fi creat o piesă de caracter, psihologică. Lupta între mamă și fiu se dă, firește, tot pentru mobilul religios, Vlaicu reprezentînd ortodoxismul și Doamna Clara catolicismul — dar mijloacele de care se servesc și unul și altul sunt temperamentale și cu totul deosebite. Ciocnirea avînd loc între doi oameni de natură diametral opusă, pe lîngă caracterul său național și patriotic, drama ia și un caracter psihologic, adică unul mult mai însemnat. Nu poate fi deosebire sufletească mai mare decît e între Vlaicu Vodă și Doamna Clara — și în acest contrast, ca și în absolutul fiecăruia din caractere în parte se strevede însăși structura romantică a autorului lipsită de nuanțe. Vlaicu Vodă e un șiret integral «închis în cugetarea

Scanned with OKEN Scanner

lui ca într-o cetate» — care, sub smerenie, umilință, milogeală chiar, sub înfruntarea celor mai cumplite jigniri, ascunde o voință sigură, viziunea limpede a unui scop, întărirea ortodoxismului, rezistența împotriva încercărilor de catolicizare. E negreșit un caracter, o stîncă zugrăvită de un pictor în decor de teatru, ca să poată fi luată drept mușchi verde sau perină de căpătîi. Doamna Clara, dimpotrivă, e o mulier impotens, dar linia înaintașelor, a aprigei, crude și nesățioasei de domnie Chiajna, a ambițioasei Vidra, femeie devenită și ea arhetip în literatura noastră: «femeia politică». Urmărind și ea planuri politice și religioase, e dintr-o bucată, stîncă nevăpsită în catifea, ci plină de colțuri; mamă vitregă a unui domnitor slab și prefăcut, ea îl strivește sub greutatea ei de fostă soție de Domn cu o trufie de cuvinte atît de nedibace încît ne îndoim de simțul ei politic. Eu... eu... și iarăși eu... Cu o psihologie atît de masivă și fără mlădieri, ea nu vrea să stăpînească prin șiretenie, ci prin silnicie și prin afirmația voinței... Ca să dăm un exemplu al contrastului romantic pînă la imposibil între cele două caractere vom cita un singur crîmpei de dialog între Doamna Clara și Vlaicu Vodă. Iată ce spune ea:

«Azi, de pildă, poruncit-am, c-așa-mi place
[.....]
Voi impune a mea voință împotriva ori și cui
Și te plîng, sărmane Vodă, dacă-n loc d-o aliată
Vrei să vezi în Clara Doamna, o stăpînă ne-ndurată.»

Iar Vlaicu îi răspunde:

«Că te vreau pe veci stăpînă-naltă Doamnă, tot nu știi?
Sunt mai vîrstnic decît tine, totuși mumă vreau să-mi fii.
Vreau să știe toată curtea-astfel cred eu nemerit —
Că de sunt voivod, sunt totuși robul tău și rob smerit»

Un insuportabil exces de trufie în fața unui egal exces de smerenie fie ea și ipocrită. Cu un astfel de temperament mîndru, îngîmfat și, în definitiv, nerod, acțiunea Doamnei Clara nu putea fi decît incoherentă, căci nu înseamnă altceva

Scanned with OKEN Scanner

trecerea ci momentană de partea boicrilor, pe care-i prigonise totdeauna, numai ca să zădărnicească planurile lui Vlaicu; îndemnul făcut lui Mircea de a-l ucide pe Vlaicu și, la urmă, propria ci încercare de a-l omorî. Prinsă și iertată, tot ea izbucnește:

«Zici că m-ai iertat! Nu, Vlade, n-am de ce să-ți
mulțumesc! [...]
Iacă ruga ce voi face pururi Domnului ceresc,
Din tot sufletul cu care te urăsc, da, te urăsc!»

ceea ce o confirmă într-o psihologie globală. Cu totul supărător este creația lui Mircea, conceput și el unitar ca tip al ușuraticului și din punctul de vedere al romantismului simplificator, dar și chiar al sentimentului național...

În totalitatea ei [*Vlaicu Vodă* este] o dramă solidă, romantică concepută pe unitate psihologică și romantic scrisă, adică pe baze de tirade compacte, în genere patriotice, tradiționaliste (tirada datinei a bătrînului spătar Dragomir — în care „datina" devine un fel de fatalitate, într-o epocă poate prea îndepărtată) într-o limbă lăudată de întreaga critică a timpului ca neaoșă, energică, esențial dramatică și în versuri de mare poezie și frumusețe; nouă, celor de acum, ea ne apare artificială (în parte nici nu putea fi decît convențională) mustind de neologisme presărate cu cîteva cuvinte arhaice, sentențioasă, pe alocuri dar în versuri pline de asperități, de colțuri necioplite și de foarte multă umplutură."

EUGEN LOVINESCU, *Al. Davila*, în *Istoria literaturii române contemporane, 1900—1937*, București, Editura Socec, 1937, p. 321—325.

„În *Vlaicu Vodă* Davila analizează scenic și cu o maturitate tehnică desăvîrșită arta de guvernare a unui domn. Eroul nu este numai un om de voință și un fin diplomat, ci și un voievod român, pus adică în niște condiții politice

Scanned with OKEN Scanner

tragice, în care e nevoie de disimulație și mai ales de răbdare și de înfrînare a mîndriei. Vlaicu vodă e în mîinile mamei sale vitrege, Clara, o unguroaică ce-l ține vasal regelui Ludovic. Domnul ar rupe jugul, dacă sora și cumnatul său n-ar fi ostatici la crai. El izbutește, jucînd umilința, să recapete rudele zălogite, cu riscul inerent oricărei dibăcii de a fi suspect tuturor, boierilor, familiei, Clarei. La un moment dat toți se unesc împotrivă-i să-l doboare. Cu mari suferințe, după ce făcuse pe ascultătorul de doamna Clara față de boieri, spre a-i risipi bănuielile, și pe conspiratorul cu boierii împotriva doamnei, sosind ceasul hotărît, cînd ostatecii sînt în afară de orice primejdie, Vlaicu se dă pe față și-și exprimă aprigul punct de vedere:

«Ucigașă! Tu, cu junghiul încercași a mă lovi,
Eu mă fac călău, de-i vorba neamul a mi-l izbăvi!»

Vlaicu e întruparea principelui lui Machiavel pe pămînt românesc și un strămoș prudent al unioniștilor:

«Da, da, te-nțeleg. Mikede. Vis măreț e să domnească
Basarabii peste întregul neam de limbă românească.»

El nu e așa cum văd mulți pe conducătorul machiavelic, aruncînd deasupră-i veșmîntul Renașterii, cinic, mizantrop, ipocrit, ci dimpotrivă un voievod trist de mizeriile patriei, unit în conspirație cu boierii, gata el însuși de orice jertfă, un «principe creștin», în fine, așa cum l-au gîndit emendatorii lui Machiavel, luînd proporțiile unui Christos cu cunună de domn:

«Cerul, cînd mi-a pus coroana Basarabilor pe frunte,
Mi-a șoptit că sub povara-i voi străbate ceasuri crunte».

Sfătuitorii lui Vlaicu sînt obștea-ntreagă a țării noastre, din rumân pîn' la boier, Dumnezeu către care vodă se roagă într-un recitativ magistral, înainte de a împlini o hotărîre aspră:

«Tatăl nostru cel din ceruri ce privește cu bunătate
Sufletul pătruns aievea de cereasca ta dreptate,
Dacă-n cumpăna de față în ispită am căzut,
Și-n al legii păs și-al țării p-al meu numai l-am văzut;»[...]

Scanned with OKEN Scanner

Înfățișarea unui Mircea tînăr, ambițios și cu instincte criminale vine de la părerea acelor istorici care cred că marele domn de mai tîrziu a fost în stare să suprime pe fratele său Dan. Lui Mircea, contrariat că nu i se dă în căsătorie sora domnului, Anca, făgăduită din motive politice craiului sîrbesc, Vlaicu îi face o lecție sublimă de abnegație, rezumînd destinul negru al țării:

«Chinuri? Tu vorbești de chinuri? Chin, a inimii bătaie?
Chin? o clipă de nădejde, o-mboldire, o văpaie
Ce s-aprinde c-o privire, ce cu-o lacrimă s-a stins».“
(1941)

G. CĂLINESCU, *Alexandru Davila*, în *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Ediție și prefață de Al. Piru, București, Editura Minerva, 1982, p. 656.

„Oscar Wilde al vremii lui, Alexandru Davila n-a presimțit finalul. A știut să surîdă disprețuitor, a disprețuit și uneori, poate, a lovit. Cînd se vor cristaliza în vreme, împrejurări ce sunt acum amintiri recente, figura omului (care era considerat autocrat al teatrului românesc și fante al saloanelor, atribute scump răscumpărate apoi cu un stoicism absolut) se va contura precis. Neadevărurile și calomniile se vor șterge, iar din adevăr vom alege învățămintele. Alexandru Davila ar fi putut să ne spună, din fotoliul lui directorial, că e greu să împace rîma cu vulturul în zbor cu rotogoale de liniște și majestate.

Dacă uneori i-a bănuit puiului de coțofană aripi de vultur, niciodată — conștient — n-a prins aripi de vultur pe trupul lipicios al rîmei.

Aici ar fi început crima...

În așa zisele defecte ale directorului Alexandru Davila noi întrevedeam mari calități. A dominat, ca un meșter conștient de forța și menirea lui.

Scanned with OKEN Scanner

A fost stăpîn, dar și camarad. A dărîmat, ca să poată clădi și a clădit. Avem o operă literară Davila, dar și o școală artistică Davila — primele adieri de aer proaspăt dinspre Apus.

Omagiul pentru directorul Alexandru Davila va veni tîrziu.

Așa cum a venit tîrziu premiul național pentru poetul Davila."

GEORGE MIHAIL ZAMIRESCU, *Mărturii în contemporaneitate*, București, Editura Minerva, 1974, p. 41—43.

„Subiectul piesei este creația dramaturgului, rodul ficțiunii sale. Ipotetice, situațiile create reflectă negreșit atmosfera epocii, starea de spirit a boierimii autohtone, spiritul ce a călăuzit acțiunile lui Vladislav. Contestabilă în ceea ce privește prezentarea raporturilor de clasă (Davila vede ca și Eminescu, țara ca un tot armonios, domnul apărîndu-i drept exponentul întregului popor), și a unor fenomene și personalități istorice, viziunea dramaturgului se întemeiază, în orice caz, pe o judicioasă intuiție a sensului rezistenței lui Vlaicu, a boierilor săi și a întregii țări față de catolicism. În condițiile existente, lupta pentru apărarea «credinței», a «legii» era un aspect al luptei pentru menținerea neatîrnării politice, a independenței de stat, biserica ortodoxă întruchipînd o forță ce contribuia activ la consolidarea statului feudal independent, cu interesele căruia se împleteau strîns propriile ei interese.

Completînd cu imaginația faptele atestate de documente istorice scriitorul a scris o piesă axată pe un conflict acut generator de tensiune dramatică, conflict ce se definește pregnant din primul act și care evoluează crescînd, absorbind toate detaliile acțiunii, ce dobîndește astfel forță, dinamism. [...]

Scanned with OKEN Scanner

Desfășurarea de ajuns de complicatei și totuși închegatei acțiuni a piesei pune în lumină o diversitate de personaje, dintre care îndeosebi Vlaicu și doamna Clara dobîndesc contururi individuale precise. Tip al domnitorului patriot, Vlaicu devine o individualitate de neuitat prin marile lui calități diplomatice. Experiența pe tărîmul diplomației a creatorului său a fost din plin fructificată în piesă. Compunîndu-și o mască de «fiu» preasupus, «zmerit», Vlaicu ascultă cu profundă evlavie tot ce mama sa vitregă debitează emfatic, dar face numai ce vrea. A pus să fie arestați numeroși boieri, dușmani declarați ai doamnei Clara. Aceștia stau închiși într-o încăpere aflată chiar lîngă dormitorul său, chipurile spre a fi sub pază sigură, de fapt pentru a ieși la momentul potrivit, înarmați, întru apărarea țării și «datinei». [...] Spre deosebire de Doamna Clara, prea sigură de dibăcia ei, vodă nu-și destăinuie intențiile decît celor ce și-au dovedit credința față de el în împrejurări decisive. În timp ce planurile dușmanilor săi ajung să-i fie cunoscute — prin indiscreția unora dintre aceștia — anticipat, dușmanii nu află, în genere, din intențiile lui decît atît cît voiește singur să se afle. Simulînd lipsa de inițiativă, Vlaicu tace și observă. Îi lasă pe toți cei din jur să se agite, spre a-și vădi caracterul, tendințele; el se resemnează în rolul de unealtă docilă, pentru ca, la momentul oportun, cunoscîndu-și cu exactitate prietenii și dușmanii, să intervină rapid și neașteptat, spre entuziasmul unora și stupoarea altora. Domnitorul posedă o adevărată artă de a ieși din încurcătură. [...]

Călăuzindu-se în toate acțiunile sale de calculul rece, sacrificînd rațiunii de stat sentimentele — atît pe ale sale cît și pe a celor apropiați — Vlaicu duce luciditatea politică, atunci cînd nu se poate altfel, pînă la cruzime, justificarea morală a tuturor actelor sale fiind simțul de răspundere pentru destinele țării. El împiedecă realizarea iubirii curate dintre Mircea și Anca pentru că așa pretind interesele superioare ale statului. Încuscrindu-se cu Kralul, întărește orto-

Scanned with OKEN Scanner

doxia împotriva regatului feudal catolic al Ungariei, întărește capacitatea de apărare a Țării Românești. Dragostei de țară îi sunt subordonate toate țelurile, toate ambițiile lui Vlaicu. Sentimentul patriotic iradiază în întreaga conduită a voevodului; el înaripează cuvintele sale. [...] Dacă în Vlaicu dramaturgul a creat un caracter pe care cu greu l-am putea integra într-o serie tipologică, cel puțin în cuprinsul literaturii române (fiind un personaj profund tipic situațiile în care e pus rezumă destinul istoric al poporului român) Doamna Clara îmbogățește o galerie de figuri feminine voluntare, ca Vidra lui Hasdeu, Doamna Chiajna a lui Odobescu, cărora aveau să li se adauge Ringala lui Victor Eftimiu, Vitoria Lipan a lui Sadoveanu ș.a. Asemenea acestora, eroina piesei lui Davila este o femeie energică, dîrză, în stare să-și urmărească scopurile cu perseverență neîntinîndu-se în fața obstacolelor. E. Lovinescu vedea în doamna Clara o «mulier impotens», «mai mult trufașă decît diplomată» vrînd să stăpînească nu «prin șiretenie, ci prin silnicie și prin afirmarea voinței». Într-adevăr, eroina e departe de a poseda iscusința, capacitatea de disimulare a lui Vlaicu, stăpînită fiind de o trufie bolnavă; dă totuși dovadă nu numai de o tenace perseverență, ci și de o reală știință de a lupta cu mijloace rafinate. De nu reușește să zădărnicească planurile domnitorului, știe să-l pună pe acesta în situații dificile, să-l ia prin surprindere, ca atunci cînd îl constrînge să aresteze pe boieri sau cînd, neașteptat, pune în sfatul țării problema căsătoriei Ancăi cu Mircea, spre a afla din reacția lui dacă e adevărat că intenționează să o mărite pe fiica ei cu Simon Stareț, adică să se alieze cu sîrbii împotriva lui Ludovic. Nu fără iscusință acționează Clara și în scena în care caută și izbutește pentru un moment să și-i apropie pe boieri și să-i ridice împotriva lui Vlaicu, deși aceștia îl dușmăncau pe domn tocmai fiindcă îl crezuseră o marionetă în mîinile mamei lui vitrege. Înzestrată, așadar, cu incontesta-

Scanned with OKEN Scanner

bile însușiri necesare în politică, Doamna Clara se slujește de ele în scopuri mârșave, închipuindu-și că prin viclenie și teroare ar putea supune o țară și-un popor poftelor hrăpărețe ale unei puteri străine, al cărei instrument era.

Piesa, în cuprinsul căreia se conturează personajele puternic reliefate, veridice, a cărei acțiune se desfășoară într-un ritm dramatic susținut; scrisă într-o limbă miezoasă, plină de prospețime și vigoare, cu evitarea abuzului de arhaisme; supărătoare fiind doar anumite inversiuni nefirești, drama *Vlaicu Vodă* se așază printre cele mai de seamă realizări ale dramaturgiei românești de inspirație istorică".

DUMITRU MICU, *Alexandru Davila*, în *Istoria literaturii române, 1900—1918*, vol. II, București, E.D.P., 1965 p. 113—118.

Scanned with OKEN Scanner

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. Opera

Al. Davila, *Vlaicu-Vodă*, dramă în cinci acte în versuri București, Socec, 1902.

Al. Davila, *Vlaicu-Vodă*, dramă în cinci acte în versuri, Ed. a II-a, București, Socec, 1908.

Al. Davila, *Vlaicu-Vodă*, dramă în cinci acte în versuri, Ed. a III-a, București, Socec, 1921.

Al. Davila, *Vlaicu-Vodă*, dramă în cinci acte în versuri, Ed. a IV-a, București, Socec, 1925.

Al. Davila, *Vlaicu-Vodă*, dramă în cinci acte în versuri, Ed. a V-a, București, Cartea Românească, 1929.

Al. Davila, *Vlaicu-Vodă*, dramă în cinci acte în versuri, Ed. a VI-a, București, Cartea Românească, 1938.

Al. Davila, *Vlaicu-Vodă*, dramă în cinci acte în versuri, Ed. a VII-a, București, Cartea Românească, 1944.

Al. Davila, *Vlaicu-Vodă*, dramă în cinci acte în versuri, Ediție îngrijită de D.D. Panaitescu, București, E.S.P. L.A., 1956 („Biblioteca pentru toți").

Al. Davila, *Vlaicu-Vodă*, Ediție îngrijită și prefațată de Tiberiu Avramescu, București, E.S.P.L.A., 1960 („Biblioteca pentru toți").

Al. Davila, *Vlaicu-Vodă*, Prefață și note de Nicolae Sorin (Tabel bibliografic și aprecieri critice), București, Ed. Tineretului, 1965.

Scanned with OKEN Scanner

Al. Davila, *Vlaicu-Vodă*, Ediție îngrijită de Georgeta Rădulescu-Dalgheru, București, Minerva, 1971 („Arcade").
Al. Davila, *Vlaicu-Vodă și alte scrieri despre teatru*. Antologie, tabel cronologic și bibliografie de D.D. Panaitescu, București, Albatros, 1975 („Lyceum").
Al. Davila, *Vlaicu-Vodă*, dramă în cinci acte în versuri, București, Ed. Eminescu, 1983.

*

Al. Davila, *Le cotillon*, Bucarest, Imprimerie de l'Independance Roumaine, 1900.
Al. Davila, *Duda și Mura*. Horă, București, 1917.
Al. Davila, *Din torsul zilelor*, Opere complete, vol. I—II, București, Ed. Oltenia, f.a.
Al. Davila, *Jurnal intim*, Traducere de D.D. Panaitescu, în „Manuscriptum", an. III, 1972, nr. 1, p. 96—105; nr. 2, p. 126—139; nr. 3, p. 116—131; nr. 4, p. 410—155.
* * * *Vlaicu-Vodă. Antologie de dramaturgie românească*, Ediție, prefață și aprecieri critice de Const. Măciucă, vol. II *(Vlaicu-Vodă)*, București, Ed. I. Creangă, 1973.
* * * *Alexandru Davila, Corespondență inedită*, Ediție îngrijită de Marin Manu Bădescu, Cluj, Ed. Dacia, 1973.
* * * *Dramaturgia istorică românească* 2 vol. *(Vlaicu-Vodă* în vol. I), Ediție îngrijită, prefață, cronologie, note și glosar de Ion Nistor, București, Editura Albatros, 1981.

II. Referințe critice

Avramescu Tiberiu, *Prefață* la vol. Al. Davila, *Vlaicu Vodă*, București, „Biblioteca pentru toți", 1960.
Bădescu Manu Marin, *40 de ani de la moartea lui A. Davila. Contribuții documentare la biografia și activitatea dramaturgului*, în „Argeș", an IV, 1969, nr. 10.
Bianu Ion, *Al. Davila, „Vlaicu Vodă"*, dramă în cinci acte în versuri, București, 1902, în „Analele Academici

Scanned with OKEN Scanner

Românc", seria II, tom. XXV, 1902—1903, p. 835—838.
Bogdan-Duică Gh., *Vlaicu Vodă*, dramă în cinci acte în versuri de Al. Davila, în „Convorbiri literare", an. XXXVI, nr. 7, 1 iulie 1902, p. 656—668.
Brădăţeanu Virgil, *Istoria literaturii dramatice româneşti şi a artei spectacolului*, Bucureşti, E.D.P. 1979, p. 32—39.
Breazu Ion, *Note cu privire la Alex. Davila*, în „Patria", an. XIII, nr. 41, din 22 fevr. 1931, nr. 48, din 3 mart., nr. 53 din 8 martie.
Călinescu G., *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Ediţie şi prefaţă de Al. Piru. Bucureşti, Minerva, 1982, p. 653—657.
Călinescu G., *Material documentar*, în „Studii şi cercetări de istoric literară şi folclor, an X, 1961, nr. 3, p.556—560.
Chendi Ilarie, *În chestia Vlaicu Vodă*, în „Viaţa naţională"; an. XXII, nr. 6125, 14/27 oct, 1905.
Ciopraga Const., *Al. Davila în posteritate*, în „Cronica"; an IV, nr. 45, 8 nov. 1969.
Ciorănescu Al., *Teatrul românesc în versuri şi izvoarele lui*; Bucureşti, Casa Şcoalelor, 1928, p. 145—149.
Constantinescu Pompiliu, *Al. Davila* în „Mişcarea literară„ an. II, 15 oct. 1925.
Dragomirescu Mihail, *Paternitatea lui Vlaicu Vodă* (Odobescu şi Davila), în „Flacăra", an. III, nr. 3,2 nov. 1913.
Dragomirescu Mihail, *Critică*. Directive (1910—1928), vol. II, Bucureşti, Casa Şcoalelor, 1928, p. 36—43.
Dragomirescu Mihail, *Scrieri critice şi estetice*, Ediţie de Zigu Ornea şi Gh. Stroia, Bucureşti, Minerva, 1969.
Dumitrescu Suzana-Carmen, *Consideraţii filologice*. Ediţia princeps — textul definitiv, în vol. *Al. Davila interpretat de...*, Bucureşti, Ed. Eminescu, 1982, p. 255—269.
Eftimiu Victor, *Reluarea lui „Vlaicu-Vodă"*, în *Akademos*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1955, p. 151 — 166.

Scanned with OKEN Scanner

Eftimiu Victor, *Un model de construcție dramatică*, în „România liberă", an. XII, nr. 2885, din 10 ian. 1954.
Fagure Emil, *Teatrul Național, Vlaicu Vodă*, dramă în cinci acte în versuri de dl Al. Davila, în „Adevărul", ediție de seară, an. XV, nr. 4507 din 15 febr. 1902.
Florea Mihai, *Scurtă istorie a teatrului românesc*, București, Minerva, 1970, p. 73—76.
Froda Scarlat, *Alex Davila, critic teatral*, în „Studii și cercetări de istoria artei", an V 1958, nr. 1, p. 199—209.
Livescu Ioan I., *Treizeci de ani de teatru*. Contribuții la istoria teatrului românesc, București, Ed. Rampa, 1925, p. 169—188.
Locusteanu P., *Putea să scrie Odobescu pe Vlaicu Vodă?*, în „Flacăra", an. III, nr. 9, din 14 dec., 1913.
Lovinescu E., *Încă un nedreptățit: Mircea cel Mare al d-lui Al. Davila*, în „Flacăra", an. IV, nr. 37 din 27 iunie 1915, p. 383—384.
Lovinescu E., *Istoria literaturii române contemporane 1900—1937*, Buc. Socec, 1937, p. 321—325.
Locusteanu P., *În jurul lui Vlaicu Vodă*, în „Voința națională", an. XXII, nr. 6112, 18 sept. (1 oct.), 1905.
Locusteanu P., *Dl Davila se răzbună*. Stagiunea se anunță rău. Vina artiștilor. Neadevăruri sfruntate, în „Voința națională", an. XXII, nr. 6114, 21 sept. (4 oct.), 1905.
Massoff Ioan, *Un om care a suferit mult*, în „Rampa", an. XVII, nr. 5000, din 13 sept. 1934.
Massoff Ioan, *Despre ei și despre alții*, București, Minerva, 1973, p. 94—100.
Massoff Ioan, *Teatrul românesc*. Privire istorică, București, Minerva, 1972 (vol. IV p. 27—30; 115—119; 192—214; 273—289 și vol. V, p. 7—21).
Măciucă Const., *Prefață* la vol. *Vlaicu-Vodă. Antologie de dramaturgie românească*, București, Ion Creangă, 1973.
Micu Dumitru, *Istoria literaturii române* (1910—1918), vol. II, București, E.D.P., 1965, p. 112—116.

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

Tabel cronologic V

Prefață XXI

Schema dramei XXXV

Nota editorului XLII

VLAICU-VODĂ 1

Precuvîntare 2

Actul I 5

Actul al doilea 48

Actul al treilea 92

Actul al patrulea 125

Actul al cincilea 160

Referințe critice 189

Bibliografie selectivă 204

Scanned with OKEN Scanner

Lector : ION NISTOR
Tehnoredactor : GABRIELA ILIOPOLOS

Bun de tipar 28.IX.1987. Apărut 1988
Comanda nr. 2759
Coli de tipar 8

Com. nr. 70 160
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii",
Piața Scînteii nr. 1, București,
Republica Socialistă România

Scanned with OKEN Scanner

Seria de TEXTE COMENTATE-Lyceum
are menirea să contribuie
la înțelegerea și interpretarea
operelor fundamentale
din tezaurul literaturii române
și universale,
oferind modele de analiză literară.
Această serie utilizează texte
reproduse după ediții definitive,
incorporînd fie o singură lucrare,
fie o riguroasă selecție
din creația aceluiași scriitor.
Aparatul critic este alcătuit
dintr-o amplă analiză a textului ales,
note de subsol,
cu indicarea pasajelor interesante
pentru dezvoltarea conflictului,
caracterizări ale personajelor etc.,
tabele sinoptice, o bibliografie
și un capitol de referințe critice.

Lei 16,50

Scanned with OKEN Scanner